

๔. สิวกสามเนรคาถาพรรณนา

๑๔. อุปชฎาโยติ สิวกสุส
สามเนรสุส คาถา. กา อุปปตติ? โส
กิริ อิตโต เอกตีเส กปุเป เวสสุสุส
ภควโต กาลे กุลเคเห นิพุตโต
เอกทิวลั เกนจิเทว กรณิเยน อรณญั
ปวิญโจ ตตถ ปพุตตนุตเร นิสินุนั
เวสสุสุ ภควนตึ ทิสฺวา ปสนุนจิตโต
อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา อญฺชลิ ปคฺคยฺห
อญฺจาสิ. ปุณ ตตถ มโนหรานิ
กาสุมาริกผลานิ ทิสฺวา ตานิ คเหตุวา
ภควโต อุปเนสิ, ปฏิกุคฺเหสิ ภควา
อนุกมฺปิ อุปาทาย.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมน เทวมนุสฺเสสุ
สัสนฺโต กสุสปสุส ภควโต สาสเน
มาตุเล ปพฺพชฺนฺเต เตน สทฺธิ ปพฺพชิตฺวา
พหุ วิวญฺญูปนิสฺสยั กุสลั อุปจिनิตฺวา
อิมสฺมี พุทฺธูปฺปาเท วนฺวจฺจตฺเถรสฺสุ
ภาคิเนยฺโย หุตฺวา นิพุตโต, สิวโกตฺติสุส
นามั อโหสิ.

๔. พรรณนาคาถาของ

สิวกสามเนร

๑๔. คาถาของสามเนรสิวกะมี
คำเริ่มว่า อุปชฎาโย ดังนี้. มีเหตุเกิด
อย่างไร? ได้ยินว่า ในกัปที่ ๓๑ แต่
ภัทรกัปนี้ ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาค
พระนามว่าเวสสภู ท่านบังเกิดในเรือน
แห่งสกุล วันหนึ่งเข้าไปสู่ป่าด้วยกรณียกิจ
บางอย่าง เห็นพระผู้มีพระภาคพระนาม
ว่า เวสสภู ประทับนั่งระหว่างภูเขา
ในที่นั้น มีจิตเลื่อมใส จึงเข้าไปเฝ้าถวาย
บังคมประคองอัญชลีเรียบร้อยแล้ว. ต่อมา
ท่านเห็นผลมะลิที่น่าชอบใจในที่นั้นแล้ว
จึงเก็บผลไม้เหล่านั้น มาน้อมเข้าไปถวาย
พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงรับ
แล้ว เพราะอาศัยความอนุเคราะห์.

ด้วยบุญกรรมนั้นท่านท่องเที่ยวไปในเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย เมื่อล่วงออกบวชใน
ศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระนามว่า
กัสสปะ จึงออกบวชพร้อมกับลุง สัสม
กุศล อันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
เป็นอันมากแล้ว มาบังเกิดเป็นหลาน
ของพระวนวัจจเถระ ในพุทธุปบาทกาลนี้
ท่านมีนามว่าสิวกะ.

ตสฺส มาตา อตฺตโน เชฏฺฐาภาติเก
 วนวฺจฺเจ สาสเน ปพฺพชิตฺวา
 ปพฺพชิตกิจฺจ^๑ มตฺถกํ ปาเปตฺวา
 อรณฺเณ วิหรนฺเต ตํ ปวตฺตี สุตฺวา
 ปฺตฺตํ อาน “ตาท ลีวก เถรฺสฺส สนฺติเก
 ปพฺพชิตฺวา เถรํ อฺปฺภฺจฺห,^๒ มหฺลลโก
 ทานิ เถโร”ติ. โส มาตุ เอกวฺจเนเนว จ
 ปฺพฺเพ กตาทิการตาย จ มาตุลตฺถเถรฺสฺส
 สนฺติกํ คนฺตฺวา ปพฺพชิตฺวา ตํ
 อฺปฺภฺจฺหฺนฺโต อรณฺเณ^๓ วสตี.

ตสฺส เอกทิวสํ เกนจิทฺเว กรณียเณ
 คามนฺตํ คตสฺส ขโร อापาทโร อฺปฺปชฺชิตฺ.
 มนฺสุเสสุ เกสชฺชํ กโรนฺเตสุปี น
 ปฏฺิปปสฺสมฺภิ. ตสฺมี จิรายนฺเต เถโร
 “สามเณโร จิรายติ, กิ นฺ โข การณนฺ”ติ
 ตตฺถ คนฺตฺวา ตํ คิลานํ ทิสฺวา ตสฺส ตํ
 ตํ กตฺตพฺพยฺตฺตํ กโรนฺโต ทิวสภาคํ
 วิดีนาเมตฺวา รตฺติภาเค พลวปจฺจุสเวลายํ
 อาน “ลีวก น มยา ปพฺพชิตกาลโต
 ปฏฺิจาย คาเม วสิตปฺพพํ, อิตฺ
 อรณฺเณเมว คจฺฉามา”ติ.

เมื่อท่านวนวัจจะพี่ชายของตนออกบวช
 ในศาสนา ทำกิจของบรรพชิตให้ถึงที่สุด
 แล้ว ไปอยู่ในป่า มารดาของท่าน
 ทราบข่าวนั้น จึงพูดกะบุตรชายว่า
 “พ่อสิวกะ เจ้าจงไปบวชในสำนักของ
 พระเถระ แล้วอุปัฏฐากพระเถระเถิด
 เวลานี้ พระเถระแก่แล้ว”. ด้วยคำพูดของ
 มารดาคำเดียวเท่านั้น และเพราะความ
 ที่ท่านได้ทำความดีไว้ในกาลก่อน ท่านจึง
 ไปสำนักของพระเถระผู้เป็นลุง บวชแล้ว
 อุปัฏฐากท่านอยู่ในป่า.

วันหนึ่ง เมื่อท่านไปทำบ้านด้วย
 กรณียกิจบางอย่าง เกิดอาพาธขึ้นอย่าง
 รุนแรง. แม้พวกชาวบ้านกระทำเภสัช
 ถวาย อาพาธก็ไม่สงบ. เมื่อท่านซ้กเข้าอยู่
 พระเถระคิดว่า “สามเณรซ้กเข้าอยู่
 คงมีเหตุอะไร” จึงไปในบ้านนั้น เห็นท่าน
 ป่วยจึงกระทำกรรมที่ควรกระทำนั้น
 แก่ท่าน จนเวลากลางวันผ่านไป ในเวลา
 กลางคืนจวนใกล้รุ่ง จึงพูดว่า “สิวกะ
 ตั้งแต่เราออกบวช เราไม่เคยอยู่ใน
 บ้านเลย จากนั้นเราจะไปป่านั้นแหละ”.

^๑ ส. ม. ปพฺพชฺชาภิจฺจ.

^๒ ม. อฺปฺภฺจฺห.

^๓ ส. อรณฺเณว.

ตัม สุตฺวา สิวกโก “ยทิปิ เม ฆนฺเต
อิทานิ กาโย คามนฺเต จิตฺ, จิตฺตํ ปน
อรวฺณเณ, ตสฺมา สยาโนปิ อรวฺณเณ
คมิสฺสามิ”^๑ ตัม สุตฺวา เถโร ตัม พาทายํ
คเหตุวา อรวฺณเณเนตฺวา โอวาทํ
อทาสิ. โส เถรสฺส โอวาทเ จตฺวา
วิปฺสฺสิตฺวา^๒ อรหตฺตํ ปาปฺณิ. เตน วุตฺตํ
อปทานเ^๓

สามเณรสิวกะพึงค้ำนั้นแล้ว จึงกล่าวว่า
“ท่านผู้เจริญ ถึงแม้ว่าในขณะที่กายของ
ผมจะอยู่ในละแวกบ้าน แต่จิตของผม
อยู่ในป่า เพราะเหตุนั้น แม้ผมนอนอยู่
ก็จะไปป่าให้ได้” พระเถระพึงค้ำนั้น
จึงจับแขนสามเณรนำไปป่าแล้วให้โอวาท.
ท่านตั้งอยู่ในโอวาทของพระเถระ เจริญ
วิปัสสนา บรรลุพระอรหัตแล้ว. ด้วย
เหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า

“กณิการํว โชตนุตํ
นิสินฺนํ ปพฺพตฺนุตเร
อทฺทลํ วิรชํ พุทฺธํ
โลกเชฏฺจํ นราสภํ.
ปสนฺนจิตฺโต สุมโน
สิเร กตฺวาน อญฺชลิ
กาสุมาริผลํ คยฺห^๓
พุทฺธเสฏฺจสฺสทาสหนํ.
เอกตฺตีเส อิตฺ กปฺเป
ยํ ผลํ อทฺทิตฺ ตทา
ทฺคฺคตี นามิขานามิ
ผลทานสฺสทิตํ ผลํ.

“เราได้เห็นพระพุทธรเจ้า ผู้ปราศจาก
กิเลสธุลี โชติช่วงดั่งดอกกรรณิการ
เชษฐบุรุษของโลกประเสริฐกว่านระ
ประทับนั่งอยู่ในระหว่างภูเขา.

เรามีจิตเลื่อมใสใสมั่นส ประนมกร
อัญชลีขึ้นเหนือหัว แล้วถือเอา
ผลมะลิไปถวายแด่พระพุทธรเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด.

ในกัณฑ์ที่ ๓๑ แต่ภัทธกัณฑ์นี้ เราได้
ถวายผลไม้ได้ในกาลนั้น ด้วยการ
ถวายผลไม้ นั้น เราจึงไม่รู้ทุกคติเลย
นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

^๑ ม. นตฺถิ.

^๒ พ. อ. ๓๒/๓๘๒/๔๖๑.

^๓ ฉ. กาสุมาริกมาทาย.

สุวาคตี วต เม อาสิ
มม พุทฺธสฺส สนฺติเก
ติสฺสโส วิชฺชา อนุปฺตฺตา
กตฺติ พุทฺธสฺส สาสนํ.

กิเลสฺสา ฌาปิตา มยฺหํ
ภวา สพุเพ สฺมุหตา
นาโคว พนฺธนํ เฉตฺวา
วิหรานิ อนาสโว.

ปฏิสฺมฺภิทา จตฺสฺโส
วิโมกฺขาปิ จ อฏฺฐิเม
ฉฬภิญญา สจฺฉิกิตา
กตฺติ พุทฺธสฺส สาสนฺนฺติ.

โส อรหตฺตํ ปตฺวา อฺปชฺฌมาเยน
อตฺตนา จ วุตฺตมตฺถํ สํสนฺนฺเตตฺวา^๑
อตฺตโน วิเวกาภิริตฺติ^๒ กตฺติจฺจตฺตญฺจ
ปเวทฺนฺโต “อฺปชฺฌมาโย มํ อวจา”ติ^๓
คาถํ อภาสิ.

(๑๔. อฺปชฺฌมาโย มํ อวจาสิ
อิโต คจฺฉามิ สิวก

การที่เราได้มาในสำนักของพระ-
พุทธเจ้าของเราเป็นการมาดีแล้วหนอ
วิชา ๓ เราบรรลุแล้ว โดยลำดับ
พระพุทฺธศาสนาเราทำได้เสร็จแล้ว.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพ
ทั้งปวงขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลส
เครื่องผูก ดั่งช้างตัดเชือกแล้ว
เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่.

คุณวิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสฺมฺภิทา ๔
วิโมกฺข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราได้
ทำให้แจ้งชัดแล้ว พระพุทฺธศาสนา
เราทำได้เสร็จแล้วดังนี้.

ครั้นท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว จึง
เปรียบเทียบเนื้อความที่พระอฺปชฺฌมาเย
กล่าวกับตน เมื่อจะประกาศความที่ตน
ยินดียิ่งในวิเวกและกระทำกิจเสร็จแล้ว
จึงภาษิตคาถาว่า “อฺปชฺฌมาโย มํ อวจ”
เป็นต้น.

(๑๔. พระอฺปชฺฌมาเยของเรา ได้กล่าวกะ
เราว่า ดูกรสิวกะ เราจะไปจากที่นี่

^๑ ฉ. สํสนฺนฺตฺวา.

^๒ ฉ. วิเวกาภิริตฺติ.

^๓ ชุ. เถร. ๒๖/๑๕๑/๒๖๓.

คาเม เม วสติ กาโย
 อรณฺณํ เม คโต มโน
 เสมานโกปี คจฺฉามิ
 นตฺถิ สงฺโค วิชานตฺถนฺติ).

กายของเราอยู่ในบ้าน แต่ใจของ
 เราไปอยู่ในป่า แม้เรานอนอยู่
 ก็จะไป เพราะความเกี่ยวของ
 ย่อมไม่มีแก่ผู้รู้แจ้ง).

๑๔. ตตฺถ อฺปชฺชฌายิตฺติ วชฺชาวชฺชํ
 อฺปนฺนชฺชฌายิตฺติ หิตฺเตสํ ปจฺจุปฺภุจฺเปตฺวา
 ฌานจกฺขณา เปกฺขตีติ อฺปชฺชฌายโ.
 มนฺตฺติ อตฺตํ วทตี. อวจฺจตี อภาสิ.
 อิตฺโต คจฺฉามิ สิวกาติ วุตฺตการทสฺสนํ,
 สิวก อิตฺโต คามนฺตฺโต^๑ อรณฺณญฺจานเมว
 เอหิ คจฺฉาม, ตเทว อมฺหากํ
 วสนโยคฺคฺนฺตฺติ อธิปฺปาโย. เอวํ ปน
 อฺปชฺชฌายเณ วุตฺโต สิวโก ภทฺโธ
 อสฺสาชานีโย วย กสฺมาภิตฺโต^๒
 สญฺชาตสฺสเวโค หุตฺวา อรณฺณเมว
 คนฺตฺตฺกามตํ ปเวเทนฺโต

๑๔. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
 อฺปชฺชฌายโ ความว่า ชื่อว่าอฺปชฌาย
 เพราะอรรถว่า เข้าไปเพ่งซึ่งคุณและโทษ
 คือ เข้าไปตั้งไว้ซึ่งการแสวงหาประโยชน์
 เกื้อกูลแล้วเพ่งดูด้วยญาณจักขุ. ด้วย
 บทว่า มํ ท่านกล่าวถึงตน. บทว่า อวจ
 แปลว่า ได้กล่าวแล้ว. คำว่า อิต
 คจฺฉามิ สิวก เป็นคำแสดงถึงอาการ
 ที่กล่าวแล้ว. อธิบายว่า สิวกะเจ้าจงมา
 เราจะไปสถานที่ที่เป็นป่าจากละแวกบ้านนี้
 สถานที่นั้นนั่นแหละ ควรแก่การอยู่
 ของพวกเรา. ก็ สามเณรสิวกะ ผู้อัน
 อฺปชฌาย์กล่าวอย่างนี้แล้ว จึงเกิดความ
 สงเวชขึ้น ดุจม้าอาชาไนยตัวเจริญญ ถูกตี
 ด้วยแส้ ฉะนั้น เมื่อจะประกาศความ
 ที่ตนประสงค์ เพื่อจะไปป่าให้ได้
 จึงกล่าววว่า

^๑ ส. อ. คามนฺตฺโรโต.

^๒ ก. กาสมาภิปาโต.

“คาเม เม วสติ กาโย
 อรณฺณํ เม คโต^๑ มโน
 เสมานโกปิ คจฺฉามิ
 นตฺถิ สงฺโค วิชานตฺนุ”ติ^๒

อาห. ตสฺสสตฺถิ : ยสฺมา อิทานิ
 ยทิปิ เม อิหํ สรีริ คามนฺเต จิตฺ,
 อชฺฌมาสโย ปน อรณฺณเมว คโต,
 ตสฺมา เสมานโกปิ คจฺฉามิ เคลณฺณ
 จานิสฺซชฺชาคมเนสุ อสมตฺตตาย สยาโนปิ
 อิมินา สยิตากาเรน สิริสโป ปริสฺสปนฺโต,^๓
 เอถ ภาณฺเต อรณฺณเมว คจฺฉาม,
 กสฺมา ? นตฺถิ สงฺโค วิชานตฺนุติ,^๔
 ยสฺมา ฐมฺมสภาวา กาเมสุ สํสาเร จ
 อาทีนํ, เนกขมฺเม นิพฺพานे จ อานิสฺสํ

“กายของเราอยู่ในบ้าน แต่ใจ
 ของเราไปอยู่ในป่า แม้เรานอนอยู่
 ก็จะไป ความเกี่ยวข้องย่อมไม่มี
 แก่ผู้รู้แจ้งชัด” ดังนี้.

เนื้อความแห่งคาถานั้นดังต่อไปนี้ :
 เพราะเหตุที่แม้ถึงบัดนี้สรีระของเรานี้จะอยู่
 ในละแวกบ้าน แต่อัธยาศัยของเราไปป่า
 เท่านั้น, เหตุนั้น แม้เรานอนอยู่ก็จะไป
 คือ แม้นอนอยู่เพราะไม่สามารถจะยืน
 จะนั่งและจะเดินไปได้เพราะป่วย ก็
 จะกระเสือกกระสนไป ดุจงูเลื้อยคลาน
 กระเสือกกระสนไปโดยอาการที่นอนนั้น
 จึงกล่าวว่า ท่านผู้เจริญ มาเถิด เราจะ
 ไปป่าด้วยกัน ถ้ามว่า เพราะเหตุไร ?
 แก้วว่า เพราะความเกี่ยวข้องย่อมไม่มี
 แก่ผู้รู้แจ้งชัด. เพราะเมื่อบุคคลรู้โทษ
 ในสงสาร ในเพราะกามตามสภาวะธรรม
 และอานิสงส์ในพระนิพพานอันเป็นเครื่อง
 ออกไปจากกามตามความเป็นจริง ก็
 จะไม่มีความเกี่ยวข้องในที่ไหน ๆ เหตุนั้น

^๑ ฉ. คตฺ.

^๒ ข. เถร. ๒๖/๑๕๑/๒๖๔.

^๓ ฉ. สิริสโป วีย สิริสฺปนฺโต.

^๔ ม. วิชานตฺ.

ยาถาวโต ชานนุตสฺส น^๑ กตฺถจิ
สงฺโค, ตสฺมา เอกปเทเนว อุปชฺฌายสฺส
อาณา อญฺฺจิตาติ,^๒ ตทปเทเสน อญฺฺจ
พฺยกาสิ.

คำสั่งของพระอุปัชฌาย์ ไม่ตั้งขึ้นแล้ว
ด้วยบทเดียวเท่านั้น ท่านได้พยากรณ์
พระอรหันต์ โดยอ้างถึงคำสั่งของพระ
อุปัชฌาย์นั้น ด้วยประการดังนี้.

สิวกสามเณรคาถาวณฺณนา
นิฏฺฐิตา.

พรรณนาคาถาของสิวกสามเณร
จบ.

^๑ ไป. ส. น ทิสฺสติ.

^๒ ส. อาณํ อญฺฺจิตโต.

๕. กุณฑธานตฺเถรคาถา—

วณฺณนา

ปญฺจ ฉินฺท เต ปญฺจ ชฺเหติ
อายสุมโต กุณฑธานตฺเถรสฺส คาถา.
กา อุปฺปตฺติ? โส กิร ปทุมุตฺตรสฺส
ภควโต กाले หังสวตีนฺคเร กุลเคเห
อุปฺปนฺโน วยฺยปฺปตฺโต เหฏฺฐา
วุตฺตนเยเนว ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา
ธมฺมํ สุนฺนโต สตฺถารา เอกํ ภิกฺขุํ
ปจฺมํ สลากํ คณฺหนฺตานิ อคฺคภูจฺจาเน
จปิยมานํ ทิสฺวา ตํ จานนฺตรํ ปตฺถเตว
ตทนฺรูปี ปุณฺณํ กโรนฺโต วิจฺริ.

โส เอกทิวสํ ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต
นิโรธสมาปตฺติโต ภูจฺจาเย นิสินฺนสฺส
มโนสิลาจฺณฺณปิณฺชํ มหนฺตํ
กทลิลกณฺณิกํ อุปฺเนสิ, ตํ ภควา
ปฏิกุคฺเหตฺวา ปริภุญฺชิ. โส เตน
ปุณฺณกมฺเมน เอกาทสฺกฺขตฺตํ เทเวสุ
เทวราชํ กาวเรสิ. จตฺตวิสตีวาเร ราชา
อโหสิ จกฺกวตฺตี. เอวํ โส ปุณฺณปฺปนฺ

๕. พรรณนาคาถา

ของพระกุณฑธานเถระ

คาถาของท่านพระกุณฑธานเถระ
มีคำเริ่มต้นว่า ปญฺจ ฉินฺท เต ปญฺจ
ชฺเห ดังนี้. มีเหตุเกิดอย่างไร? เล่ากัน
มาว่า ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาค
พระนามว่า ปทุมุตฺตระ ท่านเกิดในเรือน
แห่งตระกูล ณ พระนครหงสวดี
เจริญวัยแล้ว เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ฟังธรรมตามนัยที่กล่าวแล้วในหนหลัง
นั้นแหละ เห็นภิกษุรูปหนึ่งที่พระศาสดา
ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งเป็นผู้เลิศกว่า
บรรดาภิกษุทั้งหลายผู้จับสลากได้ที่แรก
จึงปรารถนาตำแหน่งนั้น บำเพ็ญบุญทาน
สมควรแก่ฐานะนั้นเที่ยวไป.

วันหนึ่ง ท่านน้อมผลกล้วยหวีใหญ่
มีสีเหลืองเหมือนจุนแห่งมโนศิลาเข้าไป
ถวายแด่พระผู้มีพระภาค พระนามว่า
ปทุมุตฺตระ ผู้ออกจากนิโรธสมาบัติ
ประทับนั่งอยู่แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงรับ
ผลกล้วยนั้นเสวยแล้ว. ด้วยบุญกรรมนั้น
ท่านเสวยราชย์ในเทวโลกถึง ๑๑ ครั้ง.
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิถึง ๒๔ ครั้ง. ท่าน
บำเพ็ญบุญเนื่อง ๆ ด้วยอาการอย่างนี้

บุณฺณานิ กตฺวา อปราปรี เทวมนุสฺเสสุ
 สัสนฺโต กสฺสปพฺพุทฺธกาเล ภูมฺมเทวดา
 หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

ที่ขมายุกพุทธานญจ นาม น อนฺวตฺต-
 มาสิโก อุโปสเถ โหติ. ตถา หิ
 วิปฺสฺสิสฺส ภควโต จพฺพสฺสฺสนฺตเร
 จพฺพสฺสฺสนฺตเร^๑ อุโปสเถ อโหสิ.
 กสฺสปทสฺพล ปน จญฺเจ จญฺเจ มาเส
 ปาติโมกฺข์ โอสารเสสิ. ตสฺส ปาติโมกฺขสฺส
 โอสารณกาเล^๒ ทิสาวาสิกา เทว
 สหายกา^๓ ภิกฺขุ “อุโปสถิ กริสฺสามา”ติ
 คจฺจนฺติ.

อัย ภูมฺมเทวดา จินฺตเสสิ “อิเมสิ
 ทฺวินฺนํ ภิกฺขุณฺนํ เมตฺติ อติวิย ทพฺพา,
 กิ นฺุ โข ฌาทเก สติ ภิกฺขุเชยฺย, น
 ภิกฺขุเชยฺยา”ติ,^๔ ส^๕ เตสิ โอกาสิ
 โอโลกยมานา เตสิ อวิทุเรเนว คจฺจนฺติ.
 อเถโก เถโร เอกสฺส หตฺถे ปตฺตจิวริ
 ทตฺวา สรีรวลฺลณฺชนตฺถิ อุกกผาสูกฺกุจฺจัน

ทอฺงเทียวไป ๆ มา ๆ อยู่ในเทวดา
 และมนุษย์ทั้งหลาย ในกาลแห่งพระ
 กัสสปพุทธเจ้าจึงมาบังเกิดเป็นภูมเทวดา.

ก็ธรรมดาพระพุทธเจ้าผู้มีพระชนมายุยืน
 ย่อมไม่มีอุโบสถทุกกึ่งเดือน. จริงอย่างนั้น
 ครั้งพระผู้มีพระภาค พระนามว่าวิปัสสิ
 จึงมีวันอุโบสถในระหว่าง ๖ ปี ต่อครั้ง.
 ส่วนพระกัสสปทศพล ทรงให้สวด
 พระปาติโมกข์ทุก ๖ เดือนต่อครั้ง.
 ในเวลาสวดพระปาติโมกข์นั้น มีภิกษุ
 ผู้อยู่ต่างทิศที่เป็นสหายกัน ๒ รูป เดินไป
 ด้วยตั้งใจว่า “เราจะกระทำอุโบสถ”.

ภูมเทวดานี้ดำริว่า “ภิกษุ ๒ รูปนี้
 มีไมตรีต่อกันมั่นคงเหลือเกิน เมื่อแตกกัน
 จะแตกอย่างไรหนอ หรือจะไม่แตกกัน”
 ดังนี้ ภูมเทวดานั้นรอโอกาสของภิกษุ
 เหล่านั้นอยู่ จึงเดินไปไม่ห่างภิกษุ ๒ รูป
 นั้นทีเดียว. คราวนั้น พระเถระรูปหนึ่ง
 มอบบาตรจิวริไว้ แก่ภิกษุอีกรูปหนึ่ง
 ไปยังที่ที่สะดวกด้วยน้ำ เพื่อกระทำ

^๑ ม. จพฺพสฺสฺสนฺตเร.

^๒ ม. อ. ปาติโมกฺข์ โอสารเทสนากาเล.

^๓ ม. สหายา.

^๔ ม. ภิกฺขุเชยฺยํ น ภิกฺขุเชยฺยณฺติ.

^๕ ไป. ม. น ทิสฺสติ.

คนุตวา โธตหตุถปาโท หตุวา
คฺมุพสมิปโต นิกฺขมตี.

ภุมฺมเทวดา ตสฺส เถรสฺส ปจฺจโต^๑
อุตฺตมรฺูปา อิตฺถิ หตุวา เกเส วิธฺนิตฺวา
สํวิธาย สมฺพนฺธนฺตี วีย ปิฏฺฐิจํ ปิสุ
ปุณฺณมานา วีย สาฏฺกํ สํวิธาย
นิวาสยมานา วีย จ หตุวา เถรสฺส
ปทานุปทิกกา หตุวา คฺมุพโต นิกฺขนฺตา.

เอกมฺนฺเต จิตฺโต สหายกตฺเถโร ตํ การณํ
ทิสฺวาว โทมนสฺสชาโต “นฺนุจฺจ ทานิ
เม อิมินา ภิกฺขุณา สทฺธิ ทิสมฺรตฺตานคฺโคโต
สิเนโห, สจําหํ เหวํ วิรฺุฑฺธภาวํ”^๒
ชาเนยฺยํ, เอตฺตํ อทฺธานํ อิมินา สทฺธิ
วิสุสฺสาสิ น กเรยฺยน”ติ จินฺตเตตฺวา
อาคจฺจนฺตสฺเสวสฺส “หนฺทาวุโส”^๓ ตฺยหํ
ปตฺตจิวฺริ, ตาทิสฺเสน ปาเปน สทฺธิ
เอกมคฺคํ นาคจฺจนามิ”ติ อาห. ตํ กถํ
สุตฺวา ตสฺส ลชฺชิภิกฺขุโน หทยํ
ติชิณฺสตฺติ คเหตุวา วิทฺธํ วีย อโหสิ.

สรีรวลัญฺชะ ล้างมือและเท้าแล้วก็ออกมา
จากพุ่มไม้.

ภุมเทวดา จึงจำแลงเป็นหญิงรูปงาม
เดินตามหลังพระเถระนั้นมา ปล่อยผมทำ
เหมือนจัดแจงเกล้าผมแล้วผูกใหม่ จัดแจง
ผ้าถุงทำเหมือนเช็ดปิดฝุ่นที่ข้างหลัง และ
เหมือนนุ่งห่มเสียใหม่แล้วเดินตามพระเถระ
ออกมาจากพุ่มไม้.

พระเถระผู้เป็นสหายยืนอยู่ ณ ส่วนสุด
ข้างหนึ่ง เห็นเหตุนั้นเข้าก็เกิดความเสียใจ
คิดว่า “ความเยื่อใย ที่ติดตามมาสิ้น
กาลนานกับภิกษุนี้ของเราบัดนี้ฉิบหาย
สิ้นแล้ว หากเรารู้ความผิดอย่างนี้แล้ว
ก็จะไม่กระทำความคุ่นเคຍกับภิกษุนี้
ให้เนิ่นนานถึงเพียงนี้” ดังนี้แล้ว จึงกล่าว
กะภิกษุนั้นผู้กำลังเดินมาว่า “เชิญเอา
บาตรและจีวรของคุณไป เราจะไม่เดิน
ร่วมทางกับผู้ลามกเช่นกับคุณต่อไป. เมื่อ
ภิกษุผู้มีความละอายนั้นได้ฟังคํานั้น หทัย
เป็นเหมือนถูกมีดอันคมเฉือนเอาแล้ว.

^๑ ส. อ. ปจฺจโต ปจฺจโต คจฺจนตี.

^๒ ฉ. เหวํวิธภาวํ.

^๓ ส. คณฺหวาสุ, ม. อ. หราวุโส.

ตโต น อห อวุโส ก็ นามเต วทสิ,
 อหิ เอตตกั กาลิ, ทุกกฏมตตมปิ
 อาปตตี น ชานามิ. ตวั ปน ม อชช
 'ปาไป'ติ วทสิ, ก็ เต ทิฏจนุ"ติ. ก็
 อญเณน ทิฏเจน, ก็ ตวั เอวิเรน
 อลงกตปฎิยตเตน มาตุคามเน สทุธิ
 เอกภูจาเน หุตวา นิกขนุโตติ.^๑ นตเถต
 อวุโส มยหิ, นานิ เอวรูปิ มาตุคามิ
 ปสฺสามิตี. ตสฺส ยาวตติยิ กเถนตสฺสาปิ
 อิตโร เถโร กถิ อสทฺทหิตฺวา^๒ อตตนา
 ทิฏฺจการณิเยว ภูตตติ^๓ กตฺวา
 คณฺหนฺโต เตน สทุธิ เอกมคฺเคน
 อคณฺตฺวา อญเณน มคฺเคน สตฺถ
 สนฺติกั คโต. อิตโรปิ ภิกฺขุ อญเณน
 มคฺเคน สตฺถ สนฺติกัเยว คโต.

จากนั้นท่านจึงกล่าวกะภิกษุ นั้นว่า "อวุโส
 นี้ท่านพูดอะไรกัน ผมไม่รู้อาบัติแม้เพียง
 ทุกกฏมาตลอดกาลเท่านี้ แต่วันนี้ท่าน
 เรียกผมว่า 'คนลามก' ก็ท่านเห็นอาบัติ
 อะไรหรือ". ภิกษุ นั้นตอบว่า ประโยชน์
 อะไรที่ผู้อื่นเขาเห็นแล้ว ก็ท่านอยู่ใน
 ที่เดียวกันกับมาตุคามผู้ประดับแล้วตกแต่ง
 แล้ว ด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ อย่างนี้
 ออกมาแล้วหรือ. ภิกษุ นั้นตอบว่า อวุโส
 กรรมนั้นของผมไม่มี ผมเองก็ไม่เห็น
 มาตุคาม เห็นปานนี้เลย. แม้ถึงจะบอก
 กล่าวอยู่ถึง ๓ ครั้ง พระเถระอีกรูปหนึ่ง
 ก็มิได้เชื่อถ้อยคำ ยึดถือเอาเหตุที่ตนเห็น
 แล้วนั้นว่า เป็นความจริงอยู่นั่นเอง
 ไม่เดินทางร่วมกันกับภิกษุ นั้น ไปยังสำนัก
 ของพระศาสดาโดยทางอื่น. ภิกษุ แม้
 อีกรูปหนึ่ง ก็ไปเฝ้าพระศาสดา โดย
 ทางอื่น เหมือนกัน.

ตโต ภิกฺขุสํมสฺส อูโปสถาคาริ
 ปวิสนเวลาย โส ภิกฺขุ ติ ภิกฺขุ
 อูโปสถคฺเค สญฺชานิตฺวา "อิมสฺมิ

ภายหลัง เมื่อเวลาเข้าไปโรงอุโบสถ
 ของภิกษุสงฆ์ ภิกษุ นั้นจำภิกษุรูปนั้น
 ในโรงอุโบสถได้ จึงกล่าวว่า "ในโรง

^๑ ส. อ. น นิกขนุโตติ.

^๒ ส. น ตสฺสกถิ สทฺทหิ.

^๓ ส. ภูตตติกั.

อุโปสถคฺเค เอวรูปุเป นาม ปาปภิกฺขุ
 อตฺถิ, นานํ เตน สทฺธิ อุโปสถํ
 กริสฺสามิ”ติ นิกฺขมิตฺวา พหิ อฏฺฐาสิ.

อถ ภูมฺมเทวดา “ภาริยํ มยา กมฺมํ
 กตฺนุ”ติ มหฺลลฺกอุปาสกฺวณฺเณน ตสฺส
 สฺนฺติกํ คนฺตฺวา “กสฺมา ฆนฺเต อโย
 อิมสฺมี จาเน จิตฺ”ติ อาห. “อุปาสก
 อิมํ อุโปสถคฺคํ เอโก ปาปภิกฺขุ ปวิฏฺฐิ,
 นานํ เตน สทฺธิ อุโปสถํ กโรมิ”ติ
 พหิ^๑ จิตฺมฺหิตี. ฆนฺเต มา เอวํ
 คณฺหถ, ปริสฺสุทฺธสีโล เอส ภิกฺขุ.
 ตฺเมหฺหิ ทิฏฺฐมาตฺตคาโม นาม อหิ,^๒
 มยา ตฺมฺหากํ วิมฺสนตฺถาย “ทพฺุหา นุ
 โช อิมสฺส เถรานํ เมตฺติ โน ทพฺุหา”ติ
 ภิกฺขุชฺนาภิกฺขุชฺนภาวํ^๓ โอลิเกนฺเตน ตํ
 กมฺมํ กตฺนฺติ. โโก ปน ตวํ สปุปฺริสชาติ.
 อหิ เอกา ภูมฺมเทวดา ฆนฺเตติ.

อุโปสถนี้ มีภิกษุลามกเห็นปานนี้อยู่
 ผมจะไม่ทำอุโบสถร่วมกับเขา” ดังนี้แล้ว
 ออกไปยืนอยู่ข้างนอก.

คราวนั้น ภูมเทวดาคิดได้ว่า “เราทำ
 กรรมหนักเสียแล้ว” จึงจำแลงเพศเป็น
 อุบาสกแก่เข้าไปหาภิกษุนั้นพูดว่า “ท่าน
 ขอรับ ทำไมพระคุณเจ้า จึงมายืนอยู่
 ในที่นี้”. ภิกษุนั้นตอบว่า “อุบาสก ภิกษุ
 ลามกรูปหนึ่ง เข้ามาโรงอุโบสถนี้ เรา
 คิดว่าจะไม่ทำอุโบสถร่วมกับเขา” จึงมา
 ยืนอยู่ข้างนอก. อุบาสกจึงกล่าวว่า ท่าน
 ผู้เจริญ อย่าถืออย่างนี้เลย ภิกษุนี้เป็น
 ผู้มีศีลบริสุทธิ์ ชื่อว่ามาตุคามที่ท่านเห็น
 นั้น ก็คือกระผมเอง กระผมคิดว่า
 พระเถระ ๒ รูปนี้ มีไมตรีต่อกันมั่นคง
 หรือไม่มั่นคงหนอ ดังนี้ เพื่อจะทดลอง
 พวกท่าน มองดูว่าจะแตกกันหรือไม่
 ไม่แตกกัน จึงได้ทำกรรมนั้น. ภิกษุนั้น
 จึงถามว่า ก็ท่านเป็นใครสัตว์บุรุษ. เทวดา
 จึงตอบว่า กระผมเป็นภูมเทวดาตนหนึ่ง
 ขอรับ.

^๑ มโนรทปุรณิ. ๑/๒๘๔, สී. กโรมีติ วตฺวา
 นิกฺขมิตฺวา พหิ.

^๒ สී. นนฺโถ อหเมว.

^๓ สී. อุทาทฺุโน ทฏฺฐาติ ลชฺชิลชฺชิวภาว.

เทวปุตโต กณฺโฑโต^๑ ทิพฺพานุภาเวน
 จตฺวา เถรสฺส ปาทฺเสฏฺฐํ นิปตฺติวา^๒
 “มยฺหิ ภาณฺเต ชมถ, เอตฺถิ ทิสฺส เถโร
 น ชานาติ อูโปสถํ กโรธา”ติ เถโร
 ยาจิตฺวา อูโปสถคฺคํ ปเวเสสิ. โส เถโร
 อูโปสถํ ตาว เอกภฺจจาเน อกาสิ,
 มิตฺตสนฺนถวเสน ปน ปุณฺ เตน สทฺธิ น
 เอกภฺจจาเน อโหสิติ^๓ อิมสฺส เถรสฺส
 กมฺมํ น กถียติ, จุทิตกตฺเตโร ปน
 อปฺราปรํ วิปฺสฺสนาย กมฺมํ กโรนฺโต
 อรหตฺตํ ปาปฺณิ.

ภุมฺมเทวดา ตสฺส กมฺมสฺส
 นิสฺสนฺนฺเทน เอกํ พุทฺธนฺตรํ อปายภยโต
 น มุจฺจิตฺถ. สเจ ปน กิสฺสมิญฺจิ กาเล
 มนุสฺสตฺตํ อาคฺจฺจติ, อญฺเณน เยน
 เกนฺจิ กโต ทิสฺส เถโร อูปริ ปตฺติ.
 โส อมฺหากิ ภาควโต กาเล สวตฺถิยํ
 พฺราหฺมณฺกุเล นิพฺพตฺติ. “ธานฺมาณฺโว”ติสฺส
 นามํ อภิสุ.

เทวบุตรยืนกล่าวอยู่ ด้วยอานุภาพที่
 เป็นทิพย์ หมอบลงแทบเท้าของพระเถระ
 กล่าวว่า “ท่านเจ้าข้า โปรดงดโทษ
 แก่ข้าพเจ้าเถิด พระเถระไม่รู้โทษนั้น
 หรือ พระคุณเจ้าจงกระทำอุโบสถเถิด
 วิงวอนพระเถระแล้ว นิมนต์ให้เข้าไป
 โรงอุโบสถ พระเถระนั้นได้กระทำอุโบสถ
 ในที่เดียวกันก่อน แต่มิได้อยู่ในที่เดียวกัน
 กับภิกษุ นั้น ด้วยอำนาจมิตรสัมพันธ์อีก
 เพราะฉะนั้น จึงไม่ได้บอกกรรม
 แก่พระเถระนี้, ส่วนพระเถระที่ถูกใจทัก
 กระทำการงาน ในวิปัสสนาเนื่อง ๆ
 บรรลุพระอรหัตแล้ว.

ด้วยผลกรรมนั้น ภูมเทวดาจึงไม่
 พ้นภัยในอบายตลอดหนึ่งพุทธันดร. และ
 ถ้าหากมาเกิดเป็นมนุษย์เมื่อใด ก็ถูกผู้อื่น
 ลงโทษ โทษก็จะตกแก่เขาเรื่อยไป. ใน
 กาลของพระผู้มีพระภาคของพวกเรา
 ท่านมาบังเกิดในตระกูลพราหมณ์ในกรุง
 สāvasthi ญาติทั้งหลายขนานนามท่านว่า
 “ธานมาณพ”.

^๑ ส. อ. โป. กณฺโฑโต กณฺโฑโตว.

^๒ ม. ปตฺติวา.

^๓ ส. เอกภฺจจาเน วสฺสิติ.

โส วยปฺปตฺโต ตโย เวเท อุกฺคณฺหิตฺวา
 มหฺลลกกาเล สตฺถุ ฐมฺมเทสนํ สุตฺวา
 ปฏฺฐิตฺตฺตฺตฺโต ปพฺพชฺชิตฺวา, ตสฺส อฺปสมฺปนฺน-
 ทิวสโต^๑ ปฏฺฐาย เอกา อลงฺกตปฏฺฐิตฺตา
 อิตฺถิ ตสฺมि คามํ ปวิสฺนฺเต สทฺธิเยว
 คามํ ปวิสฺติ, นิกฺขมฺนฺเต นิกฺขมฺติ. วิหารํ
 ปวิสฺนฺเตปิ สทฺธิ ปวิสฺติ, ติฏฺฐนฺเตปิ
 ติฏฺฐตฺติ เอวํ นิจฺจานุพฺนฺธา ปญฺญาตฺติ.

เถโร ตํ น ปสฺสตี. ตสฺส ปน
 ปุริมกมฺมนิสฺสนฺเทน สา อญฺเณสํ
 อฺปฏฺฐาตี. คามเย ยาคุํ ภิกฺขุญฺจ
 ททฺมานา อิตฺถิโย “ภนฺเต อัยฺ เอโก
 ยาคุญฺจโก ตุมฺหากํ, เอโก อิมิสฺสา
 อมฺหากํ สหายิกายา”ติ ปรีหาสํ กโรนฺติ.
 เถรสฺส มหตี วิหเสสา โหตี. วิหารคตฺมฺปิ
 นํ สามเณรา เจว ททฺรา ภิกฺขุ จ
 ปรีวาเรตฺวา “ธานो โกณฺโฑ ชาโต”ติ
 ปรีหาสํ กโรนฺติ. อถสฺส เตเนว

ท่านเจริญวัยแล้วเรียนจบไตรเพท เมื่อ
 ตอนแก่พึ่งพระธรรมเทศนาของพระศาสดา
 ได้ศรัทธาออกบวชแล้ว ตั้งแต่วันที่ท่าน
 อุปสมบท ก็มีหญิงที่ประดับแล้ว ตกแต่ง
 แล้วคนหนึ่ง เมื่อท่านเข้าบ้านก็เข้าบ้าน
 ด้วย เมื่อท่านออกก็ออกด้วย เมื่อท่าน
 เข้าสู่วิหารก็เข้าด้วย แม้เมื่อยืนก็ยืนอยู่
 ด้วย ปราภฏิตตามตัว อยู่เป็นนิตย์
 ด้วยประการดังกล่าวมานี้.

พระเถระมิได้เห็นหญิงนั้น. แต่ด้วยผล
 แห่งกรรมในภพก่อนของท่าน หญิงนั้น
 จึงปรากฏแก่คนเหล่าอื่น. พวกหญิง
 ทั้งหลายในบ้าน เมื่อจะให้ข้าวยาคุ
 หรือข้าวสวย ก็กระทำการเย้ยหยันว่า
 “ท่านเจ้าข้า ข้าวยาคุกระบวยหนึ่งนี้
 สำหรับท่าน อีกกระบวยหนึ่งสำหรับแฟน
 ของท่าน” ดังนี้. พระเถระมีความ
 เดือดร้อนมาก. สามเณรและภิกษุหนุ่ม
 ทั้งหลาย จะห้อมล้อมท่านแม้เข้าไป
 สู่วิหาร ต่างก็พากันเยาะเย้ยว่า “ท่าน
 ฐานะกลายเป็นคนชั่วแล้ว”. เพราะ
 เหตุนั้นแล ตั้งแต่คราวนั้น ท่านจึงเกิด

^๑ ส. ปฏฺฐิตฺตฺตฺตฺโต สาสเน ปพฺพชฺชิตฺวา
 อฺปสมฺปนฺนิน อโหสิ. ตสฺส อฺปสมฺปนฺนทิวสโต.

การณน กุณฑธานตฺเถโรติ นามิ ชาตํ.
 โส อญฺญาเย สมนฺญาเย เตหิ กรียมานํ
 เกพี สหิตฺตุ อสกุโกนฺโต อุมฺมาทํ คเหตุวา
 “ตฺมุเห โกณฺธา, ตฺมุหากํ อุปฺชฺฌาโย
 โกณฺโท, อาจฺริโย โกณฺโท”ติ วทตี.

อถ นํ สตฺถุ อารโจะสุ “กุณฑธานโน
 ฆนฺเต ทหฺรสามเณเรหิ สทฺฐี เอวํ
 ผุสฺวาจํ วทตี”ติ. สตฺถา ตํ
 ปกุโกสาเปตฺวา “สจฺจํ กิร ตฺวํ ฆาน
 สามเณเรหิ สทฺฐี ผุสฺวาจํ วทสี”ติ
 วตฺวา เตน “สจฺจํ ภควา”ติ วุตฺเต
 “กสฺมา เอวํ วทสี”ติ^๑ อาท. ฆนฺเต
 นิพทฺธิ วิหเส อสหนฺโต^๒ เอวํ กถเมตี.
 “ตฺวํ ปุพฺเพ กตกมฺมํ ยาวชฺชทิวสา
 ซีราเปตฺตุ น สกุโกสิ. ปุณฺ เอวรูปิ ผุสฺสิ
 มาวที”^๓ ภิกฺขุ”ติ วตฺวา อาท :

ชื่อว่า กุณฑธานเถระ. ท่านพอลุกขึ้น
 เสร็จแล้ว ก็ไม่อาจอดกลั้นความเย้ยหยัน
 ที่พวกสามเณรและภิกษุหนุ่มกระทำได้
 จึงคลุ้มคลั่งขึ้นกล่าวว่า “พวกท่านนี่ซิ
 เป็นคนชั่วช้า อุปัชฌาย์ของพวกท่าน
 ก็เป็นคนชั่วช้า อาจารย์ของพวกท่าน
 ก็เป็นคนชั่วช้า.

ที่นั่น ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลเรื่องนั้น
 แต่พระศาสดาว่า พระเจ้าข้า ท่าน
 กุณฑธานะ กล่าวคำหยาบอย่างนี้ กับ
 ภิกษุหนุ่มและสามเณรทั้งหลาย”. พระ
 ศาสดารับสั่งให้เรียกท่านมาแล้วตรัสว่า
 “ได้ยินว่า ท่านธานะ กล่าวคำหยาบ
 กับภิกษุหนุ่มและสามเณรจริงหรือ” เมื่อ
 ท่านกราบทูลว่า “จริงพระเจ้าข้า”
 พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “เพราะเหตุไร
 เธอจึงกล่าวอย่างนี้”. พระเถระทูลว่า
 ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
 ไม่อาจอดกลั้นความเดือดร้อนได้เป็นนิตย์
 จึงกล่าวอย่างนี้. พระศาสดาตรัสว่า
 “ท่านกระทำความผิดไว้แต่ปางก่อน จึงไม่

^๑ ส. วทสีติ.

^๒ ส. วิหเส สหิตฺตุ อสหนฺโต.

^๓ ม. มา วทสี.

อาจให้หมดสิ้นไป จนตราบเท่าถึงวันนี้
ต่อไปท่านอย่ากล่าวคำหยาบเห็นปานนี้
อีกเลย ภิกษุ” ดังนี้แล้วจึงตรัสว่า

“มาโวจ ผรุสฺส กณฺหิจิ
วุตฺตา ปฏิวเทยฺยุ ตํ
ทุกฺขา หิ สารมฺภกถา
ปฏิทนฺนุชา ผุเสยฺยุ ตํ.

สเจ เนเวสิ อตุตฺตานํ
กํโส อูปฺหโต ยถา
เอส ปตฺโตสิ นิพฺพานํ
สารมฺโภ เต น วิชฺชตี”ติ.^๑

อิมญฺจ ปน ตสฺส เถรสฺส
มาตุคามเน สหฺธิ วิจฺรณภาวํ
โกสลรณฺโอบปี กถยีสฺสุ. ราชา “คจฺจถ
ภณฺเ วิมฺสถา”ติ เปเสตฺวา สยมฺปิ
มนฺนฺเทเนว ปรีวาเรน เถรสฺส วสนฺนุจํ
คนฺตฺวา เอกมนฺเต โอลเณโต อฏฺฐาสิ.
ตสฺมี ขณฺเ เถโร สฺฐิจกมฺมํ กโรนฺโต
นินฺนุโน โหติ, สปิ อิตฺถิ อวิทุเร
จฺานเ จิตา วิย ปณฺณายติ. ราชา

“เธออย่าฟังกล่าวคำหยาบกับใคร ๆ
ผู้ที่ถูกเธอกล่าวแล้ว ก็จะไม่ฟังกล่าว
ตอบเธอ เพราะว่าการพูดแข่งดีกัน
เป็นทุกข์ อาชญาตอบฟังถูกต้อง
เธอ.

หากเธอ ไม่ทำตนให้ห้วนไหว ดุจ
ก้างสดาลถูกกำจัดแล้ว ฉะนั้น เธอ
ก็จะถึงพระนิพพาน ความแข่งดี
จะไม่มีแก่เธอ”.

ก็แล พวกอำมาตย์ได้กราบทูล
ข้อที่พระเถระนั้นเที่ยวไปกับมาตุคามนี้
แต่พระเจ้าโกศล. พระราชาจึงส่งคนไป
ให้ตรวจดูว่า “แน่ะพนาย เจ้าจงไป
ใคร่ครวญดู” แม้พระองค์เองพร้อมทั้ง
บริวาร ๒-๓ คน ก็เสด็จไปที่อยู่
ของพระเถระเหมือนกัน ได้ไปประทับ
ยืนตรวจดูอยู่ ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง.
ในขณะที่นั้น พระเถระกำลังนั่งเย็บผ้าอยู่
แม้หญิงนั้นก็ปรากฏ เหมือนยืนอยู่ที่

^๑ พ. วิ. ๒๕/๒๐/๓๓.

ทิสฺวา “อตฺถิํ ภารณน”ติ ตสฺสา สตฺธา
จิตฺตฺวานํ อคฺมาสิ.

สา ตสฺมี อาคจฺจนฺเต^๑ เถรสฺส
วสนปณฺณสาลํ ปวิฏฺจา วิย อโหสิ.
ราชาปิ ตาย สทฺธิ ตเมว ปณฺณสาลํ
ปวิสิตฺวา สพฺพตฺถ อโโลเกนฺโต อทิสฺวา
“นายํ มาตฺตคาโม, เถรสฺส เอโส^๒
กมฺมวิปาโก”ติ สญฺญํ กตฺวา ปจฺมํ
เถรสฺส สมีเปน คจฺจนฺโตปิ เถรํ
อวฺนุทิตฺวา ตสฺส ภารณสฺส อญฺุตภาวํ
ถตฺวา อาคมฺม เถรํ วฺนุทิตฺวา เอกมฺนุตํ
นิสินฺโน “กจฺจิ ฆนฺเต ปิณฺทเกน น
กิลมฺธา”ติ ปุจฺฉิ.

เถโร “วฏฺฏติ มหาราชา”ติ อาท.
“ชานามิ ฆนฺเต อยฺยสฺส กถํ,^๓ เอวฺรุเปน
ปริกฺกิลเสน สทฺธิ จรฺนฺตานํ ตฺมฺหากํ
เก นาม ปสฺสิทิสฺสนฺติ, อิตฺโต ปฏฺจาย โว

ไม่ไกลกัน. พระราชาทรงทอดพระเนตร
เห็นแล้ว ทรงดำริว่า “เหตุเช่นนี้ ก็มี”
จึงเสด็จไปยังที่ซึ่งหญิงนั้นยืนอยู่แล้ว.

เมื่อพระราชาเสด็จมาถึง หญิงนั้นก็
เหมือนเข้าไปยังบรรณศาลา ที่อยู่
ของพระเถระ. แม้พระราชาเสด็จเข้าไป
บรรณศาลานั้นนั้นแล พร้อมกับหญิงนั้น
ทรงตรวจดูทุกแห่ง ก็ไม่พบ จึงทรง
ตกลงใจว่า “นี่ไม่ใช่มาตุคาม, นี่คง
เป็นผลกรรมของพระเถระ” ดังนี้ ครั้งแรก
แม้เสด็จเข้าไปใกล้พระเถระก็ไม่ไหวพระเถระ
ครั้งรู้ว่าเหตุนั้นไม่เป็นความจริง จึงมาไหว
พระเถระแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร
ส่วนข้างหนึ่ง ตรัสถามว่า พระคุณเจ้า
ไม่ลำบากด้วยบิณฑบาตบ้างหรือ.

พระเถระทูลว่า “ขอถวายพระพร เป็น
บ้าง” พระราชาตรัสว่า “ท่านผู้เจริญ
โยมรู้ถ้อยคำของพระคุณเจ้า เมื่อพระ
คุณเจ้าเที่ยวไปกับด้วยสิ่งที่เศร้าหมอง
เห็นปานนี้ ใครเล่าจะเลื่อมใส ตั้งแต่
บัดนี้ไป พระคุณเจ้าไม่ต้องมีกิจไปในที่ไหน

^๑ ส. อาคจฺจนฺเต อาคจฺจนฺเต.

^๒ ฉ. ไป. เอโก.

^๓ ม. ชานามํ ฆนฺเต กถํ.

กตฤจิ คมนกัจจ^๑ นตฺถิ, อหิ จตฺถิ
 ปจฺจเยหิ ตฺเมหฺ อปฺภุจฺหิสฺสามิ, ตฺเมห
 โยนิโสมนสิกาเร มา ปมชฺชิตฺถา"ติ
 นิพทฺธภิกฺขุ ปภุจฺเปสฺสิ. เถโร ราชานํ
 อุปตฺถมฺภกํ ลภิตฺวา โภชนสฺปฺปาเยน
 เอกคฺคจิตฺโต หุตฺวา วิปสฺสนํ วทฺเตมตฺวา
 อรหตฺตํ ปาปฺปนิ. ตโต ปภุจาย สา
 อิตฺถิ อนฺตรธาเย.

ตทา มหาสุภทฺทา อคฺคคนฺคเร
 มิจฺฉาทิฏฺฐิกกฺกุเล วสฺมานา "สตฺถา มํ
 อนฺกมฺปตฺตู"ติ อฺโสปลํ อธิฏฺฐาย
 นิรามคฺนฺธา หุตฺวา อฺปริปาสาทตฺเล จิตฺตา
 "อิมานิ ปุปฺพานิ อนฺตเร อภุจฺตฺวา
 ทสฺพลสฺส มตฺถเก วิตานํ หุตฺวา
 ติฏฺฐนฺตฺ, ทสฺพลโ อิมาย สลฺภณาย เสว
 ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สทฺธิ มยฺหิ ภิกฺขุ
 คณฺหตฺตู"ติ สจฺจกิริยํ กตฺวา อภุจ
 สฺมณปุปฺผมฺภุจฺโย วิสฺสชฺเชสฺสิ. ปุปฺพานิ
 คณฺตฺวา ฐมฺมเทสฺนาเวลาย สตฺถุ มตฺถเก
 วิตานํ หุตฺวา อภุจฺสู.

โยมจะบำรุงพระคุณเจ้าด้วย ปัจจัย ๔ เอง
 ดังนี้แล้ว จึงตรัสสั่งให้ตั้งภิกษาไว้เป็นนิตย
 ว่า ขอพระคุณเจ้า จงอย่าประมาท
 ในโยนิโสมนสิการ" ดังนี้. พระเถระ
 ได้พระราชเป็นผู้อุปถัมภ์ เป็นผู้มีจิต
 มีอารมณ์เดียว เพราะมีโภชนสฺปฺปาเย
 เจริญวิปัสสนาแล้ว บรรลุพระอรหัต.
 ตั้งแต่นั้นมา หญิงนั้นก็หายไป.

ในกาลนั้น นางมหาสุภทฺธาอยู่ใน
 ตระกูลมิจฉาทิฏฐิในอุคคนครคิดว่
 "ขอพระศาสดาจงทรงอนุเคราะห์เรา"
 ดังนี้ จึงอธิษฐานอุโบสถ เป็นผู้ปราศจาก
 กลิ่นสดคาว ยืนอยู่บนปราสาทชั้นบน
 กระทำสัจจกิริยาว่า "ขอให้ดอกไม้เหล่านี้
 อย่าตกเสียในระหว่างทาง จงไปปรากฏ
 เป็นพาดาน ณ เบื้องบนของพระศพล,
 ขอพระศพลพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป
 จงรับภิกษาของเรา ในวันพรุ่งนี้ ด้วย
 สัญญานี้เถิด" ดังนี้แล้ว จึงตัดกำ
 ดอกมะลิไป ๘ กำ. ดอกไม้ ไปปรากฏ
 เป็นพาดาน ณ เบื้องบนพระศาสดา
 ในเวลาที่พระองค์ทรงแสดงธรรม.

^๑ ไป. ภิกฺขณคมนกัจจ.

สตถา ตั สุมนปุปผวิตานัน ทิสฺวา
จิตฺเตเนว สุภทฺททาย ภิกฺขุ อธิวาเสตฺวา.
ปฺนทิวเส อรุณฺเ อฏฺฐจิตฺเต อานนฺทตฺเถโร
อาห “อานนฺท มยฺ อชฺช ทูโร ภิกฺขุจากริ
คมิสฺสาม, ปุณฺณชฺชานัน อทตฺวา
อริยานํเยว สลากํ เทหิ”ติ. เถโร ภิกฺขุณฺ
อาโรเจสิ “อาวุโส สตถา อชฺช ทูโร
ภิกฺขุจากริ คมิสฺสติ. ปุณฺณชฺชานา มา
คณฺหนตฺ, อริยาว สลากํ คณฺหนตฺ”ติ.

พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นเพดาน
ดอกมะลินั้นแล้ว ทรงรับนิมนต์ภิกษา
ของนางสุภัททา ด้วยพระทัยนั้นเที่ยว
วันรุ่งขึ้น พออรุณขึ้นจึงตรัสกะพระ
อานนทเถระว่า “อานนท วันนี้เราจะไป
ภิกษาจาร ณ ที่ไกล จงให้สลากเฉพาะ
พระอริยะเท่านั้น อย่าให้แก่พระปุณฺณ”.
พระเถระจึงแจ้งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า
“อาวุโส วันนี้พระศาสดาจักเสด็จ
ภิกษาจาร ณ ที่ไกล ภิกษุปุณฺณจงอย่า
จับสลาก พระอริยะเท่านั้น จงจับสลาก”.

กุนชฺชธานตฺเถโร “อาห^๑ อาวุโส
สลากนฺ”ติ ปจฺมํเยว หตฺถํ ปสาเวสิ.
อานนฺโท^๒ “สตถา ตาทิสานัน ภิกฺขุณฺ
สลากํ น ทาเปติ, อริยานํเยว ทาเปตี”ติ
วิตกฺกํ อุปฺปาเทตฺวา คณฺตฺวา สตฺถ
อาโรเจสิ.

พระกุนชฺชธานเถระกล่าวว่า “อาวุโส
จงเอาสลากมา” ดังนี้แล้ว จึงเหยียดมือ
ออกไปก่อนทีเดียว. พระอานนทจึงเกิด
ความวิตกว่า “พระศาสดาสั่งไม่ให้สลาก
แก่ภิกษุทั้งหลายผู้เช่นนั้น สั่งให้แก่
พระอริยะเท่านั้น” จึงไปกราบทูล
พระศาสดา.

สตถา “อาหฺราเปนฺตสฺส สลากํ เทหิ”ติ
อาห. เถโร จินฺตฺเตสิ “สเจ กุนชฺชธานสฺส
สลากา ทาตุํ น ยุตฺตา อสฺส,^๓ อถ

พระศาสดาตรัสว่า จงให้สลากแก่ผู้ที่มา
จับอยู่เถิด พระเถระดำริว่า “ถ้าหาก
ไม่ควรให้สลากแก่พระกุนชฺชธานะไซ้ริเมื่อ

^๑ ส. อาห อหฺร.

^๒ มโนรทปฺรณี. ๑/๒๘๙.

^๓ ฉ. น ยุตฺตา.

สตฺถา ปฏิวาเหยย, ภวิสฺสตี เอตฺถ
 การณนุ"ติ "กฺุณฺทธานุสฺส สลากํ
 ทสฺสสามี"ติ คมนํ อภินีหริ. กฺุณฺทธานุ
 ตฺสฺส ปุเร อาคมนา เอว" อภินฺุณาปาทกํ
 จตฺตฺถชฺุณฺมานํ สฺมาปชฺุชิตฺวา อิทฺธิยา
 อากาเส จตฺวา "อาหาราสุ อานนฺท
 สตฺถา มํ ชานาติ, มาทิสํ ภิกฺขุํ ปจฺมํ
 สลากํ คณฺฺหนฺตํ น สตฺถา นีวาเรตี"ติ
 หตฺถํ ปสาเรตฺวา สลากํ คณฺฺหิ.

สตฺถา ตํ อตฺถุปฺปตฺตี กตฺวา เถรํ
 อิมสฺมึ สาสเน ปจฺมํ สลากํ คณฺฺหนฺตํ
 อคฺคฺกุจฺาเน จเปสิ. ยสฺมา อัย เถโร
 ราชานํ อฺุปตฺถมฺภกํ ลภิตฺวา
 สปฺปายาหารลาเภน สฺมาหิตจิตฺโต
 วิปสฺสนาย กมฺมํ กโรนฺฺโต อฺุปนิสฺสย-
 สฺมฺปนฺนตาย ฉพฺภินฺุโย อโหสิ. เตน
 วุตฺตํ อปฺทานํ^๒ :

เป็นเช่นนี้พระศาสดาก็คงจะทรงห้าม
 คงจักมีเหตุในเพราะเรื่องนี้" จึงรับนำ
 สลากไป ด้วยตั้งใจว่า "จักให้สลากแก่
 พระกฺุณฺทธานุ". พระกฺุณฺทธานุ มา
 ก่อนพระอานนทฺ์เสียอีก เข้าจตฺตฺถชฺุณฺมาน
 อันมีอภินฺุญาเป็นบาท ยืนอยู่กลาง
 อากาศด้วยฤทธิ์ กล่าวว่า "อาสุ
 อานนทฺ์ เอามาเถิด พระศาสดาทรงทราบ
 เราเอง พระศาสดาไม่ห้ามภิกษุเช่นเรา
 จับสลากที่แรก" ดังนี้แล้ว เขี่ยดมือ
 ไปจับสลาก.

พระศาสดาทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นเหตุ
 เกิดขึ้นแห่งเรื่อง จึงทรงตั้งพระเถระไว้
 ในตำแหน่งผู้เลิศแห่งบรรดาภิกษุผู้จับ
 สลากได้ก่อนในพระศาสนานี้ เพราะเหตุ
 ที่พระเถระนี้ได้พระราชาเป็นผู้อุปถัมภ์
 จึงมีจิตตั้งมั่น เพราะได้อาหารเป็น
 สปฺปายะ จึงกระทำความในวิปัสสนา
 ได้อภินฺุญา^๑ แล้ว เพราะเป็นผู้ถึงพร้อม
 ด้วยอุปนิสัย เหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้
 ในอปฺทานว่า :

^๑ ไป. ตสฺส ปุณ อาคมน เอว.

^๒ พ. อ. ๓๒/๓๓/๑๑๖.

“สตุดาหิ ปฏิสลฺลสินิ
 สยมภุ อคฺคปฺคคฺล
 ปสนฺนจิตฺโต สุมโน
 พุทฺธเสฏฺฐจํ อูปฏฺฐหิ.

อฏฺฐจิตฺ^๑ กาลมณฺเฑาย
 ปทุมฺตตรํ มหามฺณี
 มหนฺต^๒ กทลิกณฺเฑ
 คเหตุวํ อูปคณฺเฑหิ.

ปฏิกฺคเหสิ ภควา
 สพฺพณฺเฑ โลกนายโก
 มม จิตฺตํ ปสาเทนฺโต
 ปริภุชฺชิ มหามฺณี.

ปริภุชฺชิตฺวาน สมฺพุทฺโธ
 สตฺถวํ โห อณฺุตฺโต
 สกาสเน นิสิตฺตวํ
 อีมา คาถา อภาสธ.

เย จ สนฺติ สมิตาโร
 ยกฺขา อิมมฺหิ ปพฺพเต
 อรณฺเฑ ภูตคณฺา สพฺเพ^๓
 สฺกนฺตฺ วจันํ มม.

“เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้
 บำรุงพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด
 ตรัสรู้เอง ผู้อัศจรรย์ซึ่งทรง
 หลีกเร้นอยู่ตลอด ๗ วัน.

เรารู้เวลาที่พระองค์ เสด็จออกจาก
 ที่หลีกเร้น ได้ถือกล้วยผลใหญ่
 เข้าไปถวายพระมหามณี พระนาม
 ว่าปทุมตตระ.

พระผู้มีพระภาคสัมพัญญูผู้นำของ
 โลก เป็นมหามณี ทรงยังจิตของเรา
 ให้เลื่อมใส ทรงรับไว้แล้วเสวย.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงนำหมู่
 ชนยอดเยี่ยมเสวยแล้ว ประทับนั่ง
 บนอาสนะของพระองค์ ได้ตรัส
 พระคาถาเหล่านี้ว่า.

ยักษ์เหล่าใด ประชุมกันที่ภูเขานี้
 และคณะภุตในป่า ทั้งหมดนั้น
 จงฟังคำเรา.

^๑ ส. อฏฺฐจิตฺ.

^๒ ฉ. มหนฺต.

^๓ ฉ. ภูตภพฺยานิ.

โย โส พุทฺธํ อุกฺกุจาสึ
 มิคฺราชฺว เกสรี
 ตมหนิ กิตฺตยิสฺสามิ
 สุนาถ มม ภาสโต.

ผู้ใดบำรุงพระพุทธเจ้าผู้เที่ยง ดัง
 ไกรสรราชสีห์ เราจักพยากรณ์ผู้นั้น
 ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว.

เอกาทสฺสญจ ชตฺตุํ โส
 เทวราชา ภาวิสฺสติ
 จตฺตตีสฺติชตฺตญฺจ^๑
 จกฺกวตฺติ ภาวิสฺสติ.

ผู้นั้นจักได้เป็นท้าวเทวราช ๑๑ ครั้ง
 จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๔
 ครั้ง.

กปฺปสฺตสฺสหสฺสมฺหิ
 โอกฺกาทกฺกุสฺสมฺภโว
 โคตโม นาม โคตฺเตน
 สตฺถา โลเก ภาวิสฺสติ.

ในกัปที่แสน พระศาสดาทรง
 พระนามว่า โคดมโดยพระโคตร
 ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกาทราช
 จักเสด็จอุบัติในโลก.

อกฺโกสิตฺวาน สมนฺเณ
 สีลวนฺเต อนาสเว
 ปาปกมฺมวิปาเกน
 นามเชยฺยํ ลภิสฺสติ.^๒

ผู้นั้นจักดำเนินสมณะทั้งหลาย ผู้มีศีล
 หาอาสวะมิได้ จักได้ชื่อด้วยวิบาก-
 กรรมอันลามก.

ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทิ
 โอโรโส ธมฺมนิมฺมิโต
 กุณฺฑธาโนติ นามเณ
 สาวโก โส ภาวิสฺสติ.

เขาจักได้เป็นโอรสทายาทในธรรม
 ของพระศาสดาพระองค์นั้นอันธรรม
 นิรมิตแล้ว จักเป็นสาวกมีชื่อว่า
 กุณฺฑธานะ.

^๑ ฉ. จตฺตีสติกฺขตฺตญฺจ.

^๒ โป. ฉ. ภาวิสฺสติ.

ปวิเวกั อนุยตุโต
 ฌายี ฌานรโต อหิ
 โตสยิตวาน สตุถาริ
 วิหรามิ อนาสโว.

สาวเกหิ^๑ ปริวุโต
 ภิกขุสัสมปุรุษโต
 ภิกขุสัสมะ นิสีทิตวา
 สลากิ คากหิ ชิโน.

เอกิสั จิวริ กตวา
 วนุทิตวา โลกนายกั
 วทตี วรรณุส ปุโรโต
 ปจมัม อคคหะสหิ.

เตน กมฺเมน ภควา
 ทสสหสสิปคมฺปกโ
 ภิกขุสัสมะ นิสีทิตวา
 อคคภูจฺจาเน จเปสิ มั.

วิริยัม เม ฐุโรธะยุหิ
 โยคกฺเขมาธิวาหนั
 ธาเวมิ อนุติมัม เทหิ
 สมนฺมาสมฺพุทฺธสาสนะ.

เราประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความสงบ
 เฟื่องฉาน ยินดีในฉาน ยังพระ
 ศาสดาให้ทรงโปรดปราน ไม่มี
 อาสวะอยู่.

พระชินเจ้า อันพระสาวกทั้งหลาย
 แวดล้อม ห้อมล้อมด้วยภิกษุสงฆ์
 ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางสงฆ์แล้ว
 ทรงให้เรารับการแจกสลาก.

เราห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ถวาย
 บังคมพระศาสดา ผู้นำของโลก
 เมื่อภิกษุทั้งหลาย ว่ากล่าวอยู่
 ได้รับสลากที่ ๑ ไว้ข้างหน้า
 ของผู้ประเสริฐ.

ด้วยกรรมนั้น พระผู้มีพระภาคทรง
 ยังหมิ่นโลกธาตุให้วันไหว ประทับ
 นั่ง ณ ท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ทรง
 ตั้งเราไว้ในอัครฐานะ.

เรามีความเพียรอันนำมาซึ่งฐานะ นำ
 ความเกษมจากโยคะมาให้ เราทรง
 กายเป็นที่สุด ไว้ในศาสนาของ
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

^๑ ไป. ส. สาวกคฺเคหิ.

ปฏิสมภิทา จตสุโส
 วิโมกขาปิจ อฏฺจิเม
 ฉพฺภิณฺญา สจฺจิกตา.

กิลเสสา ฌาปีตา มยฺหํ ฯเปฯ
 กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนุ”ติ.

เอวํภูตสฺสปี อิมสฺส เถรสฺส คุณฺเ^๑
 อชานนฺตา เย ปุณฺณชฺชา ภิกฺขุ ตทา
 ปจฺมํ สลากคฺคฺหณฺเ “กึ นฺุ โข เอตฺนุ”ติ
 สมจินฺเตสฺสุ. เตสฺสุ วิมตีวิธมนฺตํ เถโร
 อากาสํ อพฺภุคฺคฺนฺตฺวา อิทฺธิปาฏิหาริยํ
 ทสฺเสตฺวา อณฺฺญาปเทเสน อณฺฺณํ
 พฺยากรโณโต “ปณฺจ จินฺนฺเท”ติ^๒ คากํ
 อภาสิ.

(๑๕. ปณฺจ จินฺนฺเท ปณฺจ ชเห
 ปณฺจ จตฺตริ ภาวเย
 ปณฺจสงฺคาติโค ภิกฺขุ
 โสมติณฺฺณเติ วุจฺจตีติ).

คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสมภิทา ๔
 วิโมกข์ ๘ และแม้อภิญญา ๖
 เราทำให้แจ้งชัดแล้ว.

กิลเสทั้งหลายเราเผาเสียแล้ว ฯลฯ
 พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว”
 ดังนี้.

ภิกษุปุณฺณชฺชาเหล่าใด ที่ไม่รู้คุณของ
 พระเถระนี้ผู้เป็นอย่างไรในการจับสลาก
 ที่หนึ่ง ครั้งนั้น ต่างคิดกันว่า “เหตุนี้
 เป็นอย่างไรหนอ” ดังนี้ เพื่อจะขจัดความ
 เคลือบแคลงของภิกษุเหล่านั้น พระเถระ
 จึงเหาะขึ้นไปบนอากาศ แสดงอิทธิ-
 ปาฏิหาริย์ เมื่อจะพยากรณ์พระอรหันต์ผล
 ด้วยการอ้างถึงพระอรหันต์ผล จึงได้ภาษิต
 คาถามีคำว่า “ปณฺจ จินฺนฺเท” ดังนี้
 เป็นต้น.

(๑๕. ภิกษุพึงตัดสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ พึง
 ละสังโยชน์เบื้องบน ๕ พึงเจริญ
 อินทรีย์ ๕ มีศรัทธาเป็นต้นให้
 ยิ่งขึ้นไป ภิกษุผู้ก้าวล่วงธรรมเป็น
 เครื่องข้อง ๕ ประการได้แล้วพระผู้มี

^๑ ส. คุณฺ

^๒ พ. เถร. ๒๖/๑๕๒/๒๖๔.

พระภาคตรัสว่า ข้ามโสมะได้แล้ว
ดังนี้).

๑๕. ตตถ ปญจ จินุเทติ
อปายุปปตฺตินิพฺพตฺตณกานิ^๑ ปญฺโจรมุ-
ภาคิยานิ สํโยชนานิ ปาทะ พนฺธนฺรชฺชุกั^๒
วีย ปุริโส สตุเถน เหมจิมมคฺคตฺตเยน
จินุเทยฺย ปชฺเหยย. ปญจ ชฺเหติ
อุปริเทวโลกุปปตฺติเหตุฏฺฏานิ^๓ ปญฺจทฺธม-
ภาคิยสํโยชนานิ ปุริโส คีวาย
พนฺธนฺรชฺชุกั วีย อรหตฺตมคฺเคน ชฺเหยย
จินุเทยฺย วาติ อตฺถเ.

๑๕. บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า
ปญจ จินุเท ความว่า ภิกษุพึงตัด
คือพึงละสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ
๕ ประการ อันจะทำให้บังเกิด คือเข้า
ถึงอบาย ด้วยมรรค ๓ เบื้องต่ำ ดุจบุรุษ
ตัดเชือกที่ผูกเท้าไว้ด้วยคัสตรา ฉะนั้น.
สองบทว่า ปญจ ชฺเห ความว่า พึงละ
หรือพึงตัดสังโยชน์ อันเป็นไปในส่วน
เบื้องบน ๕ ประการ อันจะเป็นเหตุ
ให้เข้าถึงเทวโลกเบื้องบน ด้วยอรรหัตตมรรค
ดุจบุรุษตัดเชือกที่ผูกคอเสีย ฉะนั้น.

ปญจ จุตฺตริ ภาวเยติ เตสํเยว
อุทฺธมฺภาคิยสํโยชนานิ ปหานาย
สทฺธาทีนิจิ ปญฺจจินุทฺริยานิ จุตฺตริ
อนาคามิมคฺคาธิคฺมโต อุปริ ภาเวยฺย^๔
อคฺคคฺคาธิคฺมวเสน วฑฺฒเยย. ปญจ-
สงฺกาคติโค ภิกฺขุติ เหวํภูโต ปน

บาทคาถาว่า ปญจ จุตฺตริ ภาวเย
ความว่า พึงเจริญอินทรีย์ ๕ มีศรัทธา
เป็นต้นให้ยิ่งขึ้นไปด้วยการละอุทฺธมฺภาคิย-
สังโยชน์เหล่านั้นเสีย โดยการบรรลุ
อนาคามิมรรคในเบื้องบน คือพึงให้เจริญ
ด้วยการบรรลุ มรรคชั้นยอด. บาทคาถา

^๑ ส. นิพพตฺตปนฺกานิ.
^๒ อมฺมปทฺฏจกถา. ๘/๗๕. พนฺธนฺรชฺชุกั,
ส. พนฺธนํ รชฺชุกั.
^๓ ส. เทวโลกุปปตฺติ.
^๔ ส. จุตฺตริ อนาคามิมคฺคาธิคฺมโต จ อุปริ
ภาเวยฺย.

ปญจนุณี รากโทสโมหมานทิกุจิสุงคานัน
 อติกุกมเนน ปหาเนน ปญจสงคาติโค
 หุตวา. **โอมติณฺเณติ** วุจฺจตีติ
 สพุพธา ภินฺนกิเลสตาย ภิกฺขุติ
 กามภวทิกุจิวิชฺโชสมะ ตริตฺวา เตสํ
 ปารภฺเต นิพฺพานะ จิตฺติ (๑) ปวฺจฺจตีติ
 อตฺถเ.

ว่า ปญจสงคาติโค ภิกฺขุ ความว่า
 ก็ ภิกฺขุผู้เป็นอย่างนี้ จะเป็นผู้ก้าวล่วง
 เครื่องข้อง ๕ ประการ ได้ด้วยการ
 ก้าวล่วง คือละเครื่องข้องทั้ง ๕ คือ รากะ
 โทสะ โมหะ มานะ และทิกุจิสุงคานัน เสียได้.
 บาทคาถาว่า **โอมติณฺเณติ** วุจฺจตี
 ความว่า ท่านเรียกว่าภิกฺขุ เพราะเป็นผู้
 ทำลายกิเลสได้ โดยประการทั้งปวง
 และว่าผู้ข้ามโอสมะ คือกามภพ ทิกุจิสุงคานัน
 และอวิชชา ตั้งอยู่ในพระนิพพาน อันเป็น
 ฝั่งโน้นของโอสมะเหล่านั้น ดังนี้.

กฺุณฺทธานตฺเถรคาถาวณฺณนา
 นิฏฺจิตา.

พรวณฺณาคาถาของพระกฺุณฺทธานเถระ
 จป.

^๑ ฉ. เหตุถนฺตเร "จา"ติ ปาไซ ทิสฺสตี.

๖. เพลฎฐสี่สตุเถรคาถา-

วณฺณนา

ยถาปี ภาทโท อาชณฺโณติ
 อายสมฺโต เพลฎฐสี่สตุเถรสฺส คาถา.
 กา อุปฺปตฺติ? โส กิร ปทุมุตฺตรสฺส
 ภควโต กाले กุลเคเห นิพฺพตฺโต
 ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ธมฺมํ สุตฺวา
 ปฏฺิลทฺธสฺสทฺโธ ปพฺพชิตฺวา สมณธมฺมํ
 กโรนฺโต อุปนิสฺสยสมฺปตฺติยา อภาเวน
 วิเสสํ นิพฺพตฺเตตฺตํ นาสกฺขิ.

วิวญฺญูปนิสฺสยํ ปน พหุํ กุสลํ อุปจฺินิตฺวา
 เทวมนุสฺสเสสฺสํ สํสรนฺโต อิตฺโต เอกตีเส
 กปฺเป เวสฺสภุํ ภควนฺตํ ปสฺสสิตฺวา
 ปสนฺนจิตฺโต มาตุลฺงคผลํ อทาสิ. โส
 เตน ปุณฺณกมฺเมเน เทเวสฺสํ นิพฺพตฺติตฺวา
 อปฺราปรํ ปุณฺณยานิ กตฺวา สุกฺคิตฺโต
 สุกฺคิตฺติ อุปคฺจฺฉนฺโต อิมสฺมิมิ พุทฺธูปฺปาเท
 สวตฺถิยํ พุราหฺมณกฺุเล นิพฺพตฺโต
 ภควโต อภิสมฺโพธิยา ปุเรตรเมว
 อรุเวลกสฺสปฺสฺส สนฺติเก ตาปสฺปพฺพชฺุ
 ปพฺพชิตฺวา อคฺคิ ปริจฺรนฺโต อรุเวล-

๖. พรรณนาคาถา

ของพระเพลฎฐสี่สเถระ

คาถาของท่านพระเพลฎฐสี่สเถระ
 มีคำเริ่มต้นว่า ยถาปี ภาทโท อาชณโณ
 ดังนี้. มีเหตุเกิดอย่างไร? ได้ยินว่า
 ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาค พระนามว่า
 ปทุมุตตระ ท่านมาบังเกิดในเรือนแห่ง
 ตระกูล เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคฟังธรรม
 แล้วได้ศรัทธา ออกบวชแล้ว บำเพ็ญ
 สมณธรรม เพราะยังไม่ถึงพร้อม
 ด้วยอุปนิสัย จึงไม่อาจยังคุณวิเศษ
 ให้บังเกิดขึ้นได้.

แต่ท่าน ได้สั่งสมกุศลอันเป็นอุปนิสัย
 แก่พระนิพพานไว้เป็นอันมาก ท่องเที่ยวไป
 ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในกัปที่ ๓๑
 แต่ภัทรกัปนี้ ได้พบพระผู้มีพระภาค
 พระนามว่า เวสสภุ มีจิตเลื่อมใส
 ได้ถวายผลมะจั่ว. ด้วยบุญกรรมนั้น
 ท่านบังเกิดในเทวโลกทั้งหลาย กระทำ
 บุญบ่อย ๆ เข้าถึงสุคติจากสุคติ ใน
 พุทธูปบาทกาลนี้ มาบังเกิดในตระกูล
 พราหมณ์ ณ กรุงสาวัตถี ก่อนพระผู้มี
 พระภาคตรัสรู้ ได้ออกบวชเป็นดาบส

กสุสพทมเน อาทิตตปริยายเทสนาย^๑
 ปุราณชฎิลสหุเสน^๒ สทฐิ อรหตุต^๓
 ปาปุณิ. เตน วุตตุ อปทาน^๔

ในสำนักอุรุเวลกัสสปะ บำเรอไฟอยู่
 ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมกับบุราณชฎิล
 ๑,๐๐๐ คน โดยทรงแสดงอาทิตต-
 ปริยายสูตร ในการทรมานอุรุเวลกัสสปะ.
 ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า

“กณิการิว ชลิต^๕
 ปุณฺณมาเยว จนุทิม^๖
 ชลนตุ^๕ ที่ปรุกขัว
 อททสั โลกนายกั.

“เราได้เห็นสมเด็จพระโลกนายก ผู้
 โชติช่วงเหมือนต้นกรรณิการิ รุ่งเรือง
 ดังพระจันทร์ในวันเพ็ญ และเหมือน
 ต้นไม้ประจำทวีปที่โพลงอยู่.

มาตุลฺลคผล คยฺห
 อทาสี สตุถุโน อหิ^๗
 ทกฺขิณฺณยฺยสฺส วิรสฺส
 ปสนฺโน เสหิ ปาณิกิ.

เราเลื่อมใส ได้เอาผลมะจั่วถวาย
 แต่พระศาสดาผู้เป็นทักษิโณยบุคคล
 เป็นวีรบุรุษ ด้วยมือทั้ง ๒ ของตน.

เอกตีเส อิตโต กปฺเป
 ยิ ผลํ อทที ตทา
 ทุคฺคตี นามิขานามิ
 ผลทานสฺสิทํ ผลํ.

ในกัปปที่ ๓๑ แต่ภัทธกัปปนี้ เราได้
 ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการ
 ถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
 นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

^๑ วิ. มหา. ๔/๖๓, ส. สฬา. ๑๘/๒๓.

^๒ ม. อ. ชฎิลสหุเสน.

^๓ พ. อ. ๓๓/๑๔๗.

^๔ อ. โชตนตุ.

^๕ ม. ชลิต.

กิเลสา ฉาปีตา มยุหิ ฯเปฯ
กตํ พุทฺธสฺส สาสนนุ”ติ.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ
พระพุทฺธศาสนาเราทำได้เสร็จแล้ว”
ดังนี้.

เอวํ อธิคตารหตุโต อายสุมโต
ธมฺมภณฺฑาทาคาริกสฺส อุปชฺฐมาโย อัย
เถโร เอกทิวสํ ผลสมาปตฺติโต วุญฺจาย
ตํ สนฺตํ ปณฺีตํ นีรามิสํ สุขํ อตฺตโน
ปุพฺพโยคญฺจ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปีติเวควเสน
“ยถาปี ภาทฺโท อาชณฺโณ”ติ^๑ คากํ
อภาสิ.

พระเถระนี้ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว
อย่างนี้ เป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านพระ-
ธรรมภณฺฑาทาคาริก วันหนึ่ง ออกจาก
ผลสมาบัติแล้ว พิจารณาความสุขอัน
สงบประณีตไม่มีอามิสนั้นและบุพประโยค
ของตนด้วยอำนาจแห่งกำลังของปีติ ได้
ภาสิตคาถาว่า “ยถาปี ภาทฺโท อาชณฺโณ”
ดังนี้เป็นต้น.

(๑๖. ยถาปี ภาทฺโท อาชณฺโณ
นงฺคลาวตฺตนี สีซี
คจฺจนฺติ อปฺปกสิเรน
เอวํ รตฺตินฺทิวา มม
คจฺจนฺติ อปฺปกสิเรน
สุขเข ลทฺเท นีรามิเสติ).

(๑๖. โคอาชาไนย ตัวสามารถเทียมไถ
แล้ว ย่อมลากไถไปได้โดยไม่ลำบาก
ฉันใด เมื่อเราได้ความสุขอันไม่เจือ
ด้วยอามิสแล้ว คึ้นและวันทั้งหลาย
ย่อมผ่านพ้นเราไปโดยไม่ยากฉันนั้น).

๑๖. ตตฺถ ยถาปีติ โอบมฺ-
ปฺปฏิปาทนตฺเถ นิปาโต. ภาทฺโทติ สุนฺทโร
ถามพลสมตฺถชวปรกฺกมาทิสมฺปนฺโน.

๑๖. ในพระคาถานั้น ศัพท์ว่า ยถาปี
เป็นนิบาต ใช้ในอรรถแห่งการยังอุปมา
ให้ถึงพร้อม. บทว่า ภาทฺโท ได้แก่ตัวงาม
คือถึงพร้อม ด้วยเร็วแรง กำลังความ
สามารถความว่องไวและความเพียรเป็นต้น

^๑ พ. เถร. ๒๖/๒๖๔.

อาชณฺโณติ อาชานึโย ชาติมา
 การณาการณานํ อาชานนโก. โส
 ติวโร อุสภาชณฺโณ อสุสาชณฺโณ
 หตฺถาชณฺโณติ. เตสุ อุสภาชณฺโณ
 อธิปเปโต. โส จ โข เขกกสนกิกฺโข
 นิยุตฺโต, เตนาห “นงฺคลาวตฺตนิ”ติ.
 นงฺคลลฺล ฆาลลฺล อวตฺตนโก, นงฺคลล
 อิตฺ จิตฺ จ อวตฺเตตฺวา เขตฺเต
 กสนโกติ อตฺถ. นงฺคลล วา อวตฺตยติ^๑
 เอตฺถาติ นงฺคลาวตฺตํ, เขตฺเต นงฺคลปโก,
 ตสมิ นงฺคลาวตฺตนิ. คาลาสฺสขตฺถ
 เหตุถ “วตฺตนิ”ติ ที่สมิ กตฺวา วตฺตํ.
 สิชฺชิตฺติ มตฺถเก อวฺภูจฺจานโต สีขาสทิสฺตาย
 สีขา, สิงฺคํ. ตทลฺล อตฺถิตฺติ สีชฺช. อปเร
 ปน “กกุธฺ อธิ ‘สีขา’ติ อธิปเปตฺน”ติ
 วทฺนติ.

บทว่า อาชณฺโณ ได้แก่ สัตว์อาชาไนย
 แต่กำเนิด ตัวยุเหตุและสิ่งมิใช่เหตุ. สัตว์
 อาชาไนยนั้นมี ๓ จำพวก คือโคอาชาไนย
 ๑ ม้าอาชาไนย ๑ ช้างอาชาไนย ๑.
 ใน ๓ จำพวกนั้น โคอาชาไนย ท่าน
 ประสงค์เอาในที่นี้. ก็โคอาชาไนยนั้น
 ประกอบแล้วในกิจมีการไถอันฉลาด
 ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “นงฺคลา-
 วตฺตนิ”. อธิบายว่า ผู้ลากผาลไฟไปจนทั่ว
 คือผู้ทำการไถนาเวียนไถไปทั้งข้างโน้น
 ข้างนี้, อีกนัยหนึ่ง ชื่อว่าลากไถไป
 เพราะอรรถว่า เป็นที่เวียนไถไปทั่ว คือ
 คลองแห่งไถในนา, ในอันเวียนไปทั่ว
 แห่งไถนั้น. ก็ในที่นี้ เพื่อสะดวกต่อคำ
 เป็นคาลา ท่านจึงกระทำที่สมะกล่าวว่า
 “วตฺตนิ”. บทว่า สีชฺชิตฺติ ความว่า ชื่อว่า
 สีขา เพราะเหมือนกับเขาโดยที่ตั้งลง
 บนกระหม่อม คือสิงคะ ชื่อว่าสีชฺชิตฺติ เพราะ
 อรรถว่า มีเขา. แต่อาจารย์อีกพวกหนึ่ง
 กล่าวว่า “กกุธฺ ท่านประสงค์เอาว่า
 “สีขา” ในที่นี้.

^๑ ฉ. อวตฺตยติ.

อุภยถาปี ปธานงคกิตตุนเมต^๑ “สิขี”ติ.
 อปฺปกสิเรนาติ อปฺปกสิมเถน. รตฺตินฺทิวาติ
 รตฺตियो ทิวา จ, เหว มม^๒ อปฺปกสิเร
 คจฺจนฺตีสติ โยชนา. อิทํ วุตฺตํ โหติ :
 ยถา ภาทฺโท อุสภานนีโย กสเน
 นิยฺตุโต สมฺตินฺมุลาทิกเปปี นงฺคฺลปเถ ตํ
 อคฺเณนฺโต อปฺปกสิเรณ อิตฺโต จิตฺโต จ
 ปริวตฺเตนฺโต คจฺจติ, ยาว กสเนตฺตินานํ
 ปริสฺสํ ทสฺเสติ, เหว มม^๒ รตฺตินฺทิวาปี
 อปฺปกสิเรเนว คจฺจนฺติ อติกฺกมนฺตีสติ.

คำว่า สิขี นี้ เป็นคำระบุถึงองค์อันเป็น
 ประธาน แม้โดยประการทั้งสอง. บทว่า
 อปฺปกสิเรณ ได้แก่ มีความลำบากน้อย.
 บทว่า รตฺตินฺทิวา ความว่า ทั้งกลางคืน
 และกลางวัน โยชนาว่า เราถึงด้วยความ
 ลำบากแต่น้อยอย่างนี้. ท่านกล่าวอธิบาย
 ไว้ดังนี้ เหมือนโคอาชาไนย ตัวเจริญ
 ถูกเทียมไถแล้วก็ไม่คำนึงถึงความลำบาก
 ในรอยไถ แม้ที่เป็นก้อนดิน เป็นหญ้า
 และเป็นรากไม้เป็นต้น เวียนไปทั้ง
 ข้างโน้นข้างนี้ ด้วยความยากแต่เล็กน้อย
 จนกว่าจะแสดงถึงความเรียบเสมอ
 แห่งหญ้าที่ไถ ฉันทใด เราก็ไปคือก้าวล่วง
 ไปแม้กลางคืนและกลางวัน ด้วยความ
 ลำบากน้อย ฉันทนั้น.

ตตฺถ การณมาห “สุเข ลทฺธ
 นิรามิส”ติ. ยสุมา กามามิสโลกามิส-
 วฏฺฐามิสเหติ อสมฺมิสฺสํ สนฺตํ ปณฺตี
 ผลสมาปตฺติสฺสํ ลทฺธํ, ตสฺมาติ อตฺถ.
 ปจฺจตฺเต เจตํ ภูมฺมวจฺนํ ยถา
 “วนปฺปคฺมุเพ”^๓ “เตน วต เร

ในข้อนั้น ท่านกล่าวเหตุไว้ว่า “ความสุข
 ที่ได้ อันไม่เจือด้วยอามิส”. อธิบายว่า
 เพราะเหตุที่ได้สุขในผลสมาบัติอันสงบ
 ประณีต ไม่เจือด้วยอามิสคืออกาม อามิส
 คือโลกและอามิสคืออวัฏฏะ. คำนี้เป็น
 สัตตมวิภัติ ใช้ในปฐมวิภัติเหมือนคำว่า

^๑ ส. อุภยถาปี ยถา นงฺคฺลคกิตตุนเมว ตํ.

^๒ ข. มม.

^๓ ข. ข. ๒๕/๘, ข. ส. ๒๕/๓๗๐.

วตฺตพฺเพ"ติ"^๑ จ. อถวา ตโต ปภฺติ
 ฤตฺตินฺทิวา อปฺปกสิเรน คจฺจนฺตฺติ
 วิจาร์ณาย อาห "สุเข ลทฺเธ นีรามิเส"ติ,
 นีรามิเส สุเข ลทฺเธ สติ ตสฺส
 ลทฺธกาลโต ปภฺจายาติ อตฺถเ.

เพลฺภฺจสิสฺสเถรคาถาวณฺณนา
 นิภฺจิตา.

"วนฺปฺคฺมุเพ" และ "เตน วต เ
 ฤตฺตพฺเพ". อีกนัยหนึ่ง คึนและวันย้อม
 ผ่านไปด้วยความยากเล็กน้อย จําเดิม
 แต่่นั้นไป ด้วยการพิจารณาตั้งนี้ ท่านจึง
 กล่าวว่ "สุเข ลทฺเธ นีรามิเส," ความว่
 เมื่อได้สุขอันไม่มีอามิส มีอยู่, จําเดิม
 แต่กาลที่ได้ความสุขนั้น.

พรวณฺณาคาถาของพระเพลฺภฺจสิสฺสเถระ
 จบ.

^๑ อภ. ก. ๓๗/๑.

๗. ทาสกตเถรคาถาญาณนา

มิทฺธิ ยทาติ อายสมโต ทาส-
กตเถรสฺส คาถา. กา อุปฺปตฺติ? โส
กิริ อิตฺโต เอกนวุเต กปุเป อนุปฺปนุเน
ตถาคเต อชิตฺตฺส นาม ปจฺเจกพุทฺธสฺส^๑
คนฺธมาทนโต มนุสฺสปถิ โอตริตฺวา
อญฺญตรสฺมี คาเม ปิณฺฑทาย จรณฺตสฺส
มโนรมานิ อมฺพผลานิ อทาสิ. โส เตน
ปุญฺญกมฺเมน เทวมนุสฺเสสฺส สัสนฺโต
กสฺสปฺสฺส ภควโต กाले สาสเน
ปพฺพชิตฺวา วิภฺวญฺปนิสฺสยํ พหุ ปุญฺญํ
อกาสิ.

เอวํ กุสลกมฺมปุปฺปสุโต หุตฺวา สุกฺคิตฺโต
สุคฺคิ อุปคฺจจนฺโต อิมสฺมี พุทฺธปุปาเท
สาวตฺถิยํ กุลเคเห นิพฺพตฺติ. ทาสโกตฺติสฺส
นามํ อโหสิ. โส อนาถปิณฺฑติเกน
คหปตินา วิหารปฏฺิษคฺคนกมฺเม จปิโต
สกุจฺจํ วิหารํ ปฏฺิษคฺคนฺโต อภินฺนํ

๗. พรรณนา

ของพระทาสกเถระ

คาถาของท่านพระทาสกเถระมีคำ
เริ่มต้นว่า มิทฺธิ ยทา ดังนี้. มีเหตุเกิด
อย่างไร?. ได้ยินว่า ในกัปที่ ๙๑ แต่
ภัทรกัปนี้ เมื่อพระตถาคตยังไม่เสด็จอุบัติ
ขึ้น ท่านได้ถวายผลมะม่วง อันเป็นที่น่า
ชอบใจแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าพระนามว่า
อชิตะ ผู้หยั่งลงสู่ดินแดนแห่งมนุษย์จาก
ภูเขาคันธมาทน์ เทียบวิณฑบาตอยู่ใน
ละแวกบ้านแห่งหนึ่ง. ด้วยบุญกรรมนั้น
ท่านท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์
ทั้งหลาย ได้ออกบวชในศาสนาของ
พระผู้มีพระภาค พระนามว่ากัสสปะ
ได้กระทำบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ
นิพพานไว้เป็นอันมาก.

ท่านเป็นผู้ขวนขวายในกุศลกรรมอย่างนี้
จึงเข้าถึงสุคติ จากสุคติมาบังเกิดในเรือน
แห่งตระกูลในกรุงสาวัตถี ในพุทธอุปบาท-
กาลนี้. ท่านได้มีนามว่า ทาสกะ.
อนาถปิณฑิกคฤหบดีตั้งท่านไว้ ให้ท่าน
มีหน้าที่ซ่อมแซมวิหาร ท่านก็ซ่อมแซม

^๑ ม. สมพุทฺธสฺส.

พุทธทสฺสเนน ธมฺมสฺสวเนน จ
 ปฏฺฐิตทสฺสทฺโท ปพฺพชฺช. เกจิ ปน
 ภณฺนติ "อัยํ กสฺสปสฺส ภควโต กाल
 กุลเคเห นิพฺพตฺติตฺตฺวา วยปฺปตฺโต
 อญฺญตรํ ชีณาสวตฺถเณํ อุกฺกุจฺจนฺโต
 กิณฺุจฺจ กมฺมํ การาเปตฺตฺกาโม เณํ
 อาณาเปสิ.

โส เตน กมฺเมเนน อมฺหากํ ภควโต
 กाल สวตฺถิยํ อนาถปิณฺฑิกสฺส ทาสฺยา
 กุจฺฉิมฺหิ นิพฺพตฺโต วยปฺปตฺโต^๑ เสฏฺฐิณา
 วิหารปฏฺิษคฺคเน จปิโต วุตฺตนเยเนว
 ปฏฺฐิตทสฺสทฺโธ อโหสิ. มหาเสฏฺฐิ ตสฺส
 สีลาจารํ อชฺชฺมาสยญฺจ ฅตฺวา^๒ ภูชิสฺสํ
 กตฺวา 'ยถาสฺขํ ปพฺพชา'ติ อาน. ตํ
 ภิกฺขุ^๓ ปพฺพชาเชตฺตฺน"ติ.

โส ปพฺพชิตกาลโต ปญฺจาย กุสฺสีโต
 หีนวิริโย หุตฺวา น กิณฺุจฺจ วุตฺตปฏฺิหวุตฺตํ
 กโรติ, กุโต สมณธมฺมํ, เกวลํ ยาวทตฺถํ

ดูแลวิหารโดยเคารพ เพราะเห็นพระ-
 พุทธเจ้าและฟังธรรมเนื่องๆ จึงได้ศรัทธา
 ออกบวช. แต่บางอาจารย์กล่าวว่า
 "ท่านเกิดในเรือนตระกูล ในกาลแห่ง
 พระผู้มีพระภาคพระนามว่า กัสสปะ
 เจริญวัยแล้ว อุปัฏฐากพระเถระชีณาสพ
 รูปหนึ่ง ประสงค์จะให้พระเถระกระทำกิจ
 บางอย่าง ก็สั่งบังคับพระเถระ.

ด้วยกรรมนั้น ท่านจึงมาเกิดในครรภ์
 แห่งนางทาสี ของอนาถปิณฑิกเศรษฐี
 ในกรุงสาวัตถี ในกาลของพระผู้มีพระภาค
 ของพวกเรา เจริญวัยแล้ว เศรษฐีตั้งไว้
 ให้ดูแลบำรุงวิหาร กลับได้ศรัทธา
 โดยนัยที่กล่าวแล้วนั้นแหละ. มหาเศรษฐี
 รู้ศีลาจาระและอัธยาศัยของท่าน จึงทำ
 ท่านให้เป็นไทแล้วกล่าวว่า จงบวชตาม
 สบายเถิด ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย จึงให้
 ท่านบวชแล้ว.

จำเดิมแต่เวลาที่บวชแล้ว ท่านก็
 เกียจคร้าน มีความเพียรเลว ไม่กระทำ
 วัตรปฏิบัติอะไรๆ สมณธรรม จักมี

^๑ ส. นิพฺพตฺโตติ, วยปฺปตฺโต จ โส.

^๒ ม. สุตฺวา.

^๓ ส. ตํ ภิกฺขุ ปจฺฉา.

ภุชชิตวา นิททาพหุโล^๑ วิหริติ.
 ฌมฺมสุสฺวณกาเลปิ เอกํ โภณํ ปริสิตฺวา
 ปริสฺปริยนฺเต นิสินฺโน ชฺรุชฺรุปฺสุสาสี
 นิทฺทายเตว. อถสุส ภควา ปุพฺพูปนิสฺสยํ
 โอโลเกตฺวา สํเวคชนนตฺถิ “มิตฺธิ ยทา
 โหติ มหคฺขมฺโส จ”^๒ ติ คถํ อภาสิ.

มาแต่ไหน บริเวณจนอึดแล้ว ก็มากไป
 ด้วยการนอนอยู่อย่างเดียว. แม้ในกาล
 เป็นที่พึงธรรมก็เข้าไปสู่มุมแห่งหนึ่งแล้ว
 นั่งในที่สุดบริษัท นอนหลับกรนเสียงดังชฺรุ
 ชฺรุ. คราวนั้นพระผู้มีพระภาคทรงตรวจดู
 อุปนิสัยในปางก่อนของเขา ทรงประสงค์
 จะให้เกิดความสลัดใจ จึงได้ภาษิต
 พระคาถาว่า “มิตฺธิ ยทา โหติ
 มหคฺขมฺโส จ” เป็นต้น.

(๑๗. มิตฺธิ ยทา โหติ มหคฺขมฺโส จ
 นิทฺทายิตา สมฺปริวตฺตสายี
 มหาวราโหว นินฺวาปฺปญฺโจ
 ปุณฺปนฺนํ คพฺภมฺเบติ มนฺุโทติ).

(๑๗. เมื่อใดบุคคลเป็นผู้ง่วงเหงาและกิน
 มาก มักนอนหลับกึ่งเกลือกไปมา
 เมื่อนั้นเขาเป็นคนเขลา ย่อมเข้า
 ห้องบ่อยๆ เหมือนนสุกรใหญ่ที่เขา
 ปรนปรีอด้วยเหยื่อ ฉะนั้น).

๑๗. ตตฺถ มิตฺธิติ ถีนมิตฺธาภิภูโต,
 ยํ หิ มิตฺถํ อภิภวติ, ตํ ถีนมฺปิ
 อภิภวเตว. ยทาติ ยสุมฺมี กาลे.
 มหคฺขมฺโสติ มหาโภชนे, อาหารหตฺถก,
 อลฺลํสาฎก, ตตฺถวฏฺฐก, กากมาสก,

๑๗. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
 มิตฺธิ ความว่า ถูกถีนะและมิทระ
 ครอบงำ ก็ มิทระครอบงำผู้ใด แม้ถีนะ
 ก็ครอบงำบุคคลนั้นด้วย. บทว่า ยทา
 ได้แก่ในกาลใด. บทว่า มหคฺขมฺโส
 ความว่า ผู้กินจุเหมือนอย่างนาย
 อาหารหัตถกะ, นายอลลํสาฎกะ,
 นายตตฺถวฏฺฐกะ, นายกากมาสกกะ และ

^๑ ส. อ. นิททาพหุโล หุตฺวา.

^๒ ช. เถร. ๒๖/๑๕๔/๒๖๔.

ภุตตวมิตกานํ อญฺเจตโร วีย.
 นิทฺทายิตาติ สฺปนสีโล.

สมฺปริวตฺตสಾಯีติ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ
 นิปฺชฺชิตฺวา.^๑ อุกฺเขนปี เสยฺยสุขํ
 ปสฺสสุขํ^๒ มิทฺธสุขํ อนฺนฺยตฺโตติ ทสฺเสติ.
 นิวาปฺปญฺโจติ กุณฺฑกาทีนา^๓ สฺกุรฺรมาตฺเตน
 ปฺญฺโจ ภาริโต. สมฺรสุกโร หิ พาลกาลโต
 ปญฺจาย โปสิยมาโน อฺลสฺวีรฺรกาลเ. เคหา
 พหิ นิภฺขมิตุํ อลฺภนฺโต เหมจฺจามญฺจาทีสุ
 สมฺปริวตฺเตตฺวา สมฺปริวตฺเตตฺวา สยเตว.

อิทํ วุตฺตํ โหติ : ยทา ปฺริโส มิทฺธี จ
 โหติ มหคฺขมฺโส จ นิวาปฺปญฺโจ
 มหาวราโห วีย อญฺเณน อิริยาปเถน
 ยาเปตุํ อสฺกโกนฺโต นิทฺทายนสีโล
 สมฺปริวตฺตสಾಯี, ตทา โส “อนิจฺจํ ทุกฺขํ
 อนตฺตา”ติ ตีณิ ลกฺขณานิ มนสิกาตุํ
 น สกฺโกติ. เตสํ อมนสิการา มนฺทปญฺโเบ
 ปฺนปฺนํ คพฺภํ อฺเปติ, คพฺภาวาสโต น

นายภุตตวมิตกะ คนใดคนหนึ่ง. บทว่า
 นิทฺทายิตา ได้แก่ มีการนอนเป็นปกติ.

บทว่า สมฺปริวตฺตสಾಯี ความว่า
 นอนกลิ้งเกลือกไปมา. ท่านแสดงว่าผู้
 ประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความสุขในการนอน
 ความสุขในการดู ความสุขในการหลับ
 แม้ด้วยบททั้งสอง. บทว่า นิวาปฺปญฺโจ
 ความว่า อันเขาปรนปรีอ คือเลี้ยง
 ด้วยอาหารสุกर्मี่รำเป็นต้น. จริงอยู่
 ก็สุกर्मี่บ้าน ที่เขาเลี้ยงตั้งแต่ยังอ่อนอยู่
 พอตัวอ่อนก็ไม่ให้ออกไปภายนอก ย่อม
 นอนกลิ้งเกลือกไปมา อยู่ได้เตี๋ยงเป็นต้น
 นั้นเอง.

ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า เมื่อใด บุรุษ
 มีความง่วงและกินมาก เหมือนสุกर्मี่ใหญ่
 ที่เขาปรนปรีอด้วยเหยื่อ ก็ไม่อาจให้เป็น
 ไปด้วยอิริยาบถอย่างอื่น มีปกตินอนหลับ
 กลิ้งเกลือกไปมา, ในกาลนั้น ภิกษุ นั้น
 ย่อมไม่อาจมนสิการลักษณะ ๓ ประการ
 คือ “อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา” ได้. เพราะ
 ไม่มนสิการลักษณะเหล่านั้น ก็เป็นผู้มี

^๑ ม. นิปฺชฺชนฺโต.

^๒ ส. ม. อ. ผลสุสุขํ.

^๓ ส. กุณฺฑกาทีสุ.

ปริมุจฺเจเตวาทิ. ตํ สุตฺวา ทาสกตฺเถโร
 สํเวคชาโต วิปสฺสนํ ปฏฺจเปตฺวา น
 จิรสฺเสว อรหตฺตํ สจฺจกาสิ. เตน วุตฺตํ
 อปทานे^๑

ปัญญาอ่อน ย่อมเข้าห้องบ่อย ๆ เพราะ
 อยู่แต่ในห้อง จึงไม่ล่องพ้นไปได้.
 พระทาสกเถระฟังคาถานั้นแล้ว เกิด
 ความสังเวช เริ่มตั้งวิปัสสนา ไม่นานนัก
 ก็กระทำให้แจ้งพระอรหัตแล้ว. ด้วย
 เหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า

อชิโน^๒ นาม สมฺพุทฺโธ
 หิมวฺนฺเต วสี ตทา
 จรณน จ สมฺปนฺโน
 สมาริกุสโล มุนิ.

กาลนั้นพระมุนีสัมพุทธเจ้าพระนาม
 ว่าอชิณะ อยู่ในป่าหิมวันต์ ทรง
 ถึงพร้อมด้วยจรณะ ฉลาดในสมาธิ.

สุวณฺณวณฺณเณ สมฺพุทฺเธ
 อาหุตีํ ปฏฺิคฺคเห
 รติยํ ปฏฺิปชฺชนฺเต
 อมฺพผลมทาสนํ.

เราได้ถวายผลมะม่วง ขณะที่
 พระสัมพุทธเจ้า ผู้มีวรรณะดุจทอง
 กำลังดำเนินอยู่บนถนน ทรงรับ
 ของต้อนรับ.

เอกนฺวเต อิตฺโต กปฺเป
 ยํ ผลํ อทฺทํ ตทา
 ทุคฺคตี นามิขานามิ
 ผลทานสฺสตีทํ ผลํ.

ในครั้งนั้น เราได้ถวายผลไม้ใด
 ในปีที่ ๙๑ จากภัทรกัปนี้ เราไม่
 รู้จักบุคคลเลย นี่เป็นผลแห่งการ
 ถวายผลไม้.

กิเลสา ฉมาปีตา มยฺหํ ฯเปฯ
 กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺตํ.

เราเผลอกิเลสได้สิ้นแล้ว ฯฯ พระ
 พุทธศาสนา เราได้กระทำเสร็จแล้ว
 ดังนี้.

^๑ ขุ. อ. ๓๓/๙๗/๑๔๗.

^๒ ฉ. อชิโต.

อรหตุตฺ ปน ปตฺวา เถโร "อิมาย
คาถาย มํ ภควา โอิวทิ, อยํ คาถา
มยฺหํ องฺกุสฺสุตา"ติ ตเมว คากํ
ปจฺจุทาหาสิ. ตยิทํ เถรสฺส ปริวตฺตาทาร-
นเยน อญฺญาพฺยากรณํ ชาตํ.

ทาสกตฺเถรคาถาวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ก็ครั้งพระเถระบรรลุพระอรหัตแล้ว
กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทเรา
ด้วยพระคาถานี้ พระคาถานี้เป็นดังขอ
สำหรับเรา แล้วกล่าวย้าพระคาถานั้น
นั้นแลอีก. คาถานี้ นั้น เป็นการพยากรณ์
พระอรหัตคุณของพระเถระ โดยปริวัตตา-
หารนัยแล้ว.

พรรณนาคาถาพระทาสกเถระ จบ.

^๑ เป็นดังขอนี้ คือเหมือนขอสับข้าง คอยจี้ตน
ตักเตือนตนอยู่.

๘. สิงคาลปีตฤทธะคาถา-

วณฺณนา

อหุ พุทฺธสฺส ทายาทิทธิ สิงคาลก-
ปีตฤทธะสฺส คาถา. กา อูปฺปตฺติ? โส
กิริ อิติ จตฺตุนวฺเต กปฺเป สตรํสี นาม
ปจฺเจกสมฺพุทฺธํ ปิณฺฑทาย จรฺนตํ ทิสฺวา
ปสฺนุนฺมานโส วนฺทิตฺวา อตฺตโน หตฺถคตฺ
ตาลผลํ อทาสี. เตน ปุณฺณกมฺเมน
เทวโลกะ นิพฺพตฺติ อปฺราปรํ ปุณฺณานิ
กตฺวา สุกฺตีสฺสเยว สํสรฺนฺโต กสฺสปฺสฺส
ภควฺโต กาละ มนุสฺสโยนิยํ นิพฺพตฺติ
สาสเน ปฏฺิฬทฺธสฺสทฺโธ หุตฺวา ปพฺพชิตฺวา
อฏฺุจิกสฺสญฺญํ ภาเวสี.

ปุณ อิมสฺมี พุทฺธปฺปาเท สวตฺถิยํ
กฺลเคเห นิพฺพตฺติตฺวา วยปฺปตฺติ
ทวารปริคฺคหํ กตฺวา เอกํ ปฺตฺตํ
ลภิตฺวา ตสฺส "สิงคาลโก"ติ นามํ
อกาสี. เตน นํ สิงคาลกปีตาคี
ไวหรนฺติ. โส อปฺรภาเค ฆรพฺนธฺนํ
ปหาย สาสเน ปพฺพชฺ. ตสฺส ภควา

๘. พรรณนาคาถา

ของพระสิงคาลปีตฤทธะ

คาถาของพระสิงคาลปีตฤทธะมีคำ
เริ่มต้นว่า อหุ พุทฺธสฺส ทายาทิ ดั่งนี้.
มีเหตุเกิดอย่างไร? ได้ยินว่า ในกัปที่ ๙๔
แต่ภัทรกัปนี้ ท่านเห็นพระปัจเจก-
สัมพุทฺธเจ้า พระนามว่าสตรังสี กำลัง
เที่ยวบิณฑบาตอยู่ มีใจเลื่อมใส นมัสการ
แล้วได้ถวายผลตาลที่อยู่ในมือของตน
ด้วยบุญกรรมนั้นท่านไปบังเกิดในเทวโลก
กระทำบุญแล้ว ท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ
อยู่ในสุคตินั้นเอง ในกาลแห่งพระผู้มี
พระภาค พระนามว่ากัสสปะ มาบังเกิด
ในกำเนิดมนุษย์ ได้ศรัทธาในพระศาสนา
ออกบวชแล้ว เจริญอฏฺุจิกสฺสญฺญา.

ต่อมาในพุทฺธปฺปาเทกาลนี้ มาบังเกิดใน
เรือนแห่งตระกูล ณ กรุงสาวัตถี เจริญวัย
แล้วทำการแต่งงาน ได้บุตรหนึ่งคน จึงได้
ตั้งชื่อเขาว่า "สิงคาลกะ". ด้วยเหตุนั้น
คนทั้งหลายจึงเรียกท่านว่า สิงคาลก-
ปีตา. ต่อมา ท่านละทิ้งเครื่องผูกคือ
การครองเรือน ออกบวชในพระศาสนา.

^๑ ส. สิงคาลก.

อชฺฐมาสยํ โอลิเกนฺโต^๑ อฏฺฐิกสญฺญา-
กมฺมญฺจานํ อทาสี.

โส ตํ คเหตุวา ภคฺเคสุ วิหริ
สุสุมารคิเร^๒ ฆาสกพาวเน, อถสุส ตสฺมี
วเน อธิวตฺถา เทวตา อุตฺตสาหชนนตฺถํ
“ภาวนาผล”^๓ น จิรสฺเสว หตฺถคตํ
กริสฺสตี”ตี^๔ อิมมตฺถํ อญฺญาปเทเสน
วิภาเวนฺตี “อหุ พุทฺธสุส ทายาโท”ตี^๕
คาถํ อทาสี.

(๑๘. อหุ พุทฺธสุส ทายาโท
ภิกฺขุ ฆาสกพาวเน
เกวลํ อฏฺฐิกสญฺญา
อผริ ปจวี อิมํ
มญฺเอยเหํ กามราคํ โส
ชิปปฺเมว ปหียตีติ).

๑๘. ตตฺถ อหฺวติ โหติ, วตฺตมานตฺถ
หิ อิทํ อตีตกาลวณฺ. พุทฺธสุสชาติ

พระผู้มีพระภาค ทรงตรวจดูอัธยาศัย
ของท่าน จึงได้ประทานกรรมฐานใน
อฏฐกสัจญญา.

ท่านรับกรรมฐานนั้นแล้ว ไปอยู่ใน
สุสุมารคิเรฆาสกพาวน ในแคว้นภักคะ,
ครั้งนั้น เทวดาที่สิงอยู่ในป่านั้น ต้องการ
จะให้ท่านเกิดความอุตสาหะ จึงประกาศ
ความนี้ โดยอ้างพระอรหันต์คุณว่า
“อีกไม่นานนัก ก็จักกระทำผลแห่งภาวนา
ให้อยู่ในเงื้อมมือได้” จึงได้ภาษิตคาถา
ว่า “อหุ พุทฺธสุส ทายาโท” เป็นต้น.

(๑๘. ภิกษุผู้อยู่ในฆาสกพาวน พิจารณา
แผ่นดินนี้ ด้วยความสำคัญว่า
กระดูกทั้งสิ้นเป็นอารมณ์ จักได้
เป็นทายาทของพระพุทฺธเจ้า เรา
เข้าใจว่า เขาจะละกามราคะได้
โดยเร็วพลัน).

๑๘. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
อหุ ได้แก่ โหติ แปลว่ายอมเป็น.

^๑ ส. ม. โอลิเกตฺวา.

^๒ ส. อ. สฺสุมารคิเร.

^๓ ม. อ. ภาวนาผล.

^๔ ส. กริสฺสามีติ.

^๕ พ. เกร. ๒๖/๑๕๕/๒๖๔.

สพฺพญญฺพุทฺธสฺส. ทายาทิ ฌมฺม-
ทายาทิ นววิธสฺส โลกุตฺตรฌมฺมทายสฺส^๑
อตุตฺตโน สมฺมาปฏิปตฺติยา อาทายโก
คณฺหนโก. อถ วา อหฺมฺติ อโหสิ.
เอวํนามสฺส พุทฺธสฺส ทายาทภาเว โภจิ
วิพฺนุโร อิทาเนว ภวิสฺสตีติ อธิปฺปาโย.

เตนาท “มญฺเษหํ กามราคํ โส,
ชิปฺปเมว ปหฺยตี”ติ.^๒ ฆาสกฬาวเนติ
ฆาสกณ นาม ยกฺเขน ลภิตตฺตา
ปริคฺคหิตตฺตา, ฆาสกฬานํ วา กญฺจาทีนํ
พหุลตาย “ฆาสกฬาวนฺนุ”ติ ลทฺธนาเม
อรวฺญเ. ตสฺส ภิกฺขุโน พุทฺธสฺส
ทายาทภาเว^๓ การณํ วทฺนฺโต “เกวลํ
อญฺจิสญฺญาเย,^๔ อมฺริ ปจฺวี อิมฺนุ”ติ
อาท. ตตฺถ เกวลนฺติ สกฺลํ อนนฺวเสสฺ.
อญฺจิสญฺญาเยติ อญฺจิกฬาวนาย.

คำนี้เป็นคำกล่าวถึงอดีตกาลใช้ในอรรถ
แห่งปัจจุบันกาล. บทว่า พุทฺธสฺส ได้แก่
พระสัมพันธฺญพุทฺธเจ้า. บทว่า ทายาทิ
ความว่า เป็นธรรมทายาท คือ เป็น
ผู้ถือเอา คือรับเอาซึ่งทายาทคือโลกุตฺร-
ธรรม ๘ ประการ ด้วยข้อปฏิบัติชอบ
ของตน. อีกนัยหนึ่ง บทว่า อหฺมฺ แปลว่า
ได้มีแล้ว. อธิบายว่า ความผูกพันอะไร
ในความเป็นทายาทแห่งพระพุทฺธเจ้า
ผู้มีนามอย่างนี้ จักมีในบัดนี้ทีเดียว.

เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “มญฺเษหํ
กามราคํ โส ชิปฺปเมว ปหฺยตี”. บทว่า
ฆาสกฬาวเน ความว่า ในป่าที่ได้ชื่อว่า
“ฆาสกฬาวน” เพราะยักษ์ชื่อว่าฆาสก
ได้แล้ว คือหวงแหนแล้ว หรือเพราะ
มีไม้ฆาสกฬะ เป็นต้นมาก. เทวดา
เมื่อจะกล่าวเหตุ ในความที่ภิกษุนั้น
เป็นพุทฺธทายาท จึงกล่าวว่า “เกวลํ
อญฺจิสญฺญาเย อมฺริ ปจฺวี อิมฺ”. บทว่า
เกวลํ ในคานานั้น ได้แก่ ไม่มีส่วนเหลือ

^๑ ส. ทายาทสฺส.

^๒ จ. วหิสฺสตี.

^๓ ส. ทายาทภาว.

^๔ ส. อญฺจิสญฺญาเย.

อผริติ "อฏฐิ"ติ อธิมุจจนวเสน ปตฺถริ.
 ปจฺวินฺติ อตฺตภาวปจฺวี. อตฺตภาโว หิ
 อธิ "ปจฺวี"ติ วุตฺโต "โก อิมํ ปจฺวี
 วิเจสฺสตี"ติอาทีสุ วย. มณฺเฒหนฺติ
 มณฺเฒ อหํ, "มณฺเฒาหนฺ"ติปิ ปาโจ.
 โสติ โส ภิกฺขุ. ขิปฺปเมว นจิรสฺเสว
 กามราคะ ปหิสฺสตี ปชหิสฺสตีติ มณฺเฒ.
 กสฺมา ? อฏฐิกสณฺเฒาย กามราคะสุ
 อชฺชุปฺปิปกฺขภาวโต.

อิทํ วุตฺตํ โหติ : โย เอกสฺมี ปเทเส
 ลทฺธาย อฏฐิกสณฺเฒาย สกลํ อตฺตโน
 สพฺเพสํ วา อตฺตภาวํ "อฏฐิ"เตว
 ผริตฺวา จิตฺ, โส ภิกฺขุ, ตํ อฏฐิกณฺณํ
 ปาทกํ กตฺวา วิปฺสฺสนฺโต น จิเรเนว
 อนาคามิมคฺเคน กามราคะ, สพฺพิ วา
 กามนฺนุเจเน "กาโม" รณฺชนนฺนุเจเน^๒
 "ราโค"ติ ๑ ลทฺธนามํ ตณฺหํ

เลย. บทว่า อฏฐิสณฺเฒาย ความว่า
 ด้วยการเจริญอฏฐิกัสสนฺญา.

บทว่า อผริ ความว่า แผลไปด้วยการ
 น้อมจิตไปว่า "กระตุก". บทว่า ปจฺวี
 ความว่า แผ่นดินคืออตฺตภาพ. ก็ในที่นี้
 อตฺตภาพท่านเรียกว่า "ปจฺวี" เหมือนใน
 ประโยคเป็นต้นว่า "โก อิมํ ปจฺวี
 วิเจสฺสตี". บทว่า มณฺเฒหนฺติ ตัดบทเป็น
 มณฺเฒ อหํ, ปาฐะว่า "มณฺเฒาหํ" ก็มี.
 บทว่า โส ความว่า ภิกษุ นั้น. เราสำคัญ
 ว่า เธอจักละทิ้งกามราคะได้ เร็วพลัน
 คือไม่นานนัก. เพราะเหตุไร? เพราะ
 อฏฐิกัสสนฺญา เป็นปฏิปักษ์โดยตรง
 ต่อกามราคะ.

ท่านกล่าวอธิบายว่า ภิกษุใดแผลไปซึ่ง
 อตฺตภาพของตนอย่างเดียว หรือของผู้อื่น
 ทั้งสิ้นว่าเป็นแผ่นดินนั่นเอง ดำรงอยู่
 ด้วยอฏฐิกัสสนฺญาที่ได้แล้วในส่วนหนึ่ง
 ภิกษุ นั้นกระทำอฏฐิกณฺณํ ให้เป็นบาท
 พิจารณาอยู่ไม่มากนัก ก็จักละกามราคะ
 ได้ ด้วยอนาคามิมรรค หรือตฺถนา
 ทุกชนิดที่ได้ชื่อว่า "กาม" เพราะอรรถว่า

^๑ ข. ๒๕/๑๔/๒๑ วิเจสฺสตีติ.

^๒ อ. รณฺชนนฺนุเจเน.

อคฺคมคฺเคน ปชฺหิสฺสตีติ.

ทำให้ใคร่ และว่า “ราคะ” เพราะอรรถว่า
กำหนด ดังนี้.

อิมํ คาถํ สุตฺวา โส เถโร “อโย เทวตา
มยฺหิ อุตฺตสาหชนนตฺถํ เอวมาหา”ติ
อปฺปฏิวานวิริยํ อธิฏฺฐาย วิปฺสฺสนํ
วทฺตฺตฺตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺปณิ. เตน วุตฺตํ
อปทาน^๑ :

พระเถระนั้น ได้ฟังคาถานั้นแล้วคิดว่า
“เทวดานี้กล่าวอย่างนี้ เพื่อต้องการให้เรา
เกิดความอุตสาหะ” ดังนี้แล้ว จึง
อธิษฐานความเพียรโดยไม่ท้อถอย เจริญ
วิปัสสนาแล้ว บรรลุพระอรหัต. เพราะ
เหตุ นั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า :

“สตรํสี นาม ภควา^๒
สยมภู อปฺราชิโต
วิเวกา อญฺจหิตฺวาน
โคจฺรายนิกฺขมิ.

“พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภู พระนาม
ว่าสตรังสี ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ๆ
เสด็จออกจากที่สงัด แล้วโคจร
บิณฑบาต.

ผลฺหตฺโต อหิ ทิสฺวา^๓
อุปคฺจฺฉิ นรฺสภํ
ปฺสนฺนจิตฺโต สุมฺโน
ตาลผลฺมทาสหิ.

เราถือผลไม้อยู่ ได้เห็นเข้า จึงได้
เข้าไปเฝ้าพระนรสาภะ เรามีจิต
เลื่อมใส มีใจใสมนัส ได้ถวาย
ผลตาล.

จตฺตุนฺนวุติโต กปฺเป
ยํ ผลํ อทฺทิตฺตา
ทฺคฺคตี นาภิขานามิ
ผลฺทานสฺสทํ ผลํ.

ในกัปที่ ๙๔ แต่ภัทรกัปนี้ เราได้
ถวายผลไม้ได้ ในกาลนั้น ด้วยการ
ถวายผลไม้ นั้น เราจึงไม่รู้จักทุกคติ
เลย นี่เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

^๑ ชุ. อ. ๓๓/๙๙/๑๔๙.

^๒ โป. อ. สมฺพุทฺโธ.

^๓ ส. ผลฺหตฺโต ตํ ทิสฺวาน.

กิเลสา ฉาปีตา มยฺหิ ฯเปฯ
 ฯเปฯ กตฺติ พุทฺธสฺส สาสนฺนํ”ติ.

อรรถตุตฺติ ปน ปตฺวา ตาย เทวตาย
 วุตฺตวจฺนํ ปฏฺิมาเนนฺโต ตเมว คากฺกํ
 อุตฺทานวเสน อภาสิ. ตเทวสฺส เถรสฺส
 อญฺญาพฺยากรณํ อโหสีติ.

สิงคาลปีตฺตฺเถรคาถาวณฺณนา
 นิฏฺิจิตา.

เราเฆากิเลสได้สิ้นแล้ว ฯลฯ พระ
 พุทธศาสนาเราทำสำเร็จแล้ว.

ก็พระเถระครั้นบรรลุพระอรหัตแล้ว
 เมื่อจะอ้างคำที่เทวดานั้นกล่าว จึงได้
 ภาษิตคาถานั้นด้วยสามารถแห่งอุตาน.
 การอุตานนั้นแลได้เป็นการพยากรณ์
 อรหัตคุณแห่งพระเถระนั้น ด้วยประการ
 ฉะนี้.

พรรณนาคาถาของพระสิงคาลปีตฺเถระ
 จบ.

๙. กุลตฺเถรคาถาพรรณนา

อุทกํ ฺหิ นยฺนุตฺตีติ อายสฺมโต
กุลตฺเถรสฺส^๑ คาถา. กา อุปฺปตฺติ? อัย
กิริ เถโร ปุพฺเพปิ วิภฺงฺกุณฺณนิสฺสยํ^๒
พหุํ กุสลํ อุปฺจินฺตฺวา อธิการสฺมฺปนฺโน
วิปฺสฺสี ภาควนฺตํ อากาเสน^๓ คจฺจนฺตํ
ทิสฺวา ปสนฺนมานโส นาพิเกรณลํ
ทาตุกาโม อญฺจาสิ.

สตฺถา ตสฺส จิตฺตํ ฅตฺวา โอตฺริตฺวา
ปฏิกุคฺคณฺหิ. โส อตีวีย ปสนฺนจิตฺโต
หุตฺวา เตเนว สทฺธาปฏิลาภาน สตฺถารํ
อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ, สตฺถา
อญฺญตฺโร ภิกฺขุํ อาณาเปสิ “อิมํ ฺปริสํ
ปพฺพาเชหิ”ติ. โส ปพฺพชิตฺวา
ลทฺฐปฺสฺมฺปโท สมนฺธมฺมํ กตฺวา ตโต
จฺโต ฅปี พุทฺธนฺตรานิ เทวมนุสฺเสสฺสุ
สํสรนฺโต อิมสฺมี พุทฺธปฺปาเท สวตฺถิยํ

๙. พรรณนาคาถา

ของพระกุลเถระ

คาถาของท่านพระกุลเถระมีคำ
เริ่มต้นว่า อุทกํ ฺหิ นยฺนุตฺตีติ
ดั่งนี้. มีเหตุเกิดอย่างไร? ได้ยินว่า พระเถระนี้
ได้สั่งสมกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ
นิพพานไว้มากแม้ในปางก่อน ถึงพร้อม
ด้วยความดีเห็นพระผู้มีพระภาค พระนาม
ว่าวิปัสสี กำลังเสด็จไปทางอากาศ มีจิต
เลื่อมใส ตั้งใจจะถวายผลมะพร้าว
จึงยืนอยู่แล้ว.

พระศาสดาทรงทราบจิตของท่านจึงเสด็จ
ลงมารับแล้ว. ท่านมีจิตเลื่อมใสอย่างยิ่ง
เข้าไปเฝ้าพระศาสดาด้วยการได้ศรัทธา
คราวนั้นนั่นเอง จึงทูลขอการบรรพชา
พระศาสดาทรงสั่งภิกษุรูปใดรูปหนึ่งว่า
“เธอจงให้บวชนี้บวชเถิด”. ครั้นท่านบวช
แล้วได้อุปสมบทบำเพ็ญสมณธรรม
เคลื่อนจากภพนั้น ท่องเที่ยวไปในเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลายตลอด ๖ พุทธันดร

^๑ ส. กุณฺทลตฺเถรสฺส เหวมฺปริปิ,

อ. กุณฺทลตฺเถรสฺส

^๒ ส. เถโรปิ วิภฺงฺกุณฺณนิสฺสยํ.

^๓ ฉ. อากาเส.

พราหมณกุลเ นิพพตติ. กุโลตีสุส
นามิ อโหสิ.

โส วยปฺปตฺโต สาสเน ลทฺธปฺปสาโท
ภควโต สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา วิกุเขป-
พหุลตาย วิเสสํ นิพพตฺเตตฺตํ นาสกฺขิ.
อถกทิวสํ คามิ ปิณฺฑทาย ปวิสนฺโต
อนฺตรามคฺเค ภูมि ขณฺติวาท อุกทวาทกั
กตฺวา อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตญฺจานเ อุกกั เนนฺเต
ปฺริเส ทิสฺวา ตํ สลฺลกฺเขตฺตวา คามิ
ปวิญฺโจะ อญฺเอยตริ อฺสุการิ อฺสุทฺถนฺทกั
อฺสุยนฺเต ปกฺขิปีตฺวา อกฺขิโกภฺยิยา
โอโลเกตฺตวา อฺขุํ กโรนฺตํ ทิสฺวา ตมฺปิ
สลฺลกฺเขตฺตวา คจฺฉนฺโต ปฺรโต คนฺตฺวา
อรเนมินาภิอาทิเก รถจกฺกาวยเว
ตจฺฉนฺเต ตจฺฉเก ทิสฺวา ตมฺปิ
สลฺลกฺเขตฺตวา วิหาริ ปวิสิตฺวา
กตภตฺตกิจฺใจิ ปตฺตจิวริ ปฏิสฺสามेतฺวา
ทิวาวิหาเร นิสินฺโน อตฺตนา^๑
ทิฏฺฐนิมิตฺตานิ อฺปมาภาเวน คเหตุวาท
อตฺตโน จิตฺตทมนเ^๒ อฺปเนนฺโต “อเจตนิ

ในพุทธอุปบาทกาลนี้ มาบังเกิดในสกุล
พราหมณ์ ในกรุงสาวัตถี ท่านได้มีชื่อว่า
กุละ.

ท่านเจริญวัยแล้ว ได้ความเลื่อมใสใน
พระศาสนา จึงออกบวชในสำนักของ
พระผู้มีพระภาค เพราะท่านมากไปด้วย
ความฟุ้งซ่านจึงไม่อาจให้คุณวิเศษเกิดขึ้น.
ต่อมาวันหนึ่ง ท่านเข้าไปบ้านเพื่อ
บิณฑบาต เห็นบุรุษขุดพื้นดินใน
ระหว่างทางกระทำรางน้ำ ไขน้ำเข้าไป
ในที่ที่ตนต้องการแล้ว ๆ จึงกำหนดกิริยา
นั้นไว้ เข้าไปบ้านแล้วเห็นคนทำลูกศร
คนหนึ่ง ใสไม้สำหรับทำศรเข้าใน
เครื่องยนต์ทำลูกศรแล้ว เล็งดูด้วยหางตา
กระทำให้ตรงอยู่ ก็กำหนดอาการ
เมื่อนั้นไว้ เดินต่อไปข้างหน้า ก็เห็น
คนถากไม้กำลังถากส่วนของไม้สำหรับ
ทำล้อรถ มีซี่ล้อรถกงรถและดุมรถเป็นต้น
ก็กำหนดอาการนั้นไว้แล้ว เข้าไปสู่วิหาร
กระทำกตกิจเสร็จ เก็บบาตรและจีวรแล้ว
นั่งพักผ่อนกลางวัน จับเอานิมิตที่ตนเห็น
แล้วโดยการอุปมา น้อมเข้าไปฝึกจิต

^๑ ส. ม. อตฺตโน.

^๒ ม. จิตฺตํ ทมนเนน.

อุทกมปิ มนุสสา อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตญฺจํ
 นยนฺติ, ตถา อเจตน์ วงฺกมปิ
 สรทณฺท^๑ อุปาเยน นเมนฺโต^๒ อุชฺฐิ
 กโรนฺติ, ตถา อเจตน์ กญฺจกพิงฺคราที
 ตจฺจนฺกา เนมิอาทิวเสน วงฺกํ อุชฺฐญฺจ
 กโรนฺติ. อถ กสฺมา อหํ สกจิตฺต^๓
 อุชฺฐํ น กริสฺสามิ”ติ จินฺตเตตฺวา วิปฺสฺสนํ
 ปญฺจเปตฺวา สมฺมุนฺโต วายมนฺโต น
 จิริสฺเสว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ. เตน วุตฺตํ
 อปทาน^๔

ของตนคิดว่า “แม้ฉันไม่มีจิตใจ
 พวกมนุษย์ยังไขไปยังที่ที่ตนปรารถนาได้
 แล้ว, อนึ่ง ไม่ทำศรที่ไม่มีใจถึงจะคด
 คนก็ใช้อุบายดัดให้ตรงได้ อีกประการ
 หนึ่ง คนถากไม้ก็ทำเศษไม้และท่อนไม้
 เป็นต้น ที่ไม่มีใจครองให้คดและให้ตรง
 โดยทำเป็นกงรถ เป็นต้นได้, เมื่อเป็นเช่นนี้
 เพราะเหตุไร เราจึงไม่กระทำจิตของเรา
 ให้ตรงเช่นนั้นบ้าง” ดังนี้ เริ่มตั้งวิปัสสนา
 พากเพียรพยายามอยู่ ไม่นานนัก ก็บรรลุ
 พระอรหัต. ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้
 ในอปทานว่า

“นคเร พนฺธุมตฺติยา
 อารามิโก อหํ ตทา
 อทฺทลํ วิรชํ พุทฺธํ
 คจฺจนฺตํ อนิลฺลฺลฺลฺลฺล.

นาพิเกธผลํ คยฺห
 พุทฺธเสฏฺฐสฺสทาสนํ
 อากาเส จิตฺโก สนฺโต
 ปฏิคฺคณฺหิ มหายโส.

“ครั้งนั้น เราเป็นชาวสวนอยู่ใน
 พระนครพันธุมาตี ได้พบพระพุทธ-
 เจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลี กำลังเหาะ
 อยู่ในอากาศ.

เราได้เอาผลมะพร้าว ถวายแด่
 พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระ-
 พุทธเจ้าผู้มีพระยศใหญ่ ทำปิติ
 ให้เกิดแก่เรา.

^๑ ส. วงฺกมปิ สรทณฺทกํ.

^๒ ม. ทเมนฺโต.

^๓ ไป. อ. มมํ จิตฺตํ.

^๔ ขุ. อ. ๓๓/๑๐๐/๑๕๐.

วิตติสณฺชนโน มยฺหิ
 ทิฏฺฐมฺมสุขาวโ
 ผลิ พุทฺธสฺส ทตฺวาน
 วิปฺปสนฺเนน เจตฺสา.

อติคฺจฺฉิ ตทา ปิตี
 วิปฺลนฺจ สฺขตฺตมฺ
 อฺปฺปชฺชเตว รตฺนํ
 นิพฺพตฺตสฺส ตหิ^๑ ตหิ.

เอกนฺวฺติโต กปฺเป
 ยํ ผลิ อทฺทิตฺทา
 ทฺคฺคฺตี นากิชานามิ
 ผลทานสฺสิทํ ผลิ.

ทิพฺพจฺกฺขุ วิสฺสุทฺธิ เม
 สฺมาธิกฺุสโล อหิ
 อภินฺญาปารมฺปิปฺตฺโต
 ผลทานสฺสิทํ ผลิ.

กิลฺเสสา ฉาปีตา มยฺหิ ฯเปฯ
 กตฺติ พุทฺธสฺส สาสนฺนุ^๑ติ.

เอวํ ยานิ นิमितฺตานิ องฺกุเส
 กตฺวา วิปฺสฺสนํ วทฺเตตฺวา อรหฺตฺติ

ทรงนำความสุขมาให้ ในปัจจุบัน
 ประทับยืนอยู่ในอากาศ ได้ทรงรับ
 แล้ว เรามีจิตผ่องใส ครั้นถวาย
 ผลมะพร้าวแด่พระพุทธรเจ้าแล้ว.

ครั้งนั้น เราได้ประสบปีติอันไพบุลย์
 และอุดมสุข รัตนะ ย่อมบังเกิด
 แก่เรา ผู้เกิดในภพนั้น ๆ.

ในกัปที่ ๔๑ แต่ภัทธกัปนี้ เราได้
 ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการ
 ถวายผลไม้ นั้น เราไม่รู้สึกรทุกฺติเลย
 นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

ทิพยจักษุของเรฯ สะอาดหมดจด
 เราเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ถึงความ
 บริบูรณ์ในอภินฺญา นี้เป็นผล
 แห่งการถวายผลไม้.

เราเฝ้ากิลเสททั้งหลายแล้ว ฯลฯ
 พระพุทธรศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว
 ดังนี้.

พระเถระกระทำนิमितเหล่าใด ไว้ใน
 ขอสับอย่างนี้แล้ว เจริญวิปัสสนาแล้ว

^๑ อ. ยหิ.

ปาปุณิ, เตหิ สหุธิ อตฺตโน จิตฺตทมนํ
สํสหนฺตฺวา อญฺญํ พุยากรโณโต "อุทกํ
หิ นยฺนฺติ เนตฺติกา"^๑ คาถํ อภาสิ.

บรรลฺพพระอรหัต ท่านเทียบเคียงการ
ฝึกจิตของตนกับนิมิตเหล่านั้น เมื่อจะ
พยากรณ์พระอรหัตคุณ จึงได้ภาษิต
คาถาว่า "อุทกํ หิ นยฺนฺติ เนตฺติกา"
ดังนี้เป็นต้น.

(๑๙. อุทกํ หิ นยฺนฺติ เนตฺติกา
อุสุการา นมยฺนฺติ เตชนํ
ทารุํ นมยฺนฺติ ตจฺจกา
อตฺตานํ ทมยฺนฺติ สุพฺพตา).

(๑๙. พวกคนไข่น้ำก็ไข่น้ำ ช่างศรก็ตัด
ลูกศร พวกช่างถากก็ถากไม้ พวก
บัณฑิตผู้มีวัตรอันงาม ก็ฝึกฝนตน).

๑๙. ตตฺถ อุทกํ หีติ หิ-สหุเท
นิปาตมตฺตํ. นยฺนฺตีติ ปจฺวิยา ตํ ตํ
ถลฺภูจํ ฆณฺติวฺวา นิมนฺนฺจํ ปุเรตฺวา
มาติกํ วา กตฺวา รุกฺขโทณํ วา
จเปตฺวา อตฺตโน อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตฺจํ
เนนฺติ. ตถา เต เนนฺตีติ เนตฺติกา.

๑๙. ศัพท์ว่า หิ ในคำว่า อุทกํ
หิ นั้น เป็นเพียงนิบาต. บทว่า นยฺนฺติ
ความว่า บุคคลขุดที่เนินแห่งแผ่นดินนั้น ๆ
แล้วทำที่ลุ่มให้เต็มทำเป็นเหมือง หรือวาง
รางน้ำทำด้วยไม้ไว้แล้ว ไข่น้ำไปสู่ที่ที่ตน
ต้องการแล้ว ๆ ได้. อนึ่ง ชื่อว่า เนตฺติกา
เพราะอรรถว่า นำสิ่งเหล่านั้นไป.

เตชนนฺติ กณฺฑํ. อิทํ วุตฺตํ โหติ :
เนตฺติกา อตฺตโน รุจฺยา อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตฺจํ
อุทกํ นยฺนฺติ, อุสุการาปิ ตาเปตฺวา
เตชนํ นมยฺนฺติ อุฑฺ์ กโรนฺติ. นมนวเสน
ตจฺจกา เนมิอาทินํ อตฺถาย ตจฺจชฺตา
ทารุํ นมยฺนฺติ อตฺตโน รุจฺยา อุฑฺ์

บทว่า เตชนํ ได้แก่ ลูกศร. ท่านกล่าว
อธิบายไว้ดังต่อไปนี้ คนไข่น้ำย่อมนำ
ไปสู่ที่ที่ตนต้องการแล้ว ๆ ตามความ
ชอบใจของตน แม้คนทำศรก็ช่างไม้
ทำศรให้ร้อน แล้วตัดกระทำให้ตรง,
คนถากไม้ ด้วยอำนาจการให้น้ำอมไป

^๑ พ. เถร. ๒๖/๑๕๖/๒๖๔.

—

วา วุฑฺกั วา กโรนฺติ.^๑ เอวฺ เอตฺตํ
 อารมฺมณํ กตฺวา สุพฺพตา
 ยถาสมาทินฺเนน สีลาทินา สุนฺทรวตา
 ธีรา โสตาปตฺติมคฺคาทีนึ อุปฺปาเทนฺตา
 อตฺตานิ ทมยฺนฺติ, อรหฺตฺเต ปน
 ปตฺเต.^๒ เอกนฺตทฺนฺตา นาม โหนฺตึตี.

ถากไม้เพื่อต้องการทำชิ้นส่วนแห่งรถ
 มีกงเป็นต้น ชื่อว่าถากไม้ ย่อมกระทำ
 ให้คด หรือให้ตรงได้ตามชอบใจของตน.
 ภิกษุกระทำอาการมีประมาณเท่านั้น
 ให้เป็นอารมณ์แล้ว เป็นผู้มิวัตรถึงาม
 เป็นปราชญ์มีความงามด้วยศีลเป็นต้น
 ตามที่ตนสมาทานแล้ว ยังโสดาปัตติ-
 มรรคเป็นต้น ให้เกิดขึ้นอยู่ ชื่อว่าฝึกตน
 แต่เมื่อบรรลุพระอรหัตแล้ว ย่อมเป็นผู้
 ชื่อว่าฝึกตนแล้วโดยส่วนเดียวแล.

กุลตฺเถรคาถาวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

พรรณนาคาถาของพระกุลเถระ จบ.

^๑ ส. อุฑฺกั กโรนฺติ.

^๒ ฉ. อรหฺตฺตํ ปน ปตฺเตสุ.

๑๐. อภิตตฺเถรคาถาญาณนา

มรณ เม ภัย นตฺถิติ อายสมโต
อชิตตฺเถรสฺส คาถา. กา อปฺปตฺติ? โส
กิริ เอกนวุเต กปฺเป วิปฺสฺสี ภควนฺตํ
ปฺสฺสิตฺวา ปสนฺนจิตฺโต กปิตฺถผลํ อทาสี.
ตโต ปรมฺปิ ตํ ตํ ปุณฺณํ กตฺวา
เทวมนุสฺเสสฺส สํสรฺนฺโต อิมสฺมี กปฺเป
อนฺุปฺนฺเน เอว อมฺหากํ สตฺถริ สวตฺถิยํ
มหาโกสฺลจรฺญเ โย อคฺคาสนียสฺส^๑
พฺราหฺมณสฺส ปฺตฺโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

ตสฺส อชิตฺติ นามํ อโหสิ. ตสฺมี จ
สมเย สวตฺถิวาสี พาวรี นาม
พฺราหฺมเณ ตีหิ มหาปฺริสฺลกฺขณฺเห
สมนฺนาคโต ตินฺณํ เวทานํ ปารคฺ
สวตฺถิตฺโต นิกฺขมิตฺวา ตาปฺสฺปพฺพชฺชํ
ปพฺพชิตฺวา โคธาวรีตีเร กปิตฺถาราม^๒
วสตี.

๑๐. พรรณนาคาถา

ของพระอชิตเถระ

คาถาของท่านพระอชิตเถระมีคำ
เริ่มต้นว่า มรณ เม ภัย นตฺถิติ ดังนี้.
มีเหตุเกิดอย่างไร? ได้ฟังมาว่า ในกัณฑ์
ที่ ๙๑ ท่านเห็นพระผู้มีพระภาค พระนาม
ว่าวิปัสสี มีจิตเลื่อมใสได้ถวายผลมะขวิด.
แม้เบื้องหน้าแต่นั้นท่านก็ทำบุญนั้นๆ แล้ว
ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ในกัณฑ์นี้ เมื่อพระศาสดาของพวกเขา
ยังมีได้ทรงอุปติ ท่านมาบังเกิดเป็นบุตร
ของพราหมณ์อัคคาสนียะของพระเจ้า
มหาโกศลในกรุงสาวัตถี.

ท่านมีชื่อว่าอชิตะ. ก็ในสมัยนั้นพราหมณ์
นามว่าพาวรี ชาวเมืองสาวัตถี เป็นผู้
ประกอบด้วยลักษณะแห่งมหาบุรุษ ๓
ประการ เรียนจบไตรเพท ออกจากกรุง
สาวัตถี ไปบวชเป็นดาบสอยู่ที่กปิถาราม
ริมฝั่งแม่น้ำโคธาวารี.

^๑ อ. อคฺคหาปนียสฺส.

^๒ ส. กปิตฺถตฺติถาราม.

อถ อชิตโต ตสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตโต
 อตฺถกามาเย^๑ เทวตาย โจทิตฺเตน
 พาวรีนา สตฺถุ สนฺติเก เปสฺสิตโต
 ติสฺสเมตฺเตยฺยาทีหิ สทฺธิ ภควนฺตํ
 อฺปสงฺกมิตฺวา มนฺสาว ปญฺเฬ ปุจฺฉิตฺวา
 เตสฺ วิสฺสชฺชิตฺเตสฺ ปสนฺนจิตฺโต สตฺถุ
 สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา กมฺมฏฺฐานํ คเหตุวา
 วิปฺสฺสนํ วทฺเตตฺวา อรหฺตฺตํ ปาปุณฺนิ.
 เตน วุตฺตํ อปทานे^๒ :

“สุวณฺณวณฺณํ สมฺพทฺธํ
 อาหุตฺตํ ปฏฺิคฺคหํ
 รติยํ ปฏฺิปชฺชนฺตํ
 กปิตฺถํ อทฺทํ ผลํ.

เอกนฺวตฺติโต กปฺเป
 ยํ ผลํ อทฺทํ ตทา
 ทฺคฺคตฺติ นาทิชา นามิ
 ผลทานสฺสฺสฺสํ ผลํ.

ครั้งนั้น อชิตะออกบวชในสำนักของ
 พาวรีพราหมณ์นั้น ถูกพาวรีพราหมณ์
 อันเทวดาผู้ใคร่ประโยชน์ตักเตือนแล้ว
 ส่งไปยังสำนักของพระศาสดา จึงเข้าไป
 เฝ้าพระผู้มีพระภาค พร้อมกับ
 ติสสเมตโดยพราหมณ์เป็นต้น จึงทูล
 ถาปนปัญหาด้วยใจเทียว เมื่อพระผู้มี
 พระภาคทรงแก้ปัญหานั้นแล้ว
 เป็นผู้มีจิตเลื่อมใส บรรพชาในสำนักของ
 พระศาสดารับกรรมฐาน เจริญวิปัสสนา
 บรรลุพระอรหัตแล้ว. ด้วยเหตุนี้
 ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า :

“เราได้ถวายผลมะขวิด แต่พระ
 สัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณ
 ดังทองคำ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา
 กำลังเสด็จดำเนินอยู่ในถนน.

ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้ เราได้
 ถวายผลไม้ใด ในกาลนั้น ด้วยการ
 ถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย
 นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้.

^๑ อธิ. อตฺถกามินิยา.

^๒ พ. อ. ๓๓/๑๐๒/๑๕๓.

กิเลสฯ ฌาปิตา มยุห์ ฯเปฯ
กตํ พุทฺธสฺส สาสนนุ”ติ.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ
พระพุทฺธศาสนาเราทำได้เสร็จแล้ว”
ดังนี้.

อหตฺตํ ปน ปตฺโต สีหนาทํ
นทนฺโต “มรณ เม ภยํ นตฺถิ”ติ^๑
คาถํ อภาสิ.

ก็ ท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว เมื่อ
บันลือสีหนาท ได้ภาษิตคาถาว่า “มรณ
เม ภยํ นตฺถิ” ดังนี้เป็นต้น.

(๒๐. มรณ เม ภยํ นตฺถิ
นิกนฺติ นตฺถิ ชีวเต
สนฺเทหํ นิกฺขิปฺปิสฺสามิ
สมฺปชาโน ปตฺติสฺสโตติ).

(๒๐. เราไม่มีความกลัวตาย ไม่มีความ
อาลัยในชีวิต จักเป็นผู้มีสติ-
สัมปชัญญะละทิ้งร่างกายไป).

๒๐. ตตฺถ มรณฺเต มรณฺนิมิตฺตํ
มรณเหตุ. เมติ มยุห, ภยํ นตฺถิ
อฺจุฉินฺนภวมฺูลตาย ปริกฺขีณชาติกตฺตา.
อนฺจุฉินฺนภวมฺูลานํ हि “กิตฺติ นุ โข
มยุห์ อายตี อฺปฺปตฺตี”ติ^๒ มรณโต ภยํ
ภเวยฺย.

๒๐. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
มรณ ได้แก่ นิมิตแห่งความตาย
คือเหตุแห่งความตาย. บทว่า เม
ความว่า แก่เรา. ความกลัวย่อมนไม่มี
เพราะเราถอนรากแห่งภพเสียแล้ว คือ
เพราะมีชาติสิ้นแล้ว. จริงอยู่ ผู้ที่ยัง
ถอนรากแห่งภพไม่ได้ ก็พึงมีความ
กลัวตาย ด้วยคิดว่า “เราจะเกิดต่อไป
เช่นไรหนอ”.

^๑ พุ. เถร. ๒๖/๑๕๗/๒๖๕.

^๒ ม. อฺปฺปตฺตีติ.

นิกนุตตีติ อเปกฺขา ตณฺหา, สานตฺถิ ชีวเต สุปริมทฺทิตสงฺขารตาย^๑ อุปาทานกฺขนฺธานํ ทฺกฺขาสารกาทิภาเวน^๒ สุญฺจุ อุปฺภูจฺจนฺโต. เอวํภูโต จาหํ สฺนุเทหํ สรีริ, สกํ วา เทหํ เทหสงฺขาตํ ทฺกฺขภารํ นิกฺขิปิสฺสามิ จฺทฺเทสฺสามิ นิกฺขิปนฺโต จ “อิมินา สรีรเกน สาเอตพฺพํ สาธิตํ, อิทานิ ตํ เอกํเสน จฺทฺทนียเมวา”ติ ปญฺญาเวปฺพลฺปตฺติยา สมฺปชาโน สติเวปฺพลฺปตฺติยา ปตฺติสฺสโต นิกฺขิปิสฺสามีติ. อิมํ ปน คาถํ วตฺวา เถโร ฌานํ สมาปชฺชิตฺวา ตทฺนนฺตรํ ปรีนิพฺพายีติ.

อชิตตฺเถรคาถาถาณฺณนา นิฏฺจิตา.

ทฺติยวคฺควณฺณนา นิฏฺจิตา.

บทว่า นิกนุตติ ได้แก่ ตัณหาอันพั่งเล็ง, ตัณหานั้น ย่อมไม่มีในชีวิต เพราะย้ายสังขารเสียแล้ว โดยเหตุที่อุปาทานชั้นนี้จะปรากฏชัดดี ก็โดยความเป็นแก่นของทุกข์เป็นต้น. ก็เราผู้เป็นอย่างนี้ จักทอดทิ้งกายของเรา คือสรีระหรือร่างกายของตน ได้แก่ภาระคือทุกข์ กล่าวคือร่างกาย และเมื่อทิ้งแล้ว ก็จะมีสัมปชัญญะ เพราะถึงความไพบูลย์ด้วยปัญญาว่า “สิ่งทีควรให้สำเร็จด้วยสรีระนี้ เราทำเสร็จแล้ว บัดนี้ เราควรทอดทิ้งเสียโดยส่วนเดียว” เพราะถึงความไพบูลย์ด้วยสติ ก็จักมีสติละวางเสียได้. ก็พระเถระครั้งกล่าวคาถานี้แล้ว ก็เข้าฌานปรินิพพานในลำดับนั้นแล.

พรรณนาคาถาของพระอชิตเถระ จป.

พรรณนาแห่งวรรคที่ ๒ จป.

^๑ ส. สานตฺถิตี. ชีวเต นี สุปริมทฺทิตสงฺขารสงฺขาทานํ.

^๒ ม. อี. ทฺกฺขภารชาทกาทิภาเวน.

๓. ตติยวคค

๑. นิโครธตฺเถรคาถาวณฺณนา

นาหํ ภยสฺส ภายามิตี อายสฺมโต
นิโครธตฺเถรสฺส คาถา. กา อูปฺปตฺติ ?
อัยํ กิร อิตฺโต อฏฺฐารเส กปฺปสฺเต
พฺราหฺมณมหาสาลกฺกุเล นิพฺพตฺติตฺวา^๑
วยฺยปฺปตฺโต กาเมสฺสุ อาทึนฺวํ เนกฺขมฺเม
จ อานิสฺสํ ทิสฺวา สมฺพนฺธนํ ปหาย
อรณฺณายตฺนํ ปวิสฺสิตฺวา อณฺณตฺรสมฺมึ
สาลวเน ปณฺณสาลํ กตฺวา ตาปสฺสปุพฺพชฺชํ
ปพฺพชิตฺวา วณฺมุลผลาหาโร วสฺติ.

เตน สมเยน ปิยทฺสฺสี นาม สมฺมา-
สมฺพุทฺโธ โลกเ อูปฺปชฺชิตฺวา สเทวกสฺส
โลกสฺส ธมฺมามตฺวสฺสเสน กิเลสฺสนฺตยาปี
นิพฺพาเปนฺโต เอกทิวสํ ตาปเส
อนุกฺมปาย ตํ สาลวณํ ปวิสฺสิตฺวา
นิสฺสิตฺวา^๒ นิโรธสมาปตฺติ สฺมาปนฺโน.

๓. ตติยวรรค

๑. พรรณนาคาถา

ของพระนิโครธเถระ

คาถาของท่านพระนิโครธเถระมีคำ
เริ่มต้นว่า นาหํ ภยสฺส ภายามิ ดังนี้.
มีเหตุเกิดอย่างไร ? ได้ยินว่า ใน ๑,๘๐๐
กัป แต่ภัทรกัปนี้ พระเถระนี้บังเกิดใน
ตระกูลพราหมณมหาศาล เจริญวัยแล้ว
เห็นโทษในกามทั้งหลาย เห็นอานิสงส์
ในการออกบวช จึงละเครื่องผูกคือเรือน
เข้าไปยังราวป่า สร้างบรรณศาลาไว้ที่
ป่าสาละแห่งหนึ่ง บวชเป็นดาบสมมีรากไม้
และผลไม้เป็นอาหารอยู่.

สมัยนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนาม
ว่าปิยทฺสฺสี ทรงอุบัติขึ้นในโลก ยังความ
เร่าร้อนเพราะกิเลสของสัตว์โลก พร้อมทั้ง
เทวโลกให้ดับด้วยฝนคือพระอมตธรรม
วันหนึ่ง เสด็จเข้าไปสู่ป่าสาละนั้น เพื่อ
จะอนุเคราะห์ดาบส ประทับนั่งเข้า
นิโรธสมาบัติแล้ว.

^๑ ส. ม. นิพฺพตฺโต.

^๒ ฉ. นตฺถิ.

ดาบสไปหารากไม้และผลไม้ในป่า เห็น
ภควन्द์ ทิสวา ปสนุนมานโส
ปุปฺพิตสาลทณฺทสาขาโย คเหตุวา
สาขามณฺทป^๑ กตฺวา ตํ สพฺพตฺถกเมว
สาลปุปฺเพหิ สญฺชาเหตุวา ภควन्द์
วณฺทิตฺวา ปิตฺติโสมนสฺสวเสเนว^๒
อาหารตฺถายปี อคนฺตฺวา นมสฺสมาโน
อฏฺฐจาสิ.

สตฺถา นิโรธโต วุฏฺฐาย ตสฺส อนุกมฺพาย
“ภิกฺขุสฺสโม อาคจฺจตุ”ติ จินฺตฺสิ
“ภิกฺขุสฺสเมปิ จิตฺตํ ปสาเทสฺสตี”ติ.
ดาวเทว ภิกฺขุสฺสโม อาคโต. โส
ภิกฺขุสฺสมปิ ทิสฺวา ปสนุนมานโส
วณฺทิตฺวา อณฺชลิ ปคฺคยฺห อฏฺฐจาสิ.
สตฺถา สิตสฺส ปาตุกฺรณาปเทเสน ตสฺส
ภาวินี สมฺปตฺตี ปกาเสนฺโต ธมฺมํ
กเถตฺวา ปกฺกามิ สทฺธิ ภิกฺขุสฺสเมน.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมน เทวมนุสฺเสสุเยว
สฺสรนฺโต วิวญฺญูปนิสฺสยํ พหุํ กุสลํ
อุปจฺฉินฺตฺวา อิมสฺมि พุทฺธุปฺปาเท สวาทฺถิยํ

ดาบสไปหารากไม้และผลไม้ในป่า เห็น
พระผู้มีพระภาค มีจิตเลื่อมใส จึงถือเอา
กิ่งไม้สาละที่มีดอกบาน มากะทำให้
เป็นมณฑปกิ่งไม้แล้ว เอาดอกสาละมา
ปูลาดข้างบนมณฑปกิ่งไม้ทั้งปวงนั้นแล้ว
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ไม่ไปหา
อาหาร ด้วยอำนาจปิตติและโสมนัส
ยีนนมัสการอยู่.

พระศาสดาเสด็จออกจากนิโรธทรงรำพึง
ว่า “ภิกษุสงฆ์ จงมา” เพื่ออนุเคราะห์
ดาบสนั้น ด้วยทรงพระดำริว่า “ดาบส
จักทำจิตให้เลื่อมใสแม้ในภิกษุสงฆ์” ใน
ทันใดนั้น ภิกษุสงฆ์มาแล้วทีเดียว.
ดาบสนั้น เห็นภิกษุสงฆ์มีจิตเลื่อมใสไหว
แล้ว ยืนประคองอัญชลีอยู่. พระศาสดา
เมื่อจะประกาศสมบัติอันจะมีแก่ดาบสนั้น
ด้วยการแสดงความแยมพระโอษฐ์
ให้ปรากฏ แสดงธรรมแล้วเสด็จหลีกไป
พร้อมกับภิกษุสงฆ์.

ด้วยบุญกรรมนั้น ดาบสนั้นท่องเที่ยวไป
ในเทวดาและมนุษย์ สังสมกุศลอันเป็น
อุปนิสัยแห่งพระนิพพานเป็นอันมาก ใน

^๑ ฉ. สาลมณฑป.

^๒ ส. ปิตติโสมนสฺสวเสเนว.

พฺรหฺมณฺมหาลกฺกุเล นิพฺพตฺติ,
 นิกฺโรธิติสฺส นามํ อโหสิ. โส เขตฺวณ-
 ปฏิกุคฺคหณทิวเส พุทฺธานุภาวทสฺสเนน
 สลฺยชาตปฺปสาโท ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนํ
 อารมิตฺวา นจิรสฺเสว ฉพฺภิกฺขุโณ อโหสิ.
 เตน วุตฺตํ อปทานे^๑ :

พุทฺธูปบาทกาลนี้ มาบังเกิดในตระกูล
 พฺรหฺมณฺมहाศาล ในกรุงสาวัตถี ท่าน
 ได้มีนามว่านิกโรธ. ท่านเกิดความเลื่อมใส
 เพราะได้เห็นพระพุทฺธานุภาพ ในวัน
 รับพระเชตุวันมหาวิหาร จึงออกบวช
 ปรรณวิปัสสนา ไม่นานนักก็ได้อภิญญา
 ๖. ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ใน
 อปทานว่า :

“อชฺโฌคเหตุวา สาลวนํ
 สุกโต อสฺสโม มม
 สาลปฺปฺเมหิ สลฺยฉนฺโน
 วสามิ ปวเน^๒ ตทา.

“เราเข้าไปสู่ป่าร้าง สร้างอาศรม
 อย่างสวยงาม มุงบังด้วยดอกรัง
 ครั้งนั้น เราอยู่ในป่า.

ปิยทสฺสี ตฺว ภควา
 สยมฺภู อคฺคปฺคฺคโล
 วิเวกกामิ สมฺพุทฺโธ
 สาลวนมฺปาคมิ.

ก็พระผู้มีพระภาค ผู้สยัมภูเอก-
 อัครบุคคล ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง
 พระนามว่าปิยทสสี ทรงประสงค์
 ความสงบ จึงได้เสด็จเข้าไปป่าร้าง.

อสฺสมา อภินิกฺขมฺม
 ปวณํ อคฺมาสหํ
 มฺลผลํ^๓ คเวสนฺโต
 อาหิณฺฑามิ^๔ วเน ตทา.

เราออกจากอาศรมไปป่า เทียบ
 แสงหามูลผลาผลในป่า ณ เวลา
 นั้น.

^๑ พ. อ. ๓๓/๘๐/๑๒๐.

^๒ ฉ. วิปเน.

^๓ ส. ผลาผล.

^๔ ฉ. อาหิณฑามิ.

ตตถททสาลี สมุพฺพธั
 ปิยทสฺสี มหายสั^๑
 สุนิสินฺนํ สมาเป็นฺนํ
 วิโรจนุตฺตํ มหาวเน.

จตุทถุเท จเปตฺวาน
 พุทฺธสฺส อฺปริ อหิ
 มณฺทปปี สุกตํ กตฺวา
 สาลปฺปฺเมหิ ฉาทยิ.

สตุตฺตานิ ธารยิตฺวาน
 มณฺทปปี สาลฉาทิตํ
 ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา
 พุทฺธเสฏฺฐจํ อวณฺทหิ.

ภควา ตมฺหิ สมเย
 วุฏฺฐหิตฺวา สมาริโต
 ยุกมตฺตํ เปกฺขมาโน
 นิสีทิ ปุริสฺสุตฺตโม.

สวโก วรุโณ นาม
 .ปิยทสฺสีสฺส สตุถฺโน
 วสีสฺตสฺสเสหิ
 อฺปคณฺฉิ วินายกั.

ปิยทสฺสี ตฺ ภควา
 โลกเชฏฺฐโจ นราสโก

ณ ที่นั้น เราได้เห็นพระสัมมาสัม-
 พุทธเจ้า พระนามว่าปิยทสสี ผู้มี
 พระยศใหญ่ ประทับนั่งเข้าสมาบัติ
 รุ่งโรจน์อยู่ในป่าใหญ่.

เราปักเสา ๔ เสา ทำปะรำ
 อย่างเรียบร้อย แล้วเอาดอกรังมุง
 เหนือพระพุทธรูปเจ้า.

เราทรงปะรำซึ่งมุงด้วยดอกรังไว้ ๗
 วัน ยังจิตให้เลื่อมใสในกรรมนั้น
 ได้ถวายบังคมพระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐ
 สุด.

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาค ผู้อุดม
 บารุข เสด็จออกจากสมาธิ ประทับ
 นั่งทอดพระเนตรดูเพียงชั่วแฉก.

สาวกของพระศาสดา พระนามว่า
 ปิยทสสี ชื่อว่าวรุณะ กับพระ
 อรหันตชีณาสพเสณรูป ได้มาเฝ้า
 พระศาสดาผู้นำชั้นวิเศษ.

ส่วนพระผู้มีพระภาคพิชิตมารพระ-
 นามว่าปิยทสสี เชษฐบุรุษของโลก

^๑ ส. มหามุนี.

ภิกขุสัเม นิสีทิตฺวา
 สิตํ ปาตุกริ ชิโน.

ประเสริฐกว่านรชน ประทับนั่ง
 ท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์แล้วได้ทรง
 กระทำการแย้มให้ปรากฏ.

อนรุทฺโธ อุปฺภูจฺจาโก
 ปิยทสฺสิสฺส สตุถฺโน
 เอกังสํ จีวรํ กตฺวา
 อปฺจุจฺฉิตฺถ มหามนฺนี.

พระอนรุทธเถระ ผู้อุปัฏฐากของ
 พระศาสดา พระนามว่าปิยทัสสี
 ห่มจีวรเฉวียงบ่าข้างหนึ่งแล้ว ได้
 ทูลถามพระมหามนีว่า.

โก นุ โข ภคฺวา เหตุ
 สิตกมฺมสฺส สตุถฺโน
 การณ วิชฺชมานมฺหิ
 สตุถฺตา ปาตุกเร สิตํ.

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค อะไร
 เล่าหนอ เป็นเหตุให้พระศาสดา
 ทรงแย้มให้ปรากฏ เพราะเมื่อ
 มีเหตุ พระศาสดา จึงทรงแย้ม
 ให้ปรากฏ.

สตุตฺตํ ปุปฺผจฺจนํ^๑
 โย เม ธาเรสิ มาณโว
 ตสฺส กมฺมํ สริตฺวาน
 สิตํ ปาตุกริ อหํ.

พระศาสดาตรัสว่า มาณพโศททรง
 ประจำที่มุงด้วยดอกไม้ตลอด ๗ วัน
 เรานึกถึงกรรมของมาณพนั้น จึง
 ได้ทำการแย้มให้ปรากฏ.

อโนกาสํ^๒ น ปสฺสามิ
 ยนฺตํ ปุณฺณํ วิปฺจุจฺฉิตฺติ^๓
 เทวโลเก มนุสฺสเส วา
 โอิกาไสว น สมฺมตติ.

เราไม่พิจารณาเห็นช่องทางที่ไม่ควร
 ที่บุญจะไม่ให้ผล ช่องทางที่ควร
 ในเทวโลกหรือมนุษย์โลก ย่อม
 ไม่ระงับไปเลย.

^๑ ฉ. สาลจฺจนํ.

^๒ ส. โป. อ. โอิกาสนํ.

^๓ โป. ม. วิปฺจุจฺฉ.

เทวโลกะ วสนุตสฺส
 ปุณฺณกมฺมสมฺภเว
 ยาวตา ปริสา^๑ ตสฺส
 สาลชนฺนา ภวิสฺสตี.

ตตฺถ ทิพฺเพหิ นจฺเจหิ
 คีเตหิ วาทิตฺเทหิ จ
 รมิสฺสตี สทา สนฺโต
 ปุณฺณกมฺมสมฺมาหิตฺ.

ยาวตา ปริสา ตสฺส
 คนฺธคนฺธ^๒ ภวิสฺสตี
 สาลสฺส ปุปฺพวสุโส จ
 ปวสุสฺสตี ตาวเท.

ตโต จฺโตยํ มนุสฺส
 มานุสฺส อากมิสฺสตี
 อธิปปี สาลชนฺ
 สพฺพกาลํ ธรฺิสฺสตี.

อิธ นจฺจญฺจ คีตญฺจ
 สมฺมตาสฺมาหิตํ
 ปริวารสฺสนฺติมํ นิจฺจํ
 พุทฺธปุชฺชายิทํ ผลํ.

เขาผู้เพียบพร้อม ด้วยบุญกรรม
 อยู่ในเทวโลก มีบริษัทเท่าใด
 บริษัทเท่านั้น จักถูกบังด้วยดอกรัง.

เขาเป็นผู้ประกอบ ด้วยบุญกรรม
 จักเริ่มเรื่องอยู่ในเทวโลกนั้น ด้วยการ
 ฟ้อนการขับ และการประโคมอัน
 เป็นทิพย์ ในกาลทุกเมื่อ.

บริษัทของเขา ประมาณเท่าที่มี
 จักมีกลิ่นหอมฟุ้ง และฝนดอกรัง
 จักตกลงทั่วไป.

ในขณะนั้น มาณพนี้จุติจากเทวโลก
 แล้วจักมาสู่ความเป็นมนุษย์ แม้
 ในมนุษย์โลกนี้ หลังคาดอกรัง
 ก็จักทรงอยู่ตลอดกาลทั้งปวง.

ณ มนุษย์โลกนี้ การฟ้อนและ
 การขับที่ประกอบด้วยกังสดาล จัก
 แวดล้อมมาณพนี้ อยู่เป็นนิตย์
 นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา.

^๑ ส. ม. ฆริตา.

^๒ ส. คนฺธคนฺธา.

อุคฺคจฺจนฺเต จ สุริเย
 สาลวสุสมฺปวสุสฺติ
 ปุณฺณกมฺเมน สํยตุตฺ
 วสุสฺติ สพฺพกาลิกํ.

อฏฺฐารเส กปฺปสฺเต
 โอกฺกาทกฺกุสฺสมฺภโว
 โคตโม นาม นามเณ
 สตุถา โลเก ภวิสฺสฺติ.

ตสฺส ธมฺเมสุ ทายาทิ
 โอรโส ธมฺมนิมฺมิโต
 สพฺพาสเว ปริณฺญา
 นิพฺพายิสฺสฺตินาสโว.

ธมฺมํ อภิสฺเมนฺตสฺส
 สาลฉนฺนํ ภวิสฺสฺติ
 จิตฺเก ฉายมานสฺส
 ฉนฺนํ ตตฺถ^๑ เhesฺสฺติ.

วิปากํ กิตฺตยิตฺวาน^๒
 ปิยทสฺสี มหามฺุ
 ปริสาย ธมฺมํ เทเสสิ
 ตปฺเปนฺโต ธมฺมวฺภูจฺยิยา.

และเมื่อพระอาทิตย์อุทัย ฝนดอกรั้ง
 ก็จักตกลง ฝนดอกรั้งที่บุญกรรม
 แต่งแล้ว จักตกลงทุกเวลา.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ พระศาสดามี
 พระนามว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์
 พระเจ้าโอกกาทราช จักเสด็จอุบัติ
 ขึ้นในโลก.

มาณพนี้จักเป็นทายาทในธรรมของ
 พระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรส
 อันธรรมเนรมิต จักกำหนดรู้อาสวะ
 ทั้งปวง แล้วจักไม่มีอาสวะนิพพาน.

เมื่อเขาตรัสรู้ธรรมอยู่ จักมีหลังคา
 ดอกรั้ง เมื่อถูกทำมาปนกิจอยู่
 บนเชิงตะกอน ที่เชิงตะกอนนั้น
 ก็จักมีหลังคาดอกรั้ง.

พระมหามุนี พระนามว่าปิยทสสี
 ทรงพยากรณ์วิบากแล้ว ทรงแสดง
 ธรรมแก่บริษัทให้อิมหน้าด้วยฝนคือ
 ธรรม.

^๑ ส. ตสฺส.

^๒ ส. กถยิตฺวาน.

ตีสกปฺปานี เทเวสุ
 เทวราชชมการยี่
 สมฺภูจิ จ สตุตฺถกฺขตฺตุ จ
 จกฺกวตฺตี อโหสนฺหิ.

เทวโลกา อิธาคนฺตุวา
 ลภามิ วิปฺลํ สุขํ
 อิธปิ สาลฉนฺนํ
 มณฺฑปสฺส อิทํ ผลํ.

อโย ปจฺจิมโก มยฺหิ
 จริโม วตฺตเต ภาโว
 อิธปิ สาลฉนฺนํ
 เสนฺสติ สพฺพกาลิกํ.

มหามฺุณี ไตสยิตฺวา
 โคตมํ สกฺยปฺุควํ
 ปตฺโตมฺุหิ อจลํ จานํ
 หิตฺวา ชยปฺราชยํ.

อญฺจารเส กปฺปสฺเต
 ยํ พุทฺธมภิปุชยี่
 ทฺุคฺคตี นาภิชานามิ
 พุทฺธปฺุชายิทํ ผลํ.

เราได้เสวยราชสมบัติ ในเทวโลก
 ในหมู่เทวดา ๓๐ กัป ได้เป็น
 พระเจ้าจักรพรรดิ ๖๗ ครั้ง.

เราออกจากเทวโลกมาในมนุษยโลก
 นี้ ได้ความสุขอันไพบูรณ์ แม้ใน
 มนุษยโลกนี้ ก็มีหลังคาดอกรัง
 นี้เป็นผลแห่งประรำ.

นี่เป็นความเกิดครั้งหลังของเรา ภพ
 สุดท้ายกำลังเป็นไป แม้ในภพนี้
 หลังคาดอกรัง ก็จักมีตลอดกาล
 ทั้งปวง.

เรายังพระมหามุณีพระนามว่าโคตม
 ผู้ประเสริฐกว่าศากยราช ให้ทรง
 ยินดีได้ ละความมีชัยและความ
 ปราชัยเสียแล้ว บรรลุถึงฐานะ
 ที่ไม่หวั่นไหว.

ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้บูชา
 พระพุทธเจ้าใด ด้วยพุทธบูชา
 เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่ง
 พุทธบูชา.

^๑ ส. ยํ สมฺพุทฺธ.

กิเลสา ฉาปีตา มยหิ
 ภวา สพุเพ สมุหตา
 นาโคว พนุณิ เชตวา
 วิหรามิ อนาสโว.

สุวาคตัม วต เม อาสิ
 มม พุทฺธสุส สนฺติเก
 ติสฺโส วิชฺชา อนุปฺตฺตา
 กตัม พุทฺธสุส สาสนัม.

ปฏิสัมภิตา จตฺตฺโส
 วิโมกฺขาปิจ อฏฺฐิเม
 อภิปิณฺณา สจฺฉิกิตฺตา
 กตัม พุทฺธสุส สาสนฺนุ"ติ.

เอวํ ปน อภิปิณฺโณ หุตฺวา
 ผลสุเขน วิตินาเมนฺโต สาสนฺสุส
 นียฺยานิกภาววิภาวนตฺถัม^๑ อณฺเฏว-
 พยากรณวเสน "นํหิ ภยสุส
 ภายามิ"^๒ คณฺถํ อภาสิ.

(๒๑. นํหิ ภยสุส ภายามิ
 สตฺถา โน อมตฺสุส โกวิทฺโ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพ
 ขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูก
 ดั่งช้างตัดเชือกแล้ว ฉะนั้น เป็นผู้
 ไม่มีอาสวะอยู่.

เรามาดีแล้วหนอ ในสำนัก
 ของพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐที่สุด
 เราบรรลุมรรค ๓ แล้ว คำสอน
 ของพระพุทธเจ้าเราก็ได้ทำแล้ว.

ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และ
 อภิปิณฺญา ๖ เราทำให้แจ้งแล้ว
 คำสอนของพระพุทธเจ้า เราก็ได้
 ทำแล้ว" ดังนี้.

ก็พระเถระเป็นผู้ได้อภิปิณฺญาแล้ว
 อย่างนี้ ยังกาลให้น้อมล่องไปด้วยผลสุข
 เพื่อจะประกาศว่าพระศาสนาเป็นนียฺยานิก-
 ธรรม จึงได้ภาษิตคาถาว่า นํหิ ภยสุส
 ภายามิ เป็นต้น ด้วยอำนาจการ
 พยากรณ์อรหัตตคุณ.

(๒๑. เราไม่กลัวภัย พระศาสดาของเรา
 ทั้งหลาย เป็นผู้ฉลาดในธรรม

^๑ ส. นียฺยานิกภาวทสฺสนตฺถัม.

^๒ พ. เถร. ๒๖/๑๕๘/๒๖๕.

ยตถ ภยํ นาวติฏฺฐติ
เตน มคฺเคน วชฺนติ ภิกฺขโว).

๒๑. ตตถ ภายนฺติ เอตสฺมาติ
ภยํ, ชาติชราทิ. ภยสฺสาติ นิสฺสกฺเก
สํมิวจฺนํ, ภยโต ภายิตพฺพนิมิตฺตํ
ชาติชรามรณาทีนา เหตุนา นานํ
ภายามิตี อตฺถ. ตตถ การณมาห
“สตฺถา โน อมตสฺส โกวโท”ติ. อมฺหากํ
สตฺถา อมเต กุสฺเล เวเนยฺยานํ
อมตทาเน เจโก.”

ยตถ ภยํ นาวติฏฺฐตีติ ยสฺมี นิพฺพานे
ยถาวุตฺตํ ภยํ น ติฏฺฐติ โือกาสํ น
ลภติ. เตนํติ ตโต^๒ นิพฺพานโต.
วชฺนตีติ อภยญฺจํเมว คจฺฉนฺติ.
นิพฺพานํ หิ อภยญฺจํ นาม. เกน ปน
วชฺนตีติ^๓ อห “มคฺเคน วชฺนติ

อันไม่ตาย ภัยย่อมไม่ตั้งอยู่
ในหนทางใด ภัยทั้งหลาย
ย่อมไปโดยหนทางนั้น).

๒๑. พึงทราบวินิจฉัยในคาถานั้น
ดังต่อไปนี้ ชื่อว่าภัย เพราะอรรถว่า
เป็นแดนเกิดแห่งความกลัว ได้แก่ ชาติ
และชราเป็นต้น. บทว่า ภยสฺส เป็น
ฉฐฐิวีภติ ใช้ในตติยาวิภติ ความว่า
เราไม่กลัวนิमित อันบุคคลพึงกลัวแต่ภัย
เพราะเหตุ มีชาติ ชราและมรณะเป็นต้น.
ในคาถานั้น ท่านกล่าวถึงเหตุว่า “พระ
ศาสดาของเราทั้งหลาย เป็นผู้ฉลาด
ในธรรมอันไม่ตาย” ดังนี้. พระศาสดา
ของเราทั้งหลาย เป็นผู้ฉลาดในอมตธรรม
คือในการประทานอมตธรรมแก่เวไนยสัตว์
ทั้งหลาย.

คำว่า ภัยย่อมไม่ตั้งอยู่ในหนทางใด
ความว่า ภัยตามที่กล่าวแล้ว ไม่ตั้งอยู่
คือไม่ได้โอกาส ในนิพพานใด. บทว่า
เตน ความว่า โดยพระนิพพานนั้น.
บทว่า วชฺนติ ความว่า ย่อมถึงฐานะ
ที่ไม่มีความกลัวนั้นเทียว. จริงอยู่ พระ

^๑ ส. โกวโท.

^๒ ส. ตโตว.

^๓ ส. อภยญฺจํ, เตน ปวชฺนตีติ.

ภิกษุโหว"ติ, อฏฺงคิเกน อริยมคฺเคน สตฺถุ
โหวาทการกา^๑ ภิกฺขุ สํสาเว ภยสฺส
อิกฺขนกาติ^๒ อตฺถเ.

ยตฺถาติ วา ยํ นิमितฺตํ ยสฺส
อริยมคฺคสฺส อธิคมเหตุ อตฺตานุวาทาทิกํ
ปญฺจวิสตีวิธมฺปิ ภยํ นาวตฺถุจฺติ ปตฺถุจฺ
น ลภติ, เตน อริเยน มคฺเคน วชฺนฺติ
อภยภูจํ สตฺถุ สาสเน ภิกฺขุ, เตน
มคฺเคน อหมฺปิ คโต, ตสฺมา นานํ
ภยสฺส ภายามิตฺติ เถโร อญฺญํ พุยาภาสิ.

นโคธตฺเถรคาถาวณฺณนา นิฏฺจิตา.

นิพพาน ชื่อว่าสถานที่อันไม่ควรกลัว.
เพื่อหลีกเลี่ยงคำถามว่า ภิกษุทั้งหลาย
ยอมไปโดยทางไหน พระเถระจึงกล่าวว่า
“ภิกษุทั้งหลาย ย่อมไปโดยหนทางนั้น”
อธิบายว่า ภิกษุทั้งหลายผู้กระทำตาม
โอวาทของพระศาสดาเป็นผู้เห็นภัย
ในสังสารวัฏ ย่อมไปโดยหนทางอัน
ประเสริฐ ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ.

อีกนัยหนึ่ง ด้วยบทว่า ยตฺถ พระเถระ
พยากรณ์อรรถว่า ภัยแม้ทั้ง ๒๕ อย่าง
มีการตีเตียนตนเองเป็นต้น ย่อมไม่ตั้งอยู่
คือไม่ได้การตั้งอยู่เพราะเหตุแห่งการบรรลุ
นิमितใด คืออริยมรรคใด ภิกษุทั้งหลาย
ในศาสนาของพระศาสดาย่อมไปสู่สถานที่
ที่ไม่ควรกลัว ด้วยอริยมรรคนั้น แม้
เราเอง ก็ดำเนินไปด้วยมรรคนั้น เพราะ
เหตุนั้น เราจึงไม่กลัวต่อภัย ดังนี้.

พรรณนาคาถาของพระนโคธเถระ จบ.

^๑ จ. โหวาทกรรมา, ม. การณา.

^๒ ม. ภยํ อิกฺขณฺโกติ, อ. อิกฺขณฺโติ.

๒. จิตตกตฤเณรคาถาญาณนา

นีลา สุกีวาติ อายสมโต จิตต-
กตฤเณรสสุ คาถา. กา อุปปตติ? โส
กิริ ปทุมุตตรพุทธกาลโต^๑ ปฏิจาย
วิภูฏูปนิสฺสยํ กุสลํ อัจฉินฺนโต อิตโต
เอกนวุเต กปฺเป มนุสฺสโยนิยํ
นิพฺพตฺติตฺวา วิญญุตํ ปตฺโต วิปสฺสี
ภควนฺตํ ปสฺสีตฺวา ปสนฺนมานโส ปุပ္ผะหิ
ปุชฺชํ กตฺวา วนฺทิตฺวา “สนฺตธฺมฺเม นาม
เอตฺถ ภวิตพฺพนฺ”ติ สตฺถริ นิพฺพานเ จ
อธิมุจฺจิ.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมเน ตโต จุโต
ตาวตีสภวเน^๒ นิพฺพตฺโต อปฺราปรํ
ปุณฺณานิ กตฺวา เทวมนุสฺสเสสฺสํ สํสรนฺโต
อิมสฺมี พุทฺธปฺปาเท ราชคเ
วิภวสมฺปนฺนสฺส พุราหฺมณสฺส ปตฺโต
หุตฺวา นิพฺพตฺติ จิตฺตโก นาม นามเน.
โส ภควติ ราชคหํ คนฺตฺวา เวฬุวน

๒. พรรณนาคาถา

ของพระจิตตกเณระ

คาถา ของท่านพระจิตตกเณระ
มีคำเริ่มต้นว่า นีลา สุกีวา ดังนี้.
มีเหตุเกิดอย่างไร? ได้ยินว่า พระเณระ
นั้น ได้สั่งสมกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่ง
พระนิพพานไว้ตั้งแต่กาลแห่งพระปทุมุตตร
พุทธเจ้า ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทธกัปนี้
มาบังเกิดในกำเนิดมนุษย์ รู้เพียงสาแล้ว
ได้เห็นพระผู้มีพระภาค พระนามว่าวิปัสสี
มีใจเลื่อมใสกระทำการบูชาด้วยดอกไม้
ธวายเป็นคัมแล้ว เมื่อพระศาสดานิพพาน
แล้วจึงน้อมจิตไปว่า “ชื่อว่าสันตธรรม
จะพึงมีในพระนิพพานนี้”.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านเคลื่อนจากภพนั้น
แล้ว ไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ กระทำ
บุญอื่น ๆ อีก ท่องเที่ยวไปในเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธอุปบาทกาลนี้
มาบังเกิดเป็นบุตรพราหมณ์ผู้ถึงพร้อม
ด้วยสมบัติในกรุงราชคฤห์ มีนามว่า
จิตตกะ. เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปยัง

^๑ ส. ปทุมุตตรสสุ ภควโต กาลโต.

^๒ ส. ตาวตีสเสส.

วิหระนุเต สตุถาริ อุปสงกมิตฺวา ฌมฺม
 สุตฺวา ปฏฺฐิตฺตสทฺโท ปพฺพชิตฺวา
 จริยานุกูลํ กมฺมฏฺฐานํ คเหตุวา
 อรณฺยูถายตฺนํ ปวิสิตฺวา ภาวนาณฺยุตฺโต
 ฌานํ^๑ นิพฺพตฺเตตฺตฺวา ฌานปาทกํ
 วิปฺสฺสนํ วฑฺฒตฺตฺวา นจิเรเนว อรหตฺตํ
 ปาปฺปณิ. เตน วุตฺตํ **อปทาน**^๒ :

กรุงราชคฤห์แล้วประทับอยู่ ณ เวฬุวัน
 ท่านเข้าเฝ้าพระศาสดาฟังธรรม มีศรัทธา
 ออกบวชแล้ว รับกรรมฐานที่สมควร
 แก่จริตแล้วเข้าป่าประกอบภาวนาอยู่
 ฌาน ๆ ทำฌานให้เกิดแล้ว เจริญ
 วิปัสสนา มีฌานเป็นบาท ไม่นานนัก
 ก็บรรลุพระอรหัต ด้วยเหตุนั้น. ท่านจึง
 กล่าวไว้ในอปทาน ว่า :

“กณิการิ ว โชตนุตฺ
 นิสินฺนํ ปพฺพตฺนุตฺเร
 อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ
 วิปฺสฺสึ โลกนายกํ.

ตีณิ กิกณิปปุผวนิ
 ปคฺคยฺห อภิโรปยึ
 สมฺพุทฺธํ อภิปุเชตฺวา
 คจฺฉามิ ทกฺขิณามุโข.

เตน กมฺเมน สุกเตน
 เจตนาปณฺธิธึ ๑
 ชนิตฺวา มานุสํ เทหํ
 ตาวตีสํ อคฺคฺขณํ.

“เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้ปราศ
 จากธุลี พระนามว่าวิปัสสี ผู้เป็น
 นายกแห่งโลก โชติช่วงเหมือนต้น
 กอรรณิการิ ประทับนั่งที่ชอกเขา.

เราเก็บดอกกระดังทอง ๓ ดอก
 มาบูชา ครั้นบูชาพระสัมมา-
 สัมพุทธเจ้าแล้ว เดินบ่ายหน้าไป
 ทางทิศทักษิณ.

ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วย
 ตั้งเจตจำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว
 ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

^๑ ส. ฌานานิ.

^๒ พ. อ. ๓๓/๘๑/๑๒๕

เอกนวุเต อิติ กปุเป
 ยัม พุทฺธมภิปุชยี้
 ทุคฺคตี นามิชา นามิ
 พุทฺธปุชายิทํ ผลัม.

กิลเสสา ฉาปิตา มยฺหิ ฯเปฯ
 กตัม พุทฺธสฺส สาสนนุ”ติ.

อรหตฺตัม ปน ปตฺวา สตุถารัม
 วนฺทิตุมฺ ราชคฺห์ อูปคฺโต ตตฺถ มิกฺขุหิ
 “กึ อาวุโส อรณฺเณ อปุปฺมตฺโต วิหาสี”ติ
 ปุณฺโณ อตฺตโน อปุปฺมาทวิหารนิเวทเนน
 อณฺเณ พฺยากโรนฺโต “นึลา สุกฺ์วา”ติ^๒
 คาถํ อภาสิ.

(๒๒. นึลา สุกฺ์วา สีขิโน
 โมรา การวียัม อภินทนฺติ
 เต สีตวาทกฺลิตา
 สุตฺตัม ฉานันนิ โทเนนฺติ).

ในกัณฑ์ที่ ๙๑ แต่ภักทกัณฑ์ เราได้
 บุษบาพระพุทธรเจ้าโต ด้วยพุทธรบุษบา
 นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
 แห่งพุทธรบุษบา.

เราเผาภิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ
 พระพุทธรศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว”
 ดังนี้.

ก็ครั้นพระเถระบรรลุนิพพานแล้ว
 เข้ามายังพระนครราชคฤห์ เพื่อถวาย
 บังคมพระศาสดา ถูกพวกภิกษุในนคร
 นั้นถามว่า “อาวุโส ท่านเป็นผู้ไม่
 ประมาทอยู่ในป่าหรือ” เมื่อจะพยากรณ์
 อรหัตตคุณ ด้วยการประกาศให้รู้ถึง
 การอยู่ด้วยความไม่ประมาทของตน
 จึงได้ภาษิตพระคาถาว่า “นึลา สุกฺ์วา”
 ดังนี้เป็นต้น.

(๒๒. นกยุงทั้งหลายมีขนเขียว คองาม
 หงอนงาม พวกมันกู่ร้องอยู่ในป่า
 การวี่ นางนกยุงเหล่านั้น พวกมัน
 กู่ร้องในเวลาที่มีลมหนาวเจือด้วยฝน
 ย่อมปลุก บุคคลผู้เจริญฉาน
 ซึ่งหลับอยู่ให้ตื่น).

^๑ ม. สมพุทฺธ.

^๒ พุ. เถร. ๒๖/๑๕๙/๒๖๕.

๒๒. ตตฺถ **นีลา** **สุคิชาติ**
 นีลสุคิชา, คาถาสุขตฺถญฺเอย^๑ ที่โม
 กโต, ราชีวนุตตาย สุนฺทราย คีวาย
 สมฺนฺนาคโตติ อตฺถเ. เต เยภฺยฺเยน จ
 นีลวณฺณตายน **นีลา**. โสภณภณฺจตายน
สุคิชา. **สิขินฺติ** มตฺถเก ชาตายน สีขาย
 สสฺสิริกภาเวน **สิขิน**.

โมราติ มยฺรธา. การวียนฺติ การมฺพฺรฺกฺเช.
 การวียนฺติ วา^๒ ตสฺส วนฺสฺส นามิ.
 ตสฺมา การวียนฺติ การมฺภนามเก^๓
 วเนติ อตฺถเ. **อภิณฑฺตี** ปาวุสฺสกาเล
 เมสมคฺชฺชิตฺติ สุตฺวา เกกาสทฺทํ กโรนฺตยา
 อุตฺตสมฺปทาสิทฺเธน สเรน หิสาทิเก
 อภิภวฺนฺตยา. วีย นทฺนฺติ. เตติ เต โมธา.

๒๒. บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า
นีลา สุคิชา ความว่า มีขนเขียวและมี
 มีคองาม คือในคาถานี้ ท่านทำเป็นที่เหมาะ
 เพื่อสะดวกแก่คำคาถา หมายความว่า
 มีคองามเพราะมีรอย. โดยมากนกยูง
 ทั้งหลายเหล่านั้น ชื่อว่ามีขนเขียว
 เพราะมีขนสีเขียว. ชื่อว่ามีคองาม
 เพราะมีคอสวย. บทว่า **สิขิน** ความว่า
 ชื่อว่ามีหงอน เพราะมีความสง่า ด้วย
 หงอนเกิดบนกระหม่อม.

บทว่า **โมธา** ได้แก่ นกยูง. บทว่า
การวีย คือที่ต้นการัมปะ. อีกนัยหนึ่ง
 บทว่า **การวีย** เป็นชื่อของป่านั้น.
 เพราะเหตุนั้น จึงมีอธิบายว่า บทว่า
การวีย ได้แก่ในป่าชื่อว่าการัมปะ. บทว่า
อภิณฑฺตี ความว่า ในฤดูฝนตกหนัก
 นกยูงทั้งหลาย ได้ยินเสียงฟ้าร้องจะทำ
 เสียงแก๊ก ๆ แล้ว บันลือเหมือนจะข่มสัตว์
 ทั้งหลายมีหงษ์เป็นต้น ด้วยเสียงที่สำเร็จ
 มาแต่ความถึงพร้อมแห่งฤดู. บทว่า **เต**
 ได้แก่ นกยูงเหล่านั้น. บทว่า **สิตวาต-**

^๑ ม. เขตฺถ.

^๒ ส. การวียนฺติ การวฺรฺกฺไช, การวฺตี วา.

^๓ ส. การวียนฺติ การวฺนามเก.

สีตวาทกสิตาติ สีเตน เมชวาเตน
สญชาตกีพิตา มธูรวสุสิตี วสุสนุตตา.

สุตฺตุนฺติ ภาตฺตสมฺมทวิโนทนต์ถิ สยิตฺ,
กายกิลมถปฺปฏิปสุสมฺภนาย วา
อนฺนุญญาตเวลายิ สุปฺนตฺ. ฌายนฺติ
สมถวิปสุสนาฌาเนหิ ฌายนสิลล
ภาวนาณฺยตฺต. นิโพเธนฺตฺติ ปโพเธนฺติ.
“อิมปิ นาม นิตฺทํ อนุปกนฺตฺวา
ชาครนฺตฺตา อตฺตนา กตฺตพฺพิ กโรนฺติ,
กิมงฺคิ ปนาหนฺ”ติ เอวํ สมฺปชฺณญฺปะ
ปาทเนน สยนโต วุฏฺฐาเปนฺตฺติ
อธิปฺปาโย.

จิตฺตกตฺเถรคาถาวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

กสิตา ความว่า ฝนตกอย่างชุ่มฉ่ำ
มีการเล่นอันเกิดจากลมหนาวคือลมฝน.

บทว่า สุตฺตํ ความว่า นอนเพื่อบรรเทา
ความเมากัด, หรือนอนในเวลา
อนุญาตให้ เพื่อระงับความลำบากกาย.
บทว่า ฌายิ ได้แก่ มีปกติเพ่งฌาน
คือประกอบภาวนาเนื่อง ๆ ด้วยฌาน
คือสมถะและวิปัสสนา. บทว่า นิโพเธนฺติ
ความว่า ปลุกให้ตื่น. อธิบายว่า ปลุก
ให้ลุกขึ้นจากการนอน ด้วยการให้เกิด
ความรู้สึกตัวอย่างนี้ว่า “ชื่อว่าสัตว์
ทั้งหลาย แม้เหล่านี้ ยังไม่เข้าสู่ความหลับ
ยังตื่นกระทำกิจที่ตนควรทำอยู่ ก็เหตุไฉน
ตัวเราจะมัวนอนอยู่เล่า” ดังนี้.

พรรณนาคาถาของพระจิตตกเถระ จบ.

๓. โศสาลตุเถรคาถาอนุชานา

อหิ โข เวฬุคฺมุพฺสุมินฺติ
 อายสฺมโต โศสาลตุเถรสฺส^๑ คาถา. กา
 อูปฺตติ ? โส^๒ กิร ปุริมพฺพุตฺเตสุ
 กตาทิกาโร ตตฺถ ตตฺถ วิวญฺญูปนิสฺสยํ
 กุสลํ อัจฉินฺนโต อิตฺโต เอกนฺนฺวเต กปฺเป
 อญฺญตรสฺมึ ปพฺพเต รุกฺขสาขายํ
 โอลมฺพมานํ ปจฺเจกพฺพุตฺตสฺส ปัสฺสุกฺลจิวฺริ
 ทิสฺวา “อรรหฺตฺตโ”^๓ วตายนฺ”ติ
 ปสนฺนจิตฺโต ปฺุเปเหหิ ปฺุเชสิ.

โส เตน ปุญฺญกมฺเมเน ตาวตีสฺสวเน
 นิพฺพตฺโต. ตโต ปฏฺจาย เทวมนฺนุสฺเสสุเยว
 สัสนฺนโต อิมสฺมึ พุทฺธปฺปาเท มคฺชรฺภูเจ
 อิปฺภกฺุเล^๔ นิพฺพตฺโต โศสาลิ^๕ นาม

๓. พรรณนาคาถา

ของพระโศสาลเถระ

คาถาของพระโศสาลเถระมีคำ
 เริ่มต้นว่า อหิ โข เวฬุคฺมุพฺสุมินฺติ
 นี้เหตุเกิดอย่างไร ? ได้ยินว่า ท่านมี
 ความดีที่ได้กระทำมาในพระพุทธเจ้าองค์
 ก่อน ๆ ได้สั่งสมกุศล ที่จะเป็นอุปนิสัย
 แห่งนิพพานไว้ในภพนั้น ๆ ในกัปที่ ๙๑
 แต่ภทฺทกัปนี้ เห็นผ้าบังสุกุลจีวรของพระ
 บัณฑิตเจ้า ห้อยอยู่ที่กิ่งไม้บนภูเขา
 ลูกหนึ่ง คิดว่า “ผ้านี้ เป็นธงชัยของ
 พระอรหันต์หนอ” จึงมีจิตเลื่อมใสบูชา
 ด้วยดอกไม้.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านไปบังเกิดในภพ
 ดาวดึงส์. จำเดิมแต่นั้น ท่องเที่ยวไปใน
 เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเท่านั้น ใน
 พุทฺธปฺปาตกาลนี้ มาบังเกิดในตระกูล
 อามตย์แคว้นมคธ มีชื่อว่า โศสาล.
 แต่เพราะได้กระทำความคุ้นเคยกับท่าน

^๑ ม. โคปาลตุเถรสฺส.

^๒ ฉ. โสปี.

^๓ ม. อรรหฺตฺตโ.

^๔ ส. อิทฺเต กุเล, โป. อิทฺตฺทกุเล.

^๕ ม. โคปาลิ.

นาเมน. โสณน ปน โภฏิกณฺเณน^๑
 กตปริจยตฺตา ตสฺส ปพฺพชิตภาวํ สุตฺวา
 “โสปี นาม มหาวิภโว ปพฺพชิสฺสตี,
 กิมํคํ ปนาหน”ติ สลฺยชาตสํเวโค
 ภควโต สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา จริยานุกุลํ
 กมฺมญฺจานํ คเหตุวา สປປายํ
 วสนฺญฺจานํ^๒ คเวสนฺโต อตฺตโน
 ชาตคามสฺส อวิทุเร เอกสฺมึ สานุปพฺพเต
 วิหาสี. ตสฺส มาตา ทิวเส ทิวเส
 ภิกฺขุ เทติ. อถกทิวสํ คามํ ปิณฺฑทาย
 ปวิญฺจสฺส มาตา มรฺุสกุขราภิสฺงขตํ
 ปายาสํ อทาสี.

โส ตํ คเหตุวา ตสฺส ปพฺพตสฺส
 ฉายายํ^๓ อญฺเจตฺรสฺส เวฬุคฺมุพฺสส มฺุเล
 นิสีทิตฺวา ปริภุชิตฺวา โทวิตฺตปตฺตปาณิ
 วิปฺสฺสนํ อารภี.^๔ โภชนสປປายลาภาน
 กายจิตฺตานํ กลฺลตาย สสมาหิต
 อุกฺทพฺพยณฺนาทิกเก ติกฺเข สฺุเร วหนฺเต
 อປປกสิเรเนว วิปฺสฺสนํ อสฺสุกฺกาเปตฺวา

โสณโภฏิกณฺเณน ทราบว่าท่านโสณโภฏิก-
 กณฺเณนออกบวชจึงคิดว่า “แม้ท่าน
 โสณโภฏิกณฺเณนมีสมบัติมากมาย ก็ยัง
 ออกบวช ตัวเราอยู่ไปก็ป่วยการ” ดังนี้
 แล้วจึงเกิดความสังเวชไปบวชในสำนัก
 ของพระศาสดา รับกรรมฐานที่เหมาะสม
 แก่จริต แสวงหาที่อยู่อันเป็นสປປายะ
 ในसानุบรรพตแห่งหนึ่ง ไม่ไกลจาก
 บ้านเกิดของตน. มารดาของท่าน
 ถวายภิกษาทุก ๆ วัน. ภายหลังวันหนึ่ง
 โยมหญิงได้ถวายข้าวปายาสที่ปรุงด้วย
 น้ำผึ้งและน้ำตาลกรวดแก่ท่านผู้เข้าไป
 บ้านเพื่อบิณฑบาต.

ท่านรับข้าวปายาสนั้นแล้วไปนั่งฉันที่ใกล้
 กอไม้แห่งหนึ่ง ได้รุ่มเงาของภูเขานั้น พอ
 ล้างบาตรและมือเสร็จแล้ว. ก็เริ่มวิปัสสนา
 เพราะได้บิณฑบาตที่เป็นสປປายะ กาย
 และจิตก็ควรแก่การงาน จึงมีจิตตั้งมั่น
 เมื่อปริชาหยั่งรู้ความเกิดและความดับ
 กล้าแข็ง พยายามชวนชวาววิปัสสนา

^๑ ส. โส ปน โภฏิกณฺเณน.

^๒ ส. สປປายเสนาสนํ.

^๓ ม. อປປุฉายาย.

^๔ ส. ไรต.

^๕ ส. ม. อารภิตฺวา.

มคฺคปฏิปาฏียา ภาวนํ มตฺถกํ ปาเปเนโต
 สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ สจฺจกาสิ.
 เตน วุตฺตํ อปทานे^๑ :

โดยไม่ยากนัก ภาวนาก็ถึงที่สุดได้โดย
 ลำดับแห่งมรรค กระทำให้แจ้งอรหัต
 พร้อมด้วยปฏิสัมภิตาแล้ว. ด้วยเหตุนั้น
 ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า :

“หิมวณฺตสุส อวิทุเร
 อุตฺตพฺพลี^๒ นาม ปพฺพโต
 ตตฺถทฺทสํ ปิสุกฺลํ
 ทุมคฺคฺมฺหิ วิลมฺพิตฺ^๓.”

“ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขา
 ลูกหนึ่งชื่ออุทัพพละ ที่ภูเขานั้นเรา
 ได้เห็นผ้าบังสกุลจีวร ห้อยอยู่บน
 ยอดไม้.

ตีณิ กีกณิปปุณฺณานิ
 โอจินิตฺวานหํ ตทา
 หฺมฺวจิ หฺมฺจเณ จิตฺเตน
 ปิสุกฺลํ อปุชฺชียี.

ครั้งนั้น เราสำเร็จ มีจิตยินดี เลือก
 เก็บเอาดอกกระดังทอง ๓ ดอก
 มาบูชาผ้าบังสกุลจีวร.

เตน กมฺเมเน สุกฺเตน
 เจตนาปณฺธิหิ จ
 ชหิตฺวา มานุสฺสึ เทหํ
 ตาวตีสํ อคณฺจนฺหํ.

ด้วยกรรมที่ทำได้แล้วนั้น และ
 ด้วยการตั้งเจตจำนงไว้ เราละร่าง
 มนุษย์แล้ว ได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้น
 ดาวดึงส์.

เอกนฺวเต อิตฺโต กปฺเป
 ยํ กมฺมมกริ ตทา
 ทฺคฺคตี นาภิชานามิ
 ปุชฺชิตฺวา อรหตฺตชฺชํ.

ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทธกัปนี้ เราได้ทำ
 กรรมใด ในกาลนั้น เพราะกรรม
 คือการบูชาธงชัยแห่งพระอรหันต์นั้น
 เราไม่รู้จักทุกคติเลย.

^๑ ชุ. อ. ๓๓/๘๒/๑๒๖.

^๒ ฉ. อุทงฺคโณ, ส. โป. อ. อฺรโค.

^๓ ม. วิลคฺคิตฺ.

กิเลสา ฌาปิตา มยฺหิ ฯเปฯ
กตํ พุทฺธสฺส สาสนนุ”ติ.

อหตฺตํ ปน อธิคฺนฺตฺวา ทิฏฺฐจ-
ธมฺมสุขวิหารตฺถํ ปพฺพตฺसानุเมว
คฺนฺตฺกาโม อตฺตโน ปฏฺิปปตฺตี ปเวทฺนฺโต
“อหํ โข เวฬุคฺคฺมพฺสฺมิ”ติ^๑ คากํ อภาสิ.

(๒๓. อหํ โข เวฬุคฺคฺมพฺสฺมิ
ภุตฺวาน มรฺฐปายาสํ
ปทกฺขิณํ สมฺมสนฺโต
ขณฺธานํ อุทฺยพฺพยํ
सानุํ ปฏฺิคฺคฺมิสฺสามิ.
วิเวกมฺนุพฺรหฺมณฺติ).

๒๓. ตตฺถ เวฬุคฺคฺมพฺสฺมิ”ติ
เวฬุคฺคฺจฺจฺสฺส สมิเป, ตสฺส ฉายายํ.
ภุตฺวาน มรฺฐปายาสนฺติ มรฺฐปสิตฺต-
ปายาสํ^๒ ภฺยฺชิตฺวา. ปทกฺขิณนฺติ
ปทกฺขิณคฺคาเหณ, สตฺถุ โอิวาทสฺส
สมฺมา สมฺปฏฺิจฺจนฺนาติ อตฺถเ.
สมฺมสนฺโต ขณฺธานํ อุทฺยพฺพยนฺติ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ
พระพุทฺธศาสนาเราได้กระทำเสร็จ
แล้ว” ดังนี้.

ก็ ครั้นท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว
ประสงค์จะไปยังสถานุบรรพตนั้นอีก เพื่อ
อยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม เมื่อจะประกาศ
ข้อปฏิบัติของตน จึงได้ภาษิตคาถาว่า
“อหํ โข เวฬุคฺคฺมพฺสฺมิ” เป็นต้น.

(๒๓. เราฉันข้าวมรฺฐปายาส ที่พุ่มกอไผ่
แล้ว พิจารณาความเกิดและความ
เสื่อมไปแห่งขันธ์ทั้งหลาย โดย
ความเคารพ จักกลับไปสู่สถานุ-
บรรพตที่เราเคยอยู่มาแล้ว เจริญ
วิเวกต่อไป).

๒๓. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
เวฬุคฺคฺมพฺสฺมิ ได้แก่ โกล้งกอไผ่ คือ
ที่เงาของกอไผ่นั้น. บทคาถาว่า ภุตฺวาน
มรฺฐปายาสํ ความว่า ฉันข้าวปายาส
ที่เจือด้วยน้ำผึ้ง. บทว่า ปทกฺขิณํ
ความว่า โดยการรับทางเบื้องขวา.
อธิบายว่า รับโอวาทของพระศาสดา

^๑ ช. เถร. ๒๖/๑๖๐/๒๖๖.

^๒ ม. มรฺฐสิตฺตปายาสํ.

ปณฺจณฺฺนํ อูปาทานกฺขนฺธานํ อุตฺถยพฺพยญฺจ
 วิปฺสฺสนฺโต, ยทิปิ อิทานิ^๑ กตฺถิกฺโข,
 ผลสฺมาปตฺตี ปน สฺมาปชฺชิตฺตุํ วิปฺสฺสนํ
 ปญฺจเปณฺโตติ อธิปฺปาโย.

สํณํ ปฏิกฺคมิสฺสามีติ ปุพฺเพ มยา
 วุตฺถปพฺพตสํณเมว อุตฺถิสฺส คจฺฉิสฺสามิ.
 วิเวกมฺนุพฺรุหฺยนฺติ ปฏิปฺสฺสทฺธิวิเวกํ
 ผลสฺมาปตฺติกาถวิเวกญฺจ ปริพฺรุหฺยนฺโต,
 ตสฺส วา ปริพฺรุหฺนเหตุ คมิสฺสามีติ.
 เอวํ ปน วตฺวา เถโร ตตฺถเว
 คโต, อยเมว จ อิมสฺส เถรสฺส
 อญฺญาพฺยากรณคาถา อโหสิ.

โคตมโศลกเถระคาถาพรรณนา
 นิฏฺฐิตา.

โดยเคารพ. หลายนบทว่า สมมสนฺโต
 ขนฺธานํ อุตฺถยพฺพยํ ความว่า พิจารณา
 ความเกิดและความดับ ของอุปาทานชั้น
 ทั้ง ๕, อธิบายว่า ถ้าหากว่าเราทำกิจ
 เสร็จแล้ว ในบัดนี้ ก็จะเริ่มตั้งวิปัสสนา
 เพื่อเข้าผลสมาบัติต่อไป.

บรรดาคาถาว่า สํณํ ปฏิกฺคมิสฺสามิ
 ความว่า เราจักมุ่งไปสํณบรรพต ที่เรา
 เคยอยู่มาก่อน. บาทคาถาว่า วิเวก-
 มฺนุพฺรุหฺยํ ความว่า เราพึงพอกพูน
 ปฏิปัสสัทธิวิเวกและกายวิเวกอันเกิดจาก
 ผลสมาบัติ หรือว่าเราจักไป เพราะเหตุจะ
 พอกพูนวิเวกนั้น. ก็พระเถระครั้งกล่าว
 อย่างนี้แล้วจึงไปที่ภูเขานั้นนั่นเอง ก็คาถา
 นี้แลได้เป็นคาถาพยากรณ์พระอรหันต์คุณ
 ของพระเถระนี้.

พรรณนาคาถาของพระโคตมโศลกเถระ
 จบ.

^๑ ม. อิทาปี.

๔. สุกนุทธคณาภาวณฺณา

อนฺวสฺสโก ปพฺพชิตฺติ อายสฺมโต
สुकนุทธคณาสฺส คธา. กา อูปฺตติ ?
โส กิร อิตฺ ทฺวานวฺเต กปฺเป ติสฺสสฺส
นาม สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส กาเล
มนุสฺสโยนินฺยํ นิพฺพตฺติตฺวา วิญฺญุตํ ปตฺโต
มิกฺขยฺชนน^๑ อรณฺเณ วิจฺรติ.^๒ สตฺถา
ตสฺส อนฺกมฺปาย ปทวฺพิณฺชํ ทสฺเสตฺวา
คโต. โส สตฺถุ ปทเจตฺติยานิ ทิสฺวา
ปฺริมฺพุทฺเธสฺส กตฺตริการตฺาย “สทฺเวเก
โลเก อคฺคปฺคฺคสฺส อิมานิ ปทานิ”ติ
ปีติโสมนสฺสชาโต โกรณฺชกปฺปฺพานิ
คเหตุวฺวา ปุชฺชํ กตฺวา จิตฺตํ ปสาเทสิ.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมเน ทฺเวโลก
นิพฺพตฺติตฺวา ตโต จฺโต อปฺราปรํ
ปุณฺณานิ กตฺวา ทฺเวมนุสฺเสสฺส สํสรนฺโต

๕. พรรณนาคธา

บองพระสุกัณฺธเถระ

คธาของท่านพระสุกัณฺธเถระมีคำ
เริ่มต้นว่า อนฺวสฺสโก ปพฺพชิตฺติ ดังนี้.
มีเหตุเกิดอย่างไร? ได้ยินมาว่า ในกัปป
ที่ ๙๒ แต่ภทฺทกัปปนี้ ท่านบังเกิดในกัณเฑ
มนุษย์ในกาลแห่งพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้า
พระนามว่าติสสะ รู้เดียงสาแล้ว เทียวไป
ในป่าล่าเนื้อ. พระศาสดาเสด็จไปแสดง
รอยพระบาทไว้ ด้วยความอนุเคราะห์
ต่อเขา. ครั้นเขาเห็นรอยพระบาทของ
พระศาสดาแล้ว ด้วยความที่เขาได้สร้าง
ความดีไว้ในพระพุทฺธเจ้าองค์ก่อน ๆ
จึงคิดว่า “นี่เป็นรอยพระบาทของท่าน
ผู้เป็นยอดบุคคลในโลกพร้อมกับเทวโลก”
ดังนี้แล้ว จึงเกิดปีติและโสมนัสเก็บ
ดอกหงอนไก่ ไปกระทำการบูชาทำจิต
ให้ผ่องใสแล้ว.

ด้วยบุญกรรมนั้นท่านบังเกิดในเทวโลก
จุติจากเทวโลกนั้นแล้วกระทำบุญทั้งหลาย
ท่องเทียวไป ๆ มา ๆ อยู่ในเทวดาและ

^๑ มิกขยชนนาคติ เภยฺเยน ทิสฺสติ.

^๒ ส. วิหฺรติ.

^๓ ส. อ. กุรณฺชก.

กสฺสปลสฺส ภควโต กाले กุญฺมพิโก
 หุตฺวา สตฺถุ ภิกฺขุสํฆสฺส จ มหาทานิ
 ปวตฺเตตฺวา คณฺธกุญฺฐิ มหคฺสมโคสิตจฺนุทฺธิ
 ปิสิตฺวา^๑ เตน ปริภณฺฑํ กตฺวา ปตฺถนํ
 ปฏฺจเปสิ "นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺจาเน มยฺหิ
 สรีริ เอวํสุคฺคณฺธํ โหตุ"ติ.

เอวํ อญฺญานิปี ตตฺถ ตตฺถ ภเว พหุณี
 ปุณฺณกมฺมานิ^๒ กตฺวา สฺคตีสฺสุ เอว
 ปริวตฺตมาโน อิมสฺมี พุทฺธุปฺปาเท
 สวตฺถิยํ วิภวสมฺปนฺนสฺส พฺราหฺมณสฺส
 เคเห นิพฺพตฺติ. นิพฺพตฺตสฺส จ ตสฺส
 มาตฺกฺจฺจิคตกาลโต ปฏฺจาย มาตฺ
 สรีริ สกฺลมฺปี เคหิ สุรภิกฺคณฺธํ วายติ.
 ชาตทิวเส ปน วิเสสโต ปรมฺสุคฺคณฺธํ
 สามนฺตเคเหสุปี วายเตว.

ตสฺส มาตาปิตรโ "อมฺหากํ ปุตฺโต
 อตฺตนาเว อตฺตโน นามํ คเหตุวา
 อาคโต"ติ สฺคฺคณฺโธเตว นามํ อภิสุ. โส
 อนฺุพฺพเพน วยปฺปตฺโต มหาเสลตฺเถริ

มนุษย์ทั้งหลาย ในกาลแห่งพระผู้มี
 พระภาคนามว่า กัสสปะ เกิดเป็นภุมมพิ
 ยังมหาทานให้เป็นไปแต่พระศาสดาและ
 แก่ภิกษุสงฆ์ บดไม้โคสิตจันทรซึ่งมี
 ค่ามากแล้ว ทำการประพรหมพระ
 คันธกุฎีด้วยจuronจันทรนั้น ตั้งความ
 ปรารถนาว่า "ในที่ที่เราเกิดแล้วๆ ขอให้
 ตัวของเราจะมีกลิ่นหอมดุจจuronจันทรนี้".

ท่านกระทำบุญกรรมอย่างอื่นเป็นอันมาก
 ในภพนั้นๆ ด้วยประการฉะนี้แล้ว จึง
 ท่องเที่ยวไปในสุคติเท่านั้น ในพุทธป-
 บาทกาลนี้ จึงมาบังเกิดในเรือนของ
 พราหมณ์ ผู้มีสมบัติบริบูรณ์ในกรุง
 สāvasthi. ก็เมื่อท่านเกิดแล้ว ตลอดเวลา
 ที่อยู่ในครรภ์มารดา สรีระของมารดาก็
 มีกลิ่นหอมฟุ้งตลบเรือนทั้งสิ้น. แต่ในวันที่
 ท่านเกิด แม้ในเรือนใกล้เคียงก็มีกลิ่น
 หอมฟุ้งตลบไป โดยพิเศษ.

มารดาและบิดาของท่านจึงขนานนาม
 ท่านว่า **สุคันธะ** เพราะคิดว่า "ลูก
 ของเราถือเอาชื่อของตนมา ด้วยตนเอง
 แล้ว". ท่านเจริญวัยแล้วโดยลำดับ พบ

^๑ ฉ. ปิสิตฺวา.

^๒ ปุณฺณานิติ เขมฺยุเยน ทิสฺสติ.

ทิสฺวา ตสฺส สนฺติเก ฐมฺมํ สุตฺวา
 ปพฺพชิตฺวา วิปสฺสณาย กมฺมํ กโรนฺโต
 สตฺตาทพฺพานฺตเร เอว อรหฺตฺตํ ปาปุณฺนิ.
 เตน วุตฺตํ อปทานे^๑ :

“วณกมฺมิโก ปุเร อาสี
 ปีตฺปิตามเหนหิ^๒
 ปสฺมาเรน ชีวามิ
 กุสลํ เม น วิชฺชติ.

มม อาสยสามนฺตา
 ติสฺโส โลกคฺคณายโก
 ตีณิ ปทานิ ทสฺเสสิ
 อนุกมฺปาย จกฺขมา.

อกฺกมนฺเต^๓ ปเท ทิสฺวา
 ติสฺสสฺส นาม สตฺถุโน
 หฺมฺโจ หฺมฺเจเน จิตฺเตน^๔
 ปเท จิตฺตํ ปสฺสาทยิ.

พระมหาเสลเถระแล้ว ฟังธรรมในสำนัก
 ของท่านแล้ว จึงออกบวชบำเพ็ญวิปัสสนา
 ภายในเวลา ๗ วันเท่านั้น ก็บรรลุ
 พระอรหัต ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้
 ในอปทานว่า :

“เมื่อก่อน เรากับบิดาและปู่เป็นคน
 ทำการงานในป่า เลี้ยงชีพด้วยการ
 ซ้ำปศุสัตว์ กุศลกรรมของเราไม่มี.

ใกล้กับที่อยู่ของเรา พระพุทธเจ้า
 ผู้นำชั้นเลิศของโลกพระนามว่าติสสะ
 ผู้มีพระปัญญาจักขุ ได้ทรงแสดง
 รอยพระบาทไว้ ๓ รอย เพื่อ
 อนุเคราะห์.

ก็เราได้เห็นรอยพระบาท ของพระ-
 ศาสดาพระนามว่าติสสะ ที่พระองค์
 ทรงเหยียบไว้ เป็นผู้ว่าเรามีจิตยินดี
 ยังจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาท.

^๑ พุ. อ. ๓๓/๘๓/๑๒๗.

^๒ ส. ปีตฺมาตฺมโปสนฺหิ, ม. ปีตฺมาตฺมเตนฺหิ.

^๓ จ. อุกฺกมนฺเต จ.

^๔ ส. หฺมฺโจปหฺมฺจจิตฺโตหิ.

โกรณฺหํ ปุပ္ผิตํ ทิสฺวา
 ปาทเป ธรณิรฺหํ
 จงฺโกฏกั^๑ คเหตุวาน
 ปทเสฏฺจํ อปุชยิ.

 เตน กมฺเมน สุกฺเตน
 เจตนาปณิธิํ จ
 ชหิตฺวา มานุสฺสํ เทหิ
 ตาวตีสฺสํ อคณฺจหิ.

 ยํ ยํ โยนุปรปฺชชามิ
 เทวตฺตํ อถ มานุสฺสํ
 โกรณฺชกฺขวิ โหมิ
 สุปฺปภาโส ภวามหิ.

 เทวนวฺเต อิตฺโต กปฺเป
 ยํ กมฺมมกริ ตทา
 ทุคฺคตี นากิชานามิ
 ปทปุชายิทิ^๒ ผลิ.

 กิเลสฺสา ฉาปิตา มยฺหิ ฯเปฯ
 กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนุ^๓ติ.

เราเห็นต้นหงอนไก่ ที่ขึ้นมาจาก
 แผ่นดิน มีดอกบานแล้ว จึงเด็ดมา
 พร้อมทั้งยอด บูชารอยพระบาท
 อันประเสริฐสุด.

เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น
 และเพราะความตั้งใจแน่วแน่ไว้ เรา
 ละร่างมนุษย์แล้วไปสูภพดาวดึงส์.

เราเข้าถึงกำเนิดใด ๆ ก็เป็นเทวดา
 หรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้น ๆ เรามี
 ผิวกายเหมือนดอกหงอนไก่ มีรัศมี
 เป็นแดนชานออกจากตน.

ในกัปที่ ๙๒ แต่ภัทรกัปนี้ เราได้ทำ
 กรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น
 เราไม่รู้สึกรู้ชาติเลย นี่เป็นผล
 แห่งการบูชารอยพระพุทธรูปบาท.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯฯ
 พระพุทธรูปศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว”.
 ดังนี้.

^๑ ฉ. สโกสกั.

^๒ ส. ปุပ္ผุชายิทิ.

อรรถตุตฺติ ปน ปตฺวา อญฺญํ
พฺยากรณฺโงโรโต “อนฺวสฺสโก ปพฺพชฺชิตฺติ”^๑
อิมํ คาถํ อภาสิ.

(๒๔. อนฺวสฺสโก ปพฺพชฺชิตฺติ

ปสฺส ธมฺมสฺสธมฺมตํ
ติสฺสเส วิชฺชา อนฺุปฺตฺตา
กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนฺติ).

๒๔. ตตฺถ อนฺวสฺสโกติ อญฺคโต
อุปคโต วสฺสํ อนฺวสฺสโก อนฺวสฺสโก
อนฺวสฺสโก. ปพฺพชฺชิตฺติ ปพฺพชฺชํ อุปคโต,
ปพฺพชฺชิตฺติ หุตฺวา อุปคตวสฺสสมตฺโต^๒
เอกวสฺสโกติ อตฺถโก. อถวา อญฺคตํ
ปจฺจาคตํ อปคตํ วสฺสํ^๓ อนฺวสฺสํ, ตํ
อสฺส อตฺถิติ อนฺวสฺสโก. ยสฺส
ปพฺพชฺชิตฺตสฺส วสฺสํ อปริปฺณฺณตฺตาย น
คณฺนุปคตํ, โส เอวํ วุตฺโต, ตสฺมา
อวสฺสโกติ วุตฺตํ โหติ.

ก็ท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว เมื่อจะ
พยากรณ์พระอรหัตคุณ จึงได้ภาสิตคาถา
ว่า “อนฺวสฺสโก ปพฺพชฺชิตฺติ” ดังนี้เป็นต้น.

(๒๔. ภิกษุบวชมายังไม่ครบพรรษา ได้
เห็นธรรม เป็นธรรมดีงาม บรรลุ
วิชา ๓ ได้ทำคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว).

๒๔. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
อนฺวสฺสโก ความว่า ไปตามแล้ว คือ
เข้าถึงแล้วซึ่งกาลฝน ชื่อว่า อนฺวสฺสโก
อนฺวสฺสโก นั้นแหละ เป็นอนฺวสฺสโก. บทว่า
ปพฺพชฺชิตฺติ ความว่า เข้าถึงการบรรพชา
แล้ว หมายความว่า บวชแล้ว พอเข้า
พรรษามีพรรษาเดียว. อีกนัยหนึ่ง กาลฝน
ตามไป คือไปในภายหลัง ได้แก่
ปราศไป ชื่อว่าตามกาลฝน, ตามกาลฝน
นั้น มีอยู่แก่ภิกษุนั้น เหตุนั้น ภิกษุนั้น
ชื่อว่าตามกาลฝน พรรษาของภิกษุใด
ชื่อว่ายังไม่ถึงการนับ เพราะไม่เต็ม ภิกษุ

^๑ ชุ. เกร. ๒๖/๑๖๑/๒๖๖.

^๒ ส. อุปคตวสฺสโก.

^๓ ส. อนฺุปฺจฺจโตคตํ วสฺสํ, ม. อญฺคตํ วสฺสํ,

อ. อปคตํ วสฺสํ.

ปสฺส ฌมฺมสุตฺตมฺมตฺตํ ตว สตฺถุ
 ฌมฺมสุตฺตํ สุตฺตมฺภาวํ สุวากุชาตตํ
 เอกนฺตนิยยานิกตํ ปสฺส, ยตฺถ อนฺวสุตฺติโก
 ตวํ ปพฺพชฺชิตฺ. ปุพฺพเพนิวาสนฺญาณํ^๑
 ทิปฺพจกฺขุณฺณํ อาสวักขยณฺณนฺตํ
 ติสฺสเส วิชฺชา ตยา อนฺุปฺปตฺตา
 สจฺจิกตฺตา, ตโต เอว กตฺติ พุทฺธสุตฺต
 สาสนํ สมฺมาสมฺพุทฺธสุตฺตํ สาสนํ
 อนฺุสิฏฺฐิจิ โอิวาทิ อนฺุสิฏฺฐิตฺตํ กตฺตํ กิจฺจํ
 นิสฺสาย ปิตฺติสฺไมนฺนสฺสชาโต เถโร อตฺตํ
 ปรี วิย กตฺวา วทตฺติ.

นั่น ท่านจึงกล่าวอย่างนี้ เพราะเหตุนั้น
 ย่อมเป็นอันท่านกล่าวว่ายังไม่ได้พรรษา.

บาทคาถาว่า ปสฺส ฌมฺมสุตฺตมฺมตฺตํ
 ความว่า เห็นความที่พระธรรมแห่งศาสดา
 ของท่าน เป็นธรรมอันดี คือเป็น
 ธรรมที่ท่านกล่าวได้ดีแล้ว ได้แก่เป็นธรรม
 เครื่องนำสัตว์ออกจากทุกข์ โดยส่วนเดียว
 เป็นที่ซึ่งท่านบวชแล้วยังไม่ได้พรรษา.
 ท่านบรรลุแล้ว คือกระทำให้แจ้งแล้ว
 ซึ่งวิชา ๓ คือ ปุพฺพเพนิวาสนฺญาณ ๑
 ทิปฺพจกฺขุณฺณ ๑ อาสวักขยณฺณ ๑
 เพราะเหตุนั้นแหละ ศาสนาของ
 พระพุทธเจ้า ท่านกระทำเสร็จแล้ว
 คำสอน คือคำปราศสอน ได้แก่โอวาท
 ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านได้ตาม
 ศึกษาแล้ว อาศัยความเป็นผู้ได้ทำกิจ
 เสร็จแล้วดังกล่าวมานี้ พระเถระจึงเกิด
 ความปิติและโสมนัส จึงได้กล่าวทำตน
 ให้เหมือนเป็นคนอื่นดังนี้แล.

สุคนฺธตฺเถรคาถาพรรณนา
 นิฏฺฐิตา.

พรรณนาคาถาของพระสุคันธเถระ
 จบ.

^๑ ยตฺถ อนฺวสุตฺติเกเนวํ ปพฺพชฺชชาโต ปุพฺพเพนิวาสน-
 ญาณํ, อนฺวสุตฺติเกเนวํ ปพฺพชฺชิตฺเตน ปุพฺพเพนิวาสน-
 ญาณํ (?).

๕. นนุทียตฺเถรคาถาภาวณฺณา

โอบาสชาตฺนฺติ อายสฺมโต
นนุทียตฺเถรสฺส คาถา. กา อุปฺปตฺติ?
โส กิร ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต กาลे
สตุฏฺฐิ ปรีนินฺพุเต เจติเย จนฺทนสาเรน
เวทิกิ กาทเรตฺวา อุฬาริ ปุชฺชาสกุการิ
ปวตฺเตสิ.

ตโต ปฏฺจาย อชฺฌาสมฺปนฺโน
หุตฺวา ตตฺถ ตตฺถ วิวญฺญูปนินฺสฺสยิ
พฺหุ ปุณฺณกมฺมํ อัจฉินฺตฺวา เทเวสุ
จ มนุสฺเสสุ จ สัสมฺมโต อิมสฺมิ
พฺพุทฺธูปาทเ กปิลวตฺถุสฺมิ^๑ สกฺยราชกุเล
นินฺพุตฺติ. ตสฺส มาตาปิตโร นนุทิ
ชเนนฺโต ชาโตติ นนุทियोติ นามํ อภิสุ.

โส. วยฺปตฺโต อนุรฺทฺธาทีสุ สตุฏฺ
สฺนฺติเก ปพฺพชฺนฺเตสุ สยมฺปิ ปพฺพชิตฺวา
วิปฺสฺสนาย กมฺมํ กโรนฺโต กตาทิการตาย

๕. พรรณนาคาถา

ของพระนันทียเถระ

คาถาของท่านพระนันทียเถระมีคำ
เริ่มต้นว่า โอบาสชาตฺ นนุทียเถระ
อย่างไร? ได้ยินว่า ในกาลแห่งพระผู้มี
พระภาค พระนามว่าปทุมุตตระ เมื่อ
พระศาสดาปรินิพพานแล้ว ท่านเอาไม้
แก่นจันทร์มากระทำเป็นไฟที่ที่พระเจดีย์
สำหรับบูชาและสักการะอย่างอุฬาร.

ตั้งแต่นั้นมาท่านก็มีอัธยาศัยสมบุรณ์
ก่อสร้างบุญกรรม ที่เป็นอุปนิสัยแห่ง
พระนิพพานไว้ในภพนั้น ๆ เป็นอันมาก
ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ในพุทธอุปบาทกาลนี้ ก็มาบังเกิดในตระกูล
ศากยราช ในกรุงกบิลพัสดุ์. ท่านทำให้
มารดาและบิดาเกิดความยินดี เพราะ
เหตุนั้น จึงขนานนามว่าเจ้านันทียะ.

ท่านเจริญวัยแล้ว เมื่อเจ้าศากยะทั้งหลาย
มีเจ้าอนุรุธะเป็นต้น ออกบวชในสำนัก
พระพุทธเจ้า ตนเองก็ออกบวชด้วย
บำเพ็ญวิปัสสนา เพราะความที่ท่าน
ทำความดีมาแล้ว ไม่นานนัก ก็บรรลุ

^๑ ส. กปิลวตฺถุนคเร.

น จิรสฺเสว อรหตฺตํ ปาปฺปณิ. เตน วุตฺตํ
 อปทานे^๑ :

พระอรหันต์. ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวไว้
 ในอปทานว่า :

“ปทุมุตฺตโร นาม ชินิ
 โลกเชฏฺโง นราสโม
 ชลิตฺวา อคฺคิกฺขนฺโรว
 สมฺพุทฺโธ ปรินิพฺพุโต.

“พระชินสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนาม
 ว่าปทุมุตตระ พระเชษฐบุรุษของโลก ผู้ประเสริฐกว่านระ รุ่งเรือง
 ดังกองไฟ ปรินิพพานแล้ว.

นิพฺพุเต จ มหาวีโร
 ญฺโปกฺ วิตุถาริโก อหุ
 ญฺปทตฺตํ อฺปฏฺเจนฺติ^๒
 ธาตุเคเห วรุตฺตเม.

เมื่อพระมหาวีระนิพพานแล้ว ได้
 มีสถูปอันกว้างใหญ่ ชนทั้งหลาย
 เอาสิ่งของที่พึงถวายเข้าไปตั้งไว้
 ที่สถูปในห้องพระธาตุอันประเสริฐ
 สุด.

ปสนฺนจิตฺโต สฺมโน
 อกํ จนฺทนเวทิกํ^๓
 ทียติ ฐฺปนฺนโร จ^๔
 ญฺปานุจฺฉวิกํ^๕ ตทา.

ในกาลนั้น เรามีจิตเลื่อมใส มีใจ
 โสมนัส ได้ทำไฟที่ไม้จันทน์อันหนึ่ง
 อันสมควรแก่สถูป ถวายรูปและ
 ของหอม.

ภเว นิพฺพุตฺตมานมฺหิ
 เทวตฺเต อถ มานุเส
 โอมตฺตํ^๖ เม น ปสฺสามิ
 ปุพฺพกมฺมสฺสิทํ ผลิ.

ในภพที่เราเกิด คือในความเป็น
 เทวดาหรือมนุษย์ เราไม่เห็นความ
 ที่เราเป็นผู้ต่ำทรามเลย นี่เป็นผล
 แห่งบุญกรรม.

^๑ ชุ. อ. ๓๒/๑๔๖/๒๔๙.

^๒ ฉ. ทูรโตว อฺปฏฺเจนฺติ. สี. ทูรโตว นํ อฺปฏฺเจนฺติ.

^๓ โปกฺ. รตฺตจฺนฺทนเวทิตํ. ^๔ ฉ. ทิสฺสติ ญฺปนฺนโร จ.

^๕ ฉ. ญฺปานุจฺฉวิกโก. ^๖ สี. ญฺนตํ.

ปญฺจทเส กปฺปสเด

อิโต อฏฺฐ ชนา อหุ

สพฺเพ สมตฺตนา มา เต

จกฺกวตฺตี มหพฺพลา.

ปฏิสมฺภิทา จตฺตสฺส

วิโมกฺขาปิจ อฏฺฐิเม

ฉฬภิญญา สจฺจิกตา.

กิลเสสา ฉาปิตา มยฺหิ ๗เปฯ

กตฺติ พุทฺธสฺส สาสนฺนุ"ติ.

อรรหตฺตํ ปน ปตฺวา อนฺรุตฺตเถราทีหิ
 สทฺธิ ปาจิณวํสมิคทาเย วิหรนฺเต
 อิมสฺมึ เถเร เอกทิวสํ มาโร ปาปิมา
 ภิสสาเปตฺกามา^๑ ตสฺส เภรารูปํ ทสฺเสติ.
 เถโร ตํ "มาโร อยฺนุ"ติ ญตฺวา
 "ปาปิม เย มารเชยฺยํ วิตีวตฺตา, เตสํ
 ตว กิริยา ก็ กริสฺสติ, ตโต นิทานํ
 ปน ตวํ เอว วิฆาตํ อนตฺถํ
 ปาปฺณิสฺสสฺสี"ติ ทสฺเสนฺโต "โฆภาสชาตํ
 ผลคฺนุ"ติ^๒ คากํ อภาสิ.

ใน ๑,๕๐๐ กัปป แต่ภักทกัปปนี้ ได้
 มีพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ องค์ ทรง
 พระนามว่าสมัตตะ ทุกพระองค์
 มีผลมาก.

คุณวิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสัมภิทา ๔
 วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้
 แจ่มชัดแล้ว.

กิลเสทั้งหลายเราเผาเสียแล้ว ฯลฯ
 พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว"
 ดังนี้.

ก็เมื่อพระเถระนี้ บรรลุพระอรหัต
 แล้ว อยู่ในปาจิณวํสมิคทายวัน
 กับพระเถระทั้งหลาย มีพระอนฺรุตเถระ
 เป็นต้น วันหนึ่งมารผู้มีบาปต้องการจะให้
 ท่านตกใจกลัว จึงแสดงร่างที่น่ากลัว
 แก่พระเถระนั้น. พระเถระทราบว่
 "ผู้นี้เป็นมาร" ดังนี้ เมื่อจะแสดงว่า "แน่ะ
 มารผู้มีบาป บุคคลเหล่าใด ล้วงบ่วง
 แห่งมารแล้ว ท่านจะทำอะไรแก่บุคคล
 เหล่านั้นได้ ก็ท่านนั้นแหละ จักถึงการฆ่า
 ความพินาศ เพราะการกระทำของท่าน

^๑ ส. ภยาเปตฺกามา.

^๒ พ. เถร. ๒๖/๑๖๒/๒๖๖.

นั่นเป็นเหตุ” ดังนี้ จึงภาษิตคาถาว่า
“โองาสชาติ ผลคัม” เป็นต้น :

(๒๕. โองาสชาติ ผลคัม
จิตตัม ยสฺส อภินฺหสฺส
ตาทิสฺส ภิกฺขุมาสชฺช
กณฺห ทฺกขฺมฺ นิคฺจฺจลฺลิสฺส).

(๒๕. จิตของภิกษุใด ได้บรรลุผลญาณ
สว่างรุ่งเรืองอยู่เป็นนิตย์ ท่านมา
เบียดเบียนภิกษุเช่นนั้นเข้า จักได้
รับทุกข์แน่นอน นะมาม).

๒๕. ตตฺถ โองาสชาติ นุตติ ภาณเณ-
ภาเสน ชาโตภาสํ อคฺคฺมคฺคฺภาณสฺส
อริคตตฺตา. เตน อนวเสสโต กิเลสฺนฺธ-
การสฺส วิหตวิหฺตฺสิตภาวโต อติวีย
ปภสฺสรนฺตติ อตฺถเ. ผลคฺนฺตติ ผลคัม
คตฺม อูปคตฺม,^๑ อคฺคฺผลภาณสฺสทิตนฺตติ
อริปฺปาโย. จิตฺตนฺตติ ชีณาสวสฺส จิตฺตัม
สามญฺเณน วทติ.

๒๕. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
โองาสชาติ ความว่า โองาสที่เกิดขึ้น
ด้วยโองาสแห่งญาณ เพราะได้บรรลุ
มรรคญาณอันเลิศ. อธิบายว่า รุ่งเรือง
อย่างยิ่งเพราะกำจัดทำลายความมืดมน
คือกิเลสได้แล้วโดยไม่เหลือด้วยมรรคญาณ
นั้น. บทว่า ผลคัม ความว่า ถึงแล้ว
คือเข้าถึงแล้วซึ่งผล อธิบายว่า ประกอบ
ด้วยผลญาณอันเลิศ. ด้วยบทว่า จิตตัม
ท่านกล่าวถึงจิตของพระชีณาสพโดยทั่วไป.

เตนาห “อภินฺหสฺส”ติ. ตณฺหิ นิโรธ-
นินฺนตฺตาย^๒ ชีณาสวานํ นิจฺจกปฺปิ
อรรหตฺตผลสฺมาปตฺติสฺมาปชฺชนโต “ผลเณ
สทิตนฺ”ติ วตฺตพฺพตฺม อรรหติ. ตาทิสฺนฺตติ

เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “อภินฺหสฺส”
ก็ จิตนั้น ควรถึงคำที่จะพึงกล่าวว่า
“ประกอบด้วยผล” เพราะพระชีณาสพ
ทั้งหลายนั้นอมไปในนิโรธ ด้วยการเข้า
อรรหัตตผลสมาบัติ ตลอดกาลอันสมควร

^๑ ส. ผลคฺนฺตติ ผลูปคตฺม.

^๒ ส. อ. ตณฺหานิโรธนินฺนตฺตาย.

ตถารूपी, อรหनुตनुติ อตุโธ. **อาสชชชาติ**
วิโสเชตฺวา^๑ ปริภุยุย.

กณฺหาติ มาริ อาลปติ, โส หิ
 กณฺหกมฺมตฺตา กณฺหาภิชชาติตาย^๒ จ
 “กโณห”ติ วุจฺจติ. **ทุกฺขํ นิคฺจฺฉสึติ**
 อธิ กุจฺฉิอนุปฺปเวสชาตินา นีรตฺถกํ
 กายปริสฺสสมิ **ทุกฺขํ, สมฺปฺราเย** จ
 อปฺปฏิการิ อปาย**ทุกฺขํ** อฺปคฺมิสฺสสฺสิ
 ปาปฺปณิสฺสสฺสิ. ตํ สุตฺวา มาโร “ชานาติ
 มํ สมฺโน”ติ ตตฺถเวรฺนตฺรธาเยติ.

นนฺทียตฺถเธรคาถาวณฺณนา

นิฏฺฐิตา.

เป็นนิตย. บทว่า **ตาทิสํ** คือมีอย่างนั้น
 เป็นรูป อธิบายว่า พระอรหันต์. บทว่า
อาสชช ความว่า เบียดเบียนครอบงำ
 แล้ว.

ท่านเรียกมารว่า **กัณหา** (ตัวดำ).
 จริงอยู่ มารนั้น ท่านเรียกว่ากัณหา
 เพราะมีกรรมดำ และเพราะมีกำเนิด
 มาจากความดำ. สองบทว่า **ทุกฺขํ**
นิคฺจฺฉสึ ความว่า จักเข้าถึงคือจักถึง
 ทุกข์ทางกาย อันไม่มีประโยชน์ ด้วย
 อันตามเข้าไปในท้องเป็นต้นในภพนี้
 และอบายทุกข์อันไม่มีปฏิการในโลกหน้า.
 มาร ได้ฟังคำนั้นแล้ว จึงคิดว่า
 “พระสมณะรู้จักเรา” ดังนี้แล้ว จึง
 อันตรธานไปในที่นั้นเอง ดังนี้แล.

พรรณนาคาถาของพระนันทียเถระ

จบ.

^๑ ส. วิโรเชตฺวา, ม. วิโพเชตฺวา, อ. วิเหเชตฺวา.

^๒ ส. ม. กณฺหาภิชชาติสโตย,

อ. กณฺหาภิชชาติภพฺพตายน.

๖. อภยตฺถะคาถาวณฺณนา

สุตฺวา สุภาสิตฺ วาจนฺติ อายสฺมโต
อภยตฺถะสุส คาถา. กา อูปฺตติ? โส
กิริ ปทุมุตฺตรสุส ภควโต สาสเน
ปพฺพชิตฺวา ฐมฺมกถิโก หุตฺวา ฐมฺมกถน-
กาเล ปจฺมํ จตฺตฺหิ คาถาหิ ภควนฺตํ
อมิตฺถวิตฺวา ปจฺจนา ฐมฺมํ กเถสิ. เตนสุส
ปฺญญกมฺมพฺเลน กปฺปานิ สตฺสหฺสฺสํ
อปาเยปฺปิสฺสนฺธิ. นาม นาโหสิ ตถา หิ
วุตฺตํ :

“อมิตฺถวิตฺวา ปทุมุตฺตรานํ
ปสนฺนจิตฺโต อสมํ สยมภุํ
นาคจฺฉิ กปฺปานิ อปาเยภฺมึ
สตฺสหฺสฺसानิ ผเลน ตสฺสํ”ติ.^๑

๖. พรรณนาคาถา

ของพระอภยเถระ

คาถาของท่านพระอภยเถระมีคำ
เริ่มต้นว่า สุตฺวา สุภาสิตฺ วาจํ ดังนี้.
มีเหตุเกิดอย่างไร? ได้ยินว่า ท่านบวช
ในศาสนาของพระผู้มีพระภาค พระนาม
ว่าปทุมุตฺตระ เป็นพระธรรมกถึก
ในเวลาแสดงธรรม ครั้งแรกกล่าวสดุดี
พระผู้มีพระภาคด้วยคาถา ๔ คาถา
แล้วจึงแสดงธรรมภายหลัง. ด้วยกำลัง
แห่งบุญกรรมของท่านนั้น มิได้มีการ
ปฏิสนธิในอบายเลย ถึงแสนกัป สมจริง
ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

“เรามีจิตเลื่อมใส ได้กล่าวสดุดี
พระสยัมภู ผู้ไม่มีใครเสมอเหมือน
พระนามว่าปทุมุตฺตระ เพราะผล
แห่งบุญกรรมนั้นเราจึงไม่ไปอบายภูมิ
ถึงแสนกัป”.

^๑ ฉ. “อมิตฺถวิตฺวา ปทุมุตฺตรํ ชินํ
ปสนฺนจิตฺโต อภโย สยมภุํ
ฯเปฯ
สตฺสหฺสฺसानิ อุพารสฺสทโท”ติ.

^๒ พุ. อ. ๓๓/๑๓๗/๒๔๒.

เขตตสมุปตติยาที่หิ ตสฺส จ
 ปุพฺพปุจฺฉิมสนฺนิฏฺจานํเจตนาณํ อติวีย
 อุพฺพารภาเวน โส อปริเมยฺโย
 ปุณฺณภาสิสนฺโท กุสลาสิสนฺโท^๒ ตาทิสฺโส
 อโหสิ. “อจินฺตฺติเยสุ^๓ ปสนฺนุณานํ, วิปาโก
 โหตฺยจฺฉินฺตฺติโย”ติ^๔ หิ วุตฺตํ. ตตฺถ ตตฺถ
 หิ ภเว อุปฺจิตฺตํ ปุณฺณํ ตสฺส
 อุปตฺถมฺภกมโหสิ.

ตถา หิ โส วิปฺสฺสึสฺส ภควโต
 เกตกปุพฺพเณหิ ปุชฺฌกาสิ. เอวํ อุพฺพาเรหิ
 ปุณฺณวิเสเสหิ สุกฺคตีสฺส เอว สํสฺรณฺโต
 อิมสฺมึ พุทฺธุปฺปาเท รณฺโถ ปิมฺพิสฺสารสฺส
 ปุตฺโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ. อภโยติสฺส
 นามํ อโหสิ. ตสฺส อุปฺปตฺติ ปรโต
 อาวิภวิสฺสติ.

โส นิคฺคณฺเจน นาฏฺปุตฺเตน อุภโตโกฏิกํ
 ปญฺหํ สิฏฺฐาเปตฺวา “อิมํ ปญฺหํ
 ปุจฺฉิตฺวา สมณสฺส โคตมสฺส วาทำ

ความหลังไหลแห่งบุญกุศลเช่นนั้น
 อันหาประมาณมิได้นั้นได้มีแล้ว เพราะ
 ความที่เจตนาที่ตั้งมั่นทั้งเบื้องต้นและ
 เบื้องปลายของท่าน เป็นเจตนาที่โอฬาร
 ยิ่งนักด้วยมีเขตสมบัติเป็นต้นยิ่งใหญ่.
 สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า “ผู้ที่เลื่อมใส
 ในวัตถุที่เป็นอจินไตย วิบากก็เป็น
 อจินไตย” ดังนี้. ก็บุญที่ท่านสั่งสมไว้
 ในภพนั้น ๆ ได้เป็นเครื่องค้าจนแก่ท่าน.

จริงอย่างนั้น ท่านได้ทำการบูชา
 แต่พระผู้มีพระภาค พระนามว่าวิปัสสิ
 ด้วยดอกเกด. ท่านท่องเที่ยวไปในสุคติ
 ทั้งหลาย ด้วยบุญพิเศษอันโอฬารอย่างนี้
 ในพุทธุปบาทกาลนี้ จึงมาบังเกิดเป็นโอรส
 ของพระเจ้าพิมพิสาร ท่านมีนามว่า
 อภยราชกุมาร. ความบังเกิดของท่าน
 จักมีแจ้งข้างหน้า.

นิครนถนาฏบุตรให้ท่านศึกษาปัญหา ๒
 เงื่อนแล้ว ให้วิสัชนาว่า “ท่านจงถาม
 ปัญหานี้แล้วยกวาทะของพระสมณโคดม”

^๑ ปุพฺพปุจฺฉิมสนฺนิฏฺจานํ เขมฺมเยน ทิสฺสติ.

^๒ ส. ทานาทิกุสลาสิสนฺโท.

^๓ ไป. ฉ. อจินฺตฺติเย.

^๔ ข. อ. ๓๒/๑/๙.

อาโรเปหิ"ติ วิสฺสชฺชิตฺตํ ภควนฺตํ
 อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปณฺหํ ปุจฺฉิตฺวา ตสฺส
 ปณฺหสฺส อนนฺกัสมฺพยากรณฺภาเว ภควตา
 กถิตฺเต นิคณฺฐจํ ปราชยํ, สตุถุ จ
 สมฺมาสมฺพุทฺธภาวํ วิทิตฺวา อุปาสกตฺตํ
 ปฏฺิเวเทสิ. ตโต รณฺเณ พิมฺพิสฺสारे
 กาลงฺกเต สณฺฆาตสํเวโค สาสเน
 ปพฺพชิตฺวา ตาลจฺฉิคฺคํพฺมสฺสุตฺตเทสฺสนาย
 โสตาปนฺโน หุตฺวา ปุณฺ วิปสฺสนํ
 อารมิตฺวา อรหตฺตํ สจฺฉากาสิ. เตน
 วุตฺตํ **อปทานे**^๑ :

ดังนี้แล้ว จึงเข้าไปหาพระผู้มีพระภาค
 ถาปนปัญหาที่นั้น เมื่อพระผู้มีพระภาค
 กล่าวพยากรณ์ปัญหาที่นั้น มิใช่แง่เดียว
 นิครนถ์ทั้งหลายจึงปราศัย และท่านก็
 ทราบว่าพระศาสดาเป็นสัมมาสัมพุทธะ
 จึงประกาศตนเป็นอุบาสก. ภายหลังเมื่อ
 พระเจ้าพิมพิสารสวรรคตแล้วเกิดความ
 สิ้นเวทออกบวชในศาสนาได้เป็นโสดาบัน
 ด้วยฟังเทศนาตาลัจฉิคคพมสูตร จึง
 ประราภวิปัสสนาอีกแล้ว กระทำให้แจ้ง
 ซึ่งพระอรหัต. ด้วยเหตุที่นั้น ท่านจึงกล่าว
 ไว้ในอปทานว่า :

“วินตฺตานทฺธิยา ตีเร
 วิหาสิ ปุริสฺสุตฺตโม
 อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ
 เอกคฺคํ สุสฺมาหิตํ.
 มธฺคณฺฐสฺส ปุปฺเปเน
 เกตกสฺส อนํ ตทา
 ปสฺนุนจิตฺโต สุมโน
 พุทฺธเสฏฺฐสฺส ปุชฺชียี.^๒
 เอกนวุเต อิตฺโต กปฺเป
 ยํ ปุปฺเปมมภิปุชฺชียี

“พระพุทธเจ้า ผู้อุดมบุรุษประทับ
 ที่ฝั่งแม่น้ำวินตา เราได้พบพระ-
 พุทธเจ้า ผู้ปราศจากกิเลสธุลี
 เป็นเอกอัครบุคคลมีพระทัยตั้งมั่นดี.

ครั้งนั้น เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส
 บูชาพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด
 ด้วยดอกเกตุ ซึ่งมีกลิ่นหอม
 เหมือนน้ำผึ้ง.

ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้ เราได้
 เอาดอกไม้บูชาอันใด ด้วยการบูชา

^๑ พุ. อ. ๓๓/๑๐๔/๑๕๔.

^๒ ฉ. พุทธเสฏฐมปุชชียี, โป. พุทธเสฏฐจํ อปุชชียี.

ทุคฺคตี นามิขานามิ
พุทฺธปุชายิท^๑ ผลั.

กิเลสา ฉมาปีตา มยฺหํ ฯเปฯ
กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺน^๒ติ.

อรรหตฺตํ ปน ปตฺวา อตฺตโน
ปฏิปตฺตํกิตฺตเนน อญฺญํ พุยากโรนฺโต
“สุตฺวา สุภาสิตํ วาจนฺ”ติ^๒ คากํ อภาสิ.

(๒๖. สุตฺวา สุภาสิตํ วาจํ
พุทฺธสฺสทิจฺจพฺนฺธุโน
ปจฺจพฺยาริํ หิ นิปฺถนํ
วาลคฺคํ อสุณา ยถาติ).

๒๖. ตตฺถ สุตฺวาติ โสิตํ โอิทฺหิตฺวา,
โสิตทฺวารานุสาเรน อฺปฺธาเรตฺวา.
สุภาสิตนฺติ สุภฺจฺ สุภาสิตํ สมฺมเทว
ภาสิตํ, สมฺมาสมฺพุทฺธภาวโต มหา-
การุณิกตาย จ กิณฺจฺ อวิสฺวาเทตฺวา

นั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ
พระพุทธศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว”
ดังนี้.

ก็ ครั้นท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว
เมื่อจะพยากรณ์พระอรหัตคุณ ด้วยการ
ระบุงการปฏิบัติของตน จึงภาษิตคาถาว่า
“สุตฺวา สุภาสิตํ วาจํ” เป็นต้น.

(๒๖. เราได้ฟังพระวาท อันเป็นสุภาษิต
ของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์
แห่งพระอาทิตย์ จึงได้รู้แจ้งซึ่งธรรม
อันละเอียด เหมือนบุคคลยิงปลาย
ขนทรายด้วยลูกศร ฉะนั้น).

๒๖. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
สุตฺวา ความว่า เจียโสิตลงสดับ คือ
เข้าไปทรงจำไว้โดยสมควรแก่โสิตทวาร.
บทว่า สุภาสิตํ ความว่า กล่าวดีแล้ว
คือกล่าวชอบแล้ว คือธรรมกถาอัน
ประกาศสัจจะ ๔ ที่พระองค์ภาษิตแล้ว
ด้วยอำนาจไม่ทำกรรมอะไร ๆ ให้ผิดพลาด

^๑ ส. ปุบุผปุชายิท.

^๒ ชุ. เถร. ๒๖/๑๖๓/๒๖๖.

ยถาธิปฺเปตสฺส อตฺถสฺส เอกนฺตโต
สาธนวเสน ภาสิตํ จตฺสจฺจวิภาวนีย-
ธมฺมกถํ. น หิ สจฺจวินิมฺุตตา ภควโต
ธมฺมเทสนา อตฺถิ.

เพราะพระองค์ เป็นผู้ตรัสรู้โดยชอบ
ด้วยพระองค์เอง และเพราะพระองค์มี
พระมหากุณายังประโยชน์ตามที่ประสงค์
ให้สำเร็จโดยส่วนเดียว. เพราะพระธรรม
เทศนาของพระผู้มีพระภาค ไม่พ้นจาก
สัจจธรรม.

พฺุทฺธสฺสาติ สพฺพญฺญพฺุทฺธสฺส. อาทิจฺจ-
พฺุทฺธโนติ อาทิจฺจวํเส สมภฺุตตฺตา
อาทิจฺจใจ พฺุทฺธ เอตฺสฺสาติ อาทิจฺจพฺุทฺธ,
ภควา. ตสฺส อาทิจฺจพฺุทฺธโน. อาทิจฺจสฺส
วา พฺุทฺธติ อาทิจฺจพฺุทฺธ, ภควา. ตสฺส
ภควโต โอรสฺปฺตฺตภาวโต. เตนาน
ภควา

บทว่า พุทธสฺส ได้แก่ พระสัพพัญญู-
พุทธเจ้า. บทว่า อาทิจฺจพฺุทฺธโน
ความว่า ชื่อว่าเฝ้าพันธฺ์แห่งพระอาทิตย์
เพราะอรรถว่า พระองค์เป็นเฝ้าพันธฺ์
พระอาทิตย์เพราะสมภพในอาทิตย์วงค์
ได้แก่ พระผู้มีพระภาค. แห่งพระผู้มี
พระภาคผู้เป็นเฝ้าพันธฺ์พระอาทิตย์นั้น.
อีกนัยหนึ่ง ชื่อว่า อาทิจฺจพฺุทฺธ เพราะ
อรรถว่า เป็นเฝ้าพันธฺ์แห่งพระอาทิตย์
ได้แก่ พระผู้มีพระภาค โดยความที่
พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นบุตรเกิด
แต่พระอาทิตย์. เพราะเหตุนี้ พระผู้มี
พระภาคจึงตรัสว่า

“โย อนุทฺทาเร ตมสี ปภงฺกโร
เวโรจโน มณฺุทลึ อุกฺคเตโช
มา รานฺุ คิลี จรมนฺุตลิกฺเข
ปชฺมิ มมฺิ รานฺุ ปมฺุญฺจ สุริยนฺุ”ติ.^๑

“สุริยะะโด เป็นผู้ส่องแสงกระทำ
ความสว่างในที่มืดมืด มีสณฺฐาน
เป็นวงกลม มีเดชสูง ดูกรรานฺุ
ท่านอย่ากลืนกินสุริยะะนั้นผู้เที่ยวไป

^๑ ส. ส. ๑๕/๗๐

ในอากาศ ดูกรราหู ท่านจงปล่อย
สุริยะผู้เป็นบุตรของเรา”.

ปัจจุพยาธิ^๑ ปฏิวิชฌ. หนีติ
นิปาตมตต์. นิปฺพนฺติ สณฺหํ ปรมสฺซุขมฺ,
นิโรธสจฺจํ, จตฺตสจฺจเมว วา. หนีติ วา
เหตุอตฺเต นิปาโต. ยสฺมา ปจฺจุพฺยธิ.^๒
นิปฺพนํ จตฺตสจฺจํ, ตสฺมา. น ทานิ กิณฺจ
ปฏิวิชฌิตพฺพํ อตฺถิติ อตฺถเ. ยถา ก็
ปฏิวิชฌิตติ อาท “วาลคฺคํ อฺสุนา
ยถา”ติ. ยถา สตฺตธา ภินฺนสฺส วาลสฺส
โกฏี สฺสิทฺธิโต^๓ กุสโล อิสฺสาโส อฺสุนา
กณฺเทน อวิรชฺฌนฺโต วิชฺฌเมยฺย, เหว
ปัจจุพฺยธิ นิปฺพนํ อริยสจฺจนฺติ โยชฺนา.

บทว่า ปจฺจุพฺยธิ ได้แก่ รู้แจ้ง.
ศัพท์ว่า หนี เป็นเพียงนิบาต. บทว่า
นิปฺพนํ ความว่า ละเอียดคือละเอียดอ่อน
อย่างยิ่ง ได้แก่ นิโรธสจฺจจะ หรือสจฺจจะ
ทั้ง ๔. อีกอย่างหนึ่ง ศัพท์ว่า หนี
เป็นนิบาตใช้ในอรรถเหตุ. อธิบายว่า
เพราะรู้แจ้งสจฺจจะ ๔ อันละเอียด เหตุนั้น
บัดนี้จึงไม่ต้องรู้แจ้งอะไรอีก ท่านกล่าว
ว่า “เหมือนบุคคลยิงปลายขนทราย
ด้วยลูกศร” ฉะนั้น. ก็เพื่อจะเลี่ยงคำถาม
ว่า เหมือนยิงอะไร ประกอบความว่า
เหมือนนายขมังธนูผู้ฉลาด ได้ศึกษ
มาดีแล้ว พึงยิงที่สุดแห่งขนทรายที่เขา
แบ่งออก ๗ ส่วนแล้ว ด้วยลูกศรโดย
ไม่ผิดพลาด ฉันทิ ภิกษุก็รู้แจ้งสจฺจจะ
อันประเสริฐ ละเอียดอ่อน ก็ฉันทิ.

อภยตฺเถรคาถาอรรถกถา นิฏฺฐิตา.

พรรณนาคาถาของพระอภยเถระ จบ.

^๑ ข. เถร. ๒๖/๑๖๓/๒๖๖.

^๒ ส. ยสฺมา โส ปจฺจุพฺยธิ.

^๓ ส. โกฏีสุ สฺสิทฺธิโต.

๗. โลมสกังคิยตุเถรคาถา-

วณฺณนา

ทพฺพํ กุสฺนฺติ อายสฺมโต
 โลมสกังคิยตุเถรสฺส^๑ คาถา. กา
 อุปฺปตฺติ? โส กิร อิตฺโต เอกนฺวเต กปฺเป
 วิปสฺสี ภาควนฺตํ ปสฺสิตฺวา ปสนฺนมานโส
 นาคปฺปุเฆหิ^๒ ปุเชตฺวา เตน
 ปุณฺณกมฺเมน เทวโลกํ นิพฺพตฺโต ปุณ
 อปราปรี ปุณฺณานิ กตฺวา สุกฺตีสฺส เยว
 สํสรนฺโต กสฺสปสฺส ภาควโต สาสเน
 ปพฺพชิตฺวา สมณธมฺมํ กโรติ.

เตน จ สมเยน สตฺถารา ภาทฺเทกรตฺต-
 ปฏิปทาย กถิตาย อญฺเจตโร ภิกฺขุ
 ภาทฺเทกรตฺตสุตฺตวเสน เตน สากจฺจํ
 กโรติ. โส ตํ น สมฺปายาสี.
 อสมฺปายนฺโต “อหิ อนาคตํ ตฺยหิ
 ภาทฺเทกรตฺตํ กเถตุํ สมตฺถโต ภาเวยฺยนฺ”ติ
 ปณฺธานํ อภาสิ, อิตโร “ปุจฺเจยฺยนฺ”ติ.
 เอเตสฺส ปจฺโม เอกํ พุทฺธนฺตรํ
 เทวมนุสฺเสสฺส สํสริตฺวา อมฺหากํ ภาควโต

๗. พรรณนาคาถา

ของพระโลมสกังคิยเถระ

คาถาของท่านพระโลมสกังคิยเถระ
 มีคำเริ่มต้นว่า ทพฺพํ กุสฺ ดังนี้. มีเหตุเกิด
 อย่างไร? ได้ยินว่า ในกัปที่ ๙๑ แต่
 ภัทรกัปนี้ ท่านเห็นพระผู้มีพระภาค
 พระนามว่าวิปัสสี มีใจเลื่อมใสจึงเอา
 ดอกกากะทิงบูชา ด้วยบุญกรรมนั้น
 ท่านไปบังเกิดในเทวโลก กระทำบุญ
 ทั้งหลายอีก ท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ แต่ใน
 สุกคติเท่านั้น จึงออกบวชในศาสนา
 ของพระผู้มีพระภาค พระนามว่ากัสสปะ
 บำเพ็ญสมณธรรม.

ก็โดยสมัยนั้น เมื่อพระศาสดาตรัสภทเทก-
 รัตตปฏิปทา ภิกษุรูปหนึ่ง จึงสนทนา
 สากัจฉากับท่านด้วยภทเทกรัตตสูตร.
 ท่านไม่สามารถอธิบายภทเทกรัตตสูตร
 นั้นได้. เมื่ออธิบายไม่ได้จึงตั้งปณฺธานว่า
 “ในอนาคตกาล ขอให้เรา พึงมีความ
 สามารถกล่าวภทเทกรัตตสูตรแก่ท่านได้”
 ภิกษุอีกรูปหนึ่งจึงกล่าวว่า “ท่านจงถาม
 เกิด”. ในภิกษุ ๒ รูป รูปแรกท่องเที่ยว

^๑ ม. โลมสกังคิยตุเถรสฺส.

^๒ ข. นานาปฺปุเฆหิ.

กาเล กปิลวตถุสมิ สากิยราชกุล
 นิพพตติ. ตสฺส สุขุมาลภาเวน โสณสฺส
 วีย ปาทตเลสุ โลมานิ ชาตานิ, เตนสฺส
 โลมสกกงฺคโยติ นามํ อโหสิ.

อิตโร เทวโลกะ นิพพตติตฺวา จนฺทโนติ
 ปณฺณายิตถ. โลมสกกงฺคโย อานุรฺทฐาทีสุ
 สกฺยกุมารेषุ ปพฺพชนฺเตสุ ปพฺพชิตฺ
 น อิจฺฉิ. อถ นํ สํเวเชตฺถ จนฺทโน
 เทวปฺตฺโต อฺปสงฺกมิตฺวา ภาทฺเทกรตฺตํ
 ปุจฺฉิ. อิตฺโร “น ชานามิ”ติ.^๑ ปุ
 เทวปฺตฺโต “อถ กสมฺมา ตยา
 “ภาทฺเทกรตฺตํ กถะยฺยนุ”ติ สงฺคโร กโต,
 อิทานิ ปน นามมตฺตมฺปิ น ชานาสี”ติ
 โจเทสิ.

อิตโร เตน สทฺธิ ภควนฺตํ อฺปสงฺกมิตฺวา
 “มยา กิร ภาณฺเต ปุพฺเพ ‘อิมสฺส
 ภาทฺเทกรตฺตํ กถะสฺสามิ”ติ สงฺคโร กโต”ติ

อยู่ในเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย
 หนึ่งพุทธันดร ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาค
 ของเราทั้งหลาย จึงมาบังเกิดใน
 ศากยตระกูล ในพระนครกบิลพัสดุ์.
 ที่พื้นเท้าทั้ง ๒ ของท่านมีขนเกิดขึ้น
 เหมือนอย่างพระโสณะ เพราะท่านเป็น
 สุขุมาลชาติ, ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงมีชื่อว่า
 โลมสกกงคิยะ.

ภิกษุอีกรูปหนึ่งไปบังเกิดในเทวโลกปรากฏ
 ชื่อว่าจันทนะ. เจ้าโลมสกกงคิยะ เมื่อ
 เจ้าศากยกุมาร มีเจ้าอนุรทฐะเป็นต้น
 ออกบวช ก็ไม่ปรารถนาจะบวช.
 ภายหลัง จันทนะเทพบุตรเพื่อจะทำให้
 ท่านเกิดความสังเวช จึงเข้ามาหาแล้ว
 ถาถามถึงภทเทกรัตตสูตร. ภิกษุนอกนี้
 (พระโลมสกกงคิยะ) ตอบว่า “ข้าพเจ้า
 ไม่ทราบ” เทพบุตรจึงทักท้วงอีกว่า
 “ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ เหตุไร ท่านจึงได้
 ตกลงใจว่า “เราควรกล่าวภทเทก-
 รัตตสูตร” ก็บัดนี้แม้แต่ชื่อท่านก็ยังไม่รู้.

เจ้าโลมสกกงคิยะนอกนี้จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มี
 พระภาคพร้อมกับเทพบุตรนั้น ทูลถามว่า
 “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นัยว่าเมื่อก่อน

^๑ ส. น ชานาติ.

ปุจฺฉิ. ภควา “อาม กุลปุตฺต กสฺสปสฺส
ภควโต กาลเ ตยา เอวํ กตฺนุ”ติ
อาห. สุวายมตฺถเ อฺปฺริปณฺณาสเก^๑
อาคตฺนเยน วิตุถารโต เวทิตฺพุโ.

อถ โลมสกังคิโย “เตนฺหิ ฆนฺเต
ปพฺพชาเชถ มนุ”ติ อาห. ภควา “น
ไซ ตถาคตา มาตาปิตฺุหิ อนนฺนุญฺจาตํ
ปุตฺตํ ปพฺพชาเชนฺตํ”ติ ปฏิกุชิปิ. โส
มาตุ สนฺตํกํ คนฺตฺวา “อนฺุชานาหิ มํ
อมฺม ปพฺพชิตฺุ, ปพฺพชิสฺสามหนุ”ติ
วตฺวา มาตรา “ตาท สุขุมาลิ ตฺวํ
กถํ ปพฺพชิสฺสสิ”ติ วุตฺเต อตฺตโน
ปฺริสฺสยสหนฺนาวํ ปกาเสนฺโต “ทพฺพํ กุสํ
ไปฏฺกิลนุ”ติ^๒ คาถํ อภาสิ.

(๒๗. ทพฺพํ กุสํ ไปฏฺกิลํ
อุสิริ มุญฺชปพฺพชํ

ข้าพเจ้าได้ทำความตกลงใจว่า เราจะ
กล่าวภทเทกธตตสูตรแก่ภิกษุนี้” พระผู้มี
พระภาคตรัสว่า “ถูกแล้วกุลบุตร ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปะ
ท่านได้กระทำอย่างนี้”. พึงทราบความ
ข้อนี้ นั้น โดยพิสดาร ตามนัยที่มา
ในอุปริปณฺณาสกํ.

ที่นั่น เจ้าโสมสกังคิยะจึงทูลว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น ขอพระองค์
จงให้ข้าพระองค์บวชเถิด”. พระผู้มี
พระภาค จึงตรัสห้ามว่า “ตถาคต
ไม่บวชบุตรที่มารดาบิดาไม่อนุญาตแล”.
ท่านจึงกลับไปหามารดา กล่าวว่า “ข้าแต่
แม่ จงอนุญาตให้หม่อมฉันบวชเถิด
หม่อมฉันจักบวช” เมื่อมารดา กล่าวว่า
“พ่อ เจ้าเป็นสุขุมาลชาติ จักบวชได้
อย่างไร” ดังนี้ เมื่อจะประกาศความ
ที่ตนมีความอดกลั้นต่ออันตรรายได้
จึงได้ภาษิตคาถาว่า “ทพฺพํ กุสํ
ไปฏฺกิลํ” เป็นต้น.

(๒๗. เราจักเอาอกแหวกป่าหญ้าแพรก
หญ้าคา หญ้าดอกเลา แฝก

^๑ ม. อ. ๑๔/๓๖๙.

^๒ ข. เถร. ๒๖/๑๖๔/๒๖๖.

อูรสา ปนุททิสฺสามิ
วิเวกมนุพฺรหฺมณฺติ).

๒๗. ตตฺถ ทพฺพนฺติ ทพฺพติณฺมาห,
ยํ “สทฺทฺโล”ติปิ วุจฺจติ. กุสฺสนฺติ กุสฺติณฺ,
โย “กาไส”ติ วุจฺจติ. โปฏฺทิกิณฺติ
สกณฺณกํ อกณฺณกญฺจ คจฺฉํ. อธิ ปน
สกณฺณกเมว อธิปฺเปตํ. อูสิราทีนิ
สุวิญญฺเยยฺยานิ. ทพฺพาทีนิ ตินฺวานิ
ขรกตฺตินานิ^๑ ปาเทหิ อุกฺกนฺตสุสาปิ
ทุกฺขชนกานิ คมนนฺตฺรายกรานิ จ,
ตานิ จ ปนาหํ อูรสา ปนุททิสฺสามิ^๒
อูรสาปิ อปเนสฺสามิ. เอวํ อปเนนฺโต ตํ
นิมิตฺตํ ทุกฺขํ สหนฺโต อรณฺญายตเน
คฺมุพฺพนฺตรํ ปวิสิตฺวา สมณธมฺมํ กาคฺตุ
สกุขิสฺสามิ. โโก ปน วาเท ปาเทหิ
อกุกฺกมเนติ ทสฺเสติ.

วิเวกมนุพฺรหฺมณฺติ กายวิเวกํ จิตฺตวิเวกํ
อูปธิวิเวกญฺจ อณฺุพฺรหฺมณฺโต. คณฺสงฺคณฺิกํ
หิ ปหาย กายวิเวกํ อณฺุพฺรหฺมณฺตสฺเสว

หญฺ้าปลฺ้องหญฺ้ามุงกระต่าย
พอกพูนวิเวก).

๒๗. บรรดาบทเหล่านั้น ด้วยบทว่า
ทพฺพํ ท่านกล่าวถึงหญฺ้าแพรก ซึ่งท่าน
เรียกว่า สทฺทฺล ดังนี้ก็มิ. ด้วยบทว่า
กุสฺสํ ท่านกล่าวถึงหญฺ้าคา ซึ่งท่าน
เรียกว่า กาสะ. บทว่า โปฏฺทิกิณฺติ ได้แก่
กอหญฺ้าที่มีหนามและไม่มีหนาม. แต่ใน
ที่นี้ท่านประสงค์เฉพาะหญฺ้าที่มีหนาม
เท่านั้นหญฺ้ามีแฝกเป็นต้นเข้าใจง่าย
หญฺ้ามีหญฺ้าแพรกเป็นต้น เป็นหญฺ้าคม
เมื่อเหยียบ ทำให้เกิดความเจ็บปวด
ทำอันตรายในการเดิน ก็และเราจะ
ฟันฝ่าหญฺ้าเหล่านั้นด้วยอก ก็จะนำ
ออกด้วยอก เมื่อนำออกไปอย่างนี้
เราก็จะอดกลั้นนิมิต คือความทุกฺขนั้น
เข้าไปสู่ระหว่างพุ่มไม้ในราวป่า อาจ
บำเพ็ญสมณธรรมได้. ท่านแสดงว่า
ก็จะพูดไปไยถึงการเหยียบด้วยเท้าแล้ว.

บาทคาถาว่า วิเวกมนุพฺรหฺมณฺติ คือ
จะพอกพูนกายวิเวก จิตตวิเวก และ
อูปธิวิเวก คือละการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ

^๑ ฉ. พีรณตฺตินานิ.

^๒ ส. อปนุททิสฺสามิ.

อฏฐตีสาย อารมมณฺเษฺย ยตฺถ กตฺถจิจิตฺตํ สฺมาทหนฺตสฺส จิตฺตวิเวโก, นสงฺคณิการตสฺส. สฺมาหิตสฺสเสว วิปสฺสนาย กมฺมํ กโรนฺตสฺส สฺมถวิปสฺสนญฺจ ยุกฺนทฺธํ กโรนฺตสฺส กิเลสํ เชนฺน อปฺริวิเวกาธิกมฺ, นอสมฺาหิตสฺส.

เตน วุตฺตํ “วิเวกมฺนุพฺรุหฺยนฺติ กายวิเวกํ จิตฺตวิเวกํ อปฺริวิเวกญฺจ อนฺุพฺรุหฺยนฺโต”ติ. เอวํ ปน ปุตฺเตน วุตฺเต^๑ มาตา “เตนหิ ตาต ปพฺพชา”ติ อฺนุชานิ. โส ภควนฺตํ อฺปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ. ตํ สตฺถา ปพฺพาเชสิ. ตํ ปพฺพชิตฺวา กตฺปพฺพกิจฺจํ กมฺมญฺจํ คเหตุวา อรณฺญํ ปวิสนฺตํ ภิกฺขุ อหํสุ “อาวฺโส ตวํ สุขุมาลโ กิ สกฺขิสฺสสิ อรณฺญเ เวสิตฺนุ”ติ. โส เตสมฺปิ ตเมว

แล้ว พอกพูนกายวิเวก ตั้งจิตไว้ใน อารมณฺ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดา อารมณฺ์ ๓๘ ประการ ย่อมมีจิตตวิเวก ชื่อว่าจิตตวิเวก ย่อมไม่มีแก่ผู้ที่คลุกคลี ด้วยหมู่คณะ เมื่อตั้งจิตมั่นแล้วบำเพ็ญ กรรม ในวิปัสสนา กระทำสมถะและ วิปัสสนาควบคู่กันไป ก็จะบรรลุลุอปริวิเวก เพราะทำกิเลสทั้งหลายให้สิ้นไป, แต่ อุปริวิเวกย่อมไม่มีแก่ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น.

ด้วยเหตุ นั้น ท่านจึงกล่าวว่า บาทคาถา ว่า “วิเวกมฺนุพฺรุหฺยํ ความว่า พอกพูน กายวิเวก จิตตวิเวก และอุปริวิเวก” ก็เมื่อบุตรกล่าวกะมารดาอย่างนี้ มารดา จึงอนุญาตว่า “พ่อ ถ้าอย่างนั้น ก็จง บวชเถิด”. ท่านจึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลขอบรรพชา. พระศาสดาทรงให้เขา บรรพชาแล้ว. พวกภิกษุทั้งหลายจึงพูด กับท่านผู้บวชแล้ว. กระทำบุพกิจ รับกรรมฐานแล้ว เข้าไปสู่ป่าว่า “อาวฺโส ท่านเป็นสุขุมาลชาติ จักอาจอยู่ในป่า ได้หรือ” ดังนี้. ท่านก็กล่าวคาถานั้น นั้นแหละ แม้แก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น แล้ว เข้าไปสู่ป่า ประกอบภาวนาอยู่

^๑ ส. เอวํ ปน วุตฺเต.

คาถิ วตฺวา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา ภาวนํ ฌเณง ๗ ไม่นานนัก ก็ได้อภิญญา ๖.
อนนฺยุชฺชนฺโต นจิรสฺเสว ฉฬภิญโญ ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอปทานว่า
อโหสิ. เตน วุตฺตํ อปทานे^๑

“สุวณฺณวณฺณํ สมฺพุทฺธิ
อาหุตฺตินิ ปฏิกุคฺคหิ
รติยิ^๒ ปฏิปชฺชนฺตํ
นาคปุปฺผิ อปุชฺชียิ^๓”

เอกนฺวฺตฺติโต กปุเป
ยิ ปุปฺผมฺภิปุชฺชียิ
ทฺคฺคตฺติ นากิชานามิ
พุทฺธิปุชฺชายิทิ ผลิ.

กิลเสสา ฉมาปิตา มยฺหิ ๗เปฯ
กตฺติ พุทฺธสฺส สาสนฺนุ^๔ติ.

อรหตฺตํ ปน ปตฺวา เถโร อณฺณํ
พฺยากรโณโต ตํเยว คาถิ อภาสิติ.

โลมสฺกงฺคฺยตฺเถรคาถาวณฺณนา
นิฏฺฐิตา.

“เราเอาดอกบุนนาค เข้าบูชาพระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณ
เปล่งปลั่งดุจทองคำ กำลังเสด็จ
ดำเนินอยู่ในถนน.

ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้ เราได้
บูชาดอกไม้ใด ด้วยการบูชานั้น
เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
แห่งพุทธบูชา นั้น.

กิลเลสทั้งหลายเราเผาแล้ว ๗๗
พระพุทธรศาสนาเรากระทำเสร็จแล้ว”
ดังนี้.

ก็ ครั้นท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว
เมื่อจะพยากรณ์พระอรหัตคุณ ก็ได้ภาษิต
คาถานั้นนั้นนี้เทียว ดังนี้แล.

พรรณนาคาถาของพระโลมสกังคฺยเถระ
จบ.

^๑ พ. อ. ๓๓/๑๐๕/๑๕๕.

^๒ โป. อ. วิติยิ.

^๓ ฉ. นานาปุปฺผเหิ ปุชฺชียิ., ส. นาคปุปฺผเหิ.

^๔ ส. ปุปฺผ....

๘. ชัมพูคามิยปุตตตฤทธกาลา

วณฺณนา

กจฺจि โน วตฺถปฺสฺสโตติ อายสฺสมโต
ชัมพูคามิยปุตตตฤทธสฺส^๑ คาคา. กา
อุปฺปตฺติ ? โส กิร ปุริมพฺพุตฺเตสฺส
กตาทิกาวโร หุตฺวา ตตฺถ ตตฺถ
วิฆฺญูณฺณนิสฺสยํ กุสลํ อัจฉินฺนโต อิตฺโต
เอกตีสฺเส กปฺเป เวสฺสภูสฺส ภควโต
กาลเ เอกทิวสํ กิสฺสุกานิ ปุปฺพานิ
ทิสฺสุวา ตานิ ปุปฺพานิ คเหตุวา พุทฺธคฺเณ
อนุสฺสรนฺโต ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส อากาเส
ชิปนฺโต ปุเชสิ.

โส เตน ปุณฺณกมฺเมน ตาวตีสฺเส
นิพฺพุตฺโต. ตโต ปรี ปุณฺณานิ กตฺวา
อปฺราปรี เทวมนุสฺเสสฺส สฺสรนฺโต อิมสฺมิ
พุทฺธูปฺปาเท จมฺปายํ ชัมพูคามิยสฺส
นาม อุปาสกสฺส ปุตฺโต หุตฺวา นิพฺพุตฺติ.
เตนสฺส ชัมพูคามิยปุตฺโตเตวว สมณฺณา
อโหสิ. โส วยปฺปตฺโต ภควโต สนฺติเก
ธมฺมํ สุตฺวา ปฏฺิถทฺธสฺสเวโค ปพฺพชิตฺวา

๘. พรรณนาคา

ของพระชัมพูคามิยบุตรเถระ

คาคาของท่านพระชัมพูคามิยบุตร-
เถระมีคำเริ่มต้นว่า กจฺจิ โน
วตฺถปฺสฺสโต ดังนี้. มีเหตุเกิดอย่างไร ?
ได้ยินว่า ท่านได้กระทำความดีมาใน
พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทั้งหลาย สังสม
กุศลที่เป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานในภพ
นั้น ๆ ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ ในกาล
แห่งพระผู้มีพระภาคพระนามว่าเวสสภู
วันหนึ่ง เห็นดอกทองกวาว จึงเก็บ
ดอกทองกวาวเหล่านั้นมา ระลึกถึง
พระพุทธคุณแล้ว จึงตัดดอกไม้เหล่านั้นไป
ในอากาศ อุทิศบูชาพระผู้มีพระภาค.

ด้วยบุญกรรมนั้น ท่านไปบังเกิดในภพ
ดาวดึงส์. ต่อแต่นั้นกระทำบุญทั้งหลาย
ท่องเที่ยวไป ๆ มา ๆ อยู่ในเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลาย ในพุทธรูปบาทกาลนี้
จึงมาบังเกิดเป็นบุตรของอุบาสก ชื่อว่า
ชัมพูคามิยะ. เพราะเหตุนั้น ท่านจึงได้
มีนามว่า ชัมพูคามิยบุตรนั้นเที่ยว.
ท่านเจริญวัยแล้ว พึงธรรมในสำนักของ

^๑ ส. ชัมพูคามิยตฤทธส.

กตบุพพุทฺธิจฺโจ กมฺมฏฺฐานํ คเหตุวาท
สาเกตเต อญฺชนวเน วสตี.

อดสฺส ปิตา “กั นุ โข มม ปุตุโต
สาสเน อภิวโต วิหริตี, อุทาทุ โน”ตี
วิมฺสนตฺถํ “กจฺจึ โน วตฺถปสฺสุโต”ตี
คาถํ ลิขิตฺวา เปเสสิ. โส ตํ วาเจตฺวา
“ปิตา เม ปมาทวิหารํ อาสงฺกตี,^๑
อหฺลฺลจ อชฺชปิ ปุณฺณชฺชณฺณมึ นาทิวตฺโต”ตี
สํเวคชาโต สมฺเฏนฺโต วายมนฺโต
นจิรสฺเสว ฉพฺภิณฺโณ อโหสิ. เตน
วตฺตํ อปทานे^๒

พระผู้มีพระภาคได้ความสังเวชออกบวช
แล้ว ทำบุพพุทฺธิจฺโจ รับกรรมฐานแล้ว
ไปอยู่ในอัญชนวัน ใกล้กรุงสาเกต.

ภายหลังบิดาของท่านเพื่อจะทดลองว่า
“บุตรของเรายังยินดีอยู่ในพระศาสนา
หรือไม่หนอ” ดังนี้แล้ว จึงเขียนคาถา
ส่งไปว่า “กจฺจึ โน วตฺถปสฺสุโต” เป็นต้น.
ท่านอ่านคาถานั้นแล้วจึงคิดว่า “บิดา
ของเรา สงสัยว่า เราจะอยู่ด้วยความ
ประมาท และแม้ในวันนี้ ตัวเราก็ก็น่า
กลัวดวงภูมิปุณฺณชฺชณฺณมึเลย” จึงเกิดความ
สังเวช เพียรพยายามอยู่ ไม่นานนัก
ก็ได้อภิญญา ๖. ด้วยเหตุนั้น ท่านจึง
กล่าวไว้ในอปทานว่า

“กัสมฺมํ ปุปฺพิตํ ทิสฺวา
ปคฺคเหตุวาน อญฺชลี
พุทฺธเสฏฺฐํ สริตฺวาน
อากาเส อภิปุชฺชียี.

เตน กมฺเมน สุกเตน
เจตนาปณฺธิตีหิ จ
ชหิตฺวา มานุสฺสึ เทหิ
ดาวตีสึ อคณฺจนฺ.

“เราเห็นต้นทองกวาวมีดอกบาน จึง
ประนมกรอัญชลี นึกถึงพระพุทธ-
เจ้าผู้ประเสริฐสุด แล้วบูชาไป
ในอากาศ.

ด้วยกรรมที่ทำได้แล้วนั้น และด้วย
เหตุการตั้งเจตจำนงไว้ เราละร่าง
มนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์.

^๑ อ. อาสงฺกตี.

^๒ พ. อ. ๓๓/๘๔/๑๒๘.

เอกตติเส อิตโต กปุเป
 ยัม กมมมกริ ตทา
 ทุคคตี นากิชานามิ
 พุทธปุชายิทิ ผลั.

กิลเสสา ฉมาปีตา มยหิ ๗เปฯ
 กตัม พุทธสฺส สาสนณฺ"ติ.

อหตฺตัม ปน ปตฺวา ฅาตีนิ
 วสนนคฺริ คนฺตฺวา สาสนสฺส นียยานิกภาวึ
 ปกาเสนฺโต อิทฺธิปาฎิหารียํ ทสฺเสสิ. ตัม
 ทิสฺวา ฅาตกา ปสนฺนมานสา พหุ
 สัมมาราเม กาเรสุ. เถโรปิ สกปีตรา
 เปสิตัม คากัม องฺกุสํ กตฺวา ฅมฺภูนฺโต
 วายมนฺโต อหตฺตัม สจฺจกาสิ. อญฺญัม
 พุยากรโณโตปิ ปิตฺตฺปุชนตฺถัม^๑ "กจฺจิ โน
 วตฺถปฺสฺโต"ติ^๒ ตเมว คากัม อภาสิ.

(๒๘. กจฺจิ โน วตฺถปฺสฺโต
 กจฺจิ โน ภูสนารโต

ในกัณฑ์ที่ ๓๑ แต่ภักทกัณฑ์นี้ เราได้ทำ
 กรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น
 เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
 แห่งพุทธบูชา.

เราเผาภิเลสทั้งหลายแล้ว ๗ลฯ
 พระพุทธศาสนาเราได้กระทำเสร็จ
 แล้ว" ดังนี้.

ก็ ครั้นท่านบรรลุพระอรหัตต์แล้ว
 ไปเมืองที่อยู่ของญาติ เมื่อจะประกาศว่า
 พระศาสนาเป็นนียยานิกธรรม จึงแสดง
 อิทฺธิปาฎิหารีย์แล้ว. พวกญาติเห็น
 ปาฎิหารีย์นั้นแล้ว มีใจเลื่อมใส ได้พากัน
 สร้างสังฆาราม ไว้เป็นอันมาก. แม้
 พระเถระกระทำคาถาที่โยมบิดาของท่าน
 ส่งไปให้เป็นดังขอพากเพียรพยายามอยู่
 กระทำให้แจ้งพระอรหัตต์แล้ว. แม้เมื่อ
 ท่านจะพยากรณ์อรหัตต์คุณ เพื่อบูชา
 โยมบิดา จึงได้ภาสิตคาถานั้นแหละว่า
 "กจฺจิ โน วตฺถปฺสฺโต" เป็นต้น.

(๒๘. ท่านเป็นผู้ชวนชวาย ในเรื่องผ้า
 หรือไม่ ยินดีในเครื่องประดับ

^๑ ส. สปีตฺตฺปุชนตฺถ.

^๒ พ. เถร. ๒๖/๑๖๕/๒๖๖.

กจฺจึ สึลมยํ คนฺธํ
ตฺวํ วาสึ เนตฺรา ปชาตึ).

หรือไม่ ท่านทำกลิ่นอันสำเร็จ
ด้วยศีล ฟุ้งไปไซ้ใหม่ หมูชนนอกนี้
ไม่อาจทำกลิ่น ให้สำเร็จด้วยศีล
ฟุ้งไปได้ดังนี้).

๒๘. ตตฺถ กจฺจึตฺติ ปุจฺฉายํ นิปาโต.
โนติ ปฏฺิเสธ. วตฺถปฺสุโตติ วตฺถ
ปฺสุโต วตฺถปฺสุโต, จีวรฺมณฺฑนาภฺริโต.
นิตฺถสฺสนมตฺตํ เจตฺติ ปตฺตมณฺฑนาทึ-
จาปฺลุลปฏฺิกุเขปฺสสาปึ อธิปฺเปตตฺตา.
“กจฺจึ โน วตฺถปฺสุโต”ติปิ ปาโจ, โส
เอวตฺถเ.

๒๘. ศัพท์ว่า กจฺจึ ในคานานัน
เป็นนิบาตใช้ในการถาม. ศัพท์ว่า โน
ใช้ในการปฏิเสธ. บทว่า วตฺถปฺสุโต
ความว่า ผู้ขวนขวายในผ้า ชื่อว่า
วตฺถปฺสุโต คือยินดียิ่งในผ้าเครื่องประดับ
คือจีวร. ก็คำนี้เป็นเพียงตัวอย่าง เพราะ
แม้การห้ามความหวั่นไหวในกิจมีการ
ประดับบาตรเป็นต้น ท่านก็ประสงค์
เอาแล้ว. ปาฐะว่า “กจฺจึ โน วตฺถปฺสุโต”
ดังนี้ก็มี, เนื้อความก็อย่างนั้นแหละ.

ภุสฺสนารโตติ อตฺตภาววิภุสฺสนาย รโต
อภฺริโต, ยถกจฺเจ ปพฺพชิตฺตฺวาปึ จปฺลา^๑
กายทพฺพิพฺพหุลา^๒ จีวรฺราทึปฺริกฺขารสฺสุ
อตฺตโน สรึรฺสฺสุ จ มณฺฑน-
วิภุสฺสนญฺจานาย ยุตฺตา โหนฺติ. กิเมว
ปฺริกฺขารปฺสุโต ภุสฺสนารโต จ นาโหสิตี

บทว่า ภุสฺสนารโต ความว่า ยินดีแล้ว
คือยินดียิ่งแล้ว ในการประดับตกแต่ง
อัฐภาพ เหมือนอย่างบางคนแม้บวชแล้ว
ก็ยังหวั่นไหว มากไปด้วยการทำกาย
ให้มัน ขวนขวายในการประดับตกแต่ง
บริขารมีจีวรเป็นต้น และสรีระของตนเอง.
ก็ผู้ที่ยินดีในบริขาร ทำไมจะไม่ยินดี
ในการประดับเล่า เพราะเหตุนั้น

^๑ ส. น ทิสฺสตี.

^๒ ส. กายทพฺพิพฺพหุลา.

อวยเมตถ ปททวยสุสาปี อตุโถ.

เนื้อความแม่แห่งบททั้งสองในคาถานี้ มีเท่านี้.

สีลมย์ คนุณฺติ อชณฺทาทิภาวาปาทเนน
 สุปริสุทฺธสุส จตฺตพฺพิธสุสปี สีลสุส วเสน
 ยวายํ^๑ “โย จ สีลวตฺติ คนุโธ, วาติ
 เทเวสุ อุตฺตโม”ติ^๒ วุตฺโต สีลมโย คนุโธ,
 ตํ ตฺวํ วาสี สีลสมฺปตฺติสมฺภเวน
 กลฺยาณเนน กิตฺติสทฺเทน ก็ ตฺวํ สพฺพา
 ทิสสา ปตฺถรสีติ อตุโถ.

สองบทว่า สีลมย์ คนุณฺติ ความว่า
 กลิ่นที่สำเร็จด้วยศีล ที่ท่านกล่าวไว้ว่า
 กลิ่นของผู้มีศีล ย่อมฟุ้งไปได้ในเทวดา
 ทั้งหลาย ดังนี้ ด้วยอำนาจศีลทั้ง ๔
 ประเภท อันบริสุทธิ์ดี เพราะถึงความ
 เป็นศีลไม่ขาดเป็นต้น ซึ่งทำให้ท่าน
 ฟุ้งไป ด้วยกิตติศัพท์อันงาม อันเป็น
 บ่อเกิดแห่งศีลสมบัติ ซึ่งเป็นเหตุให้ท่าน
 แม่ไปทั่วทิศดังนี้.

เนตฺรา ปชาติ น อิตฺรา ทฺสุสีลปชา,
 ทฺสุสีลตฺตาเยว ทฺสุสีลยมฺยํ ทฺคฺคนุณฺ
 วายติ. ()^๓ เอวํ ตฺวํ ทฺคฺคนุณฺ อวายิตฺวา
 กจฺจิ สีลมย์ คนุณฺ วายสีติ อตุโถ.
 อถวา เนตฺรา ปชาติ น^๔ อิตฺรา
 ทฺสุสีลปชา, ตํ กจฺจิ^๕ น โหติ, ยโต

สองบทว่า เนตฺรา ปชา ความว่า
 ประชาชนที่ทูลนอกนี้ไม่ฟุ้งไป ย่อมฟุ้ง
 ไปแต่กลิ่นเหม็น อันเกิดแต่ความทูล
 เพราะมีศีลชั่วนั่นเอง. อธิบายว่า ตัวท่าน
 ไม่มีกลิ่นชั่ว ฟุ้งไปอย่างนี้ ฟุ้งไปแต่
 กลิ่นศีลดอกหรือ. อีกนัยหนึ่ง สองบทว่า
 เนตฺรา ปชา ความว่า ไม่ใช่ประชา
 ผู้มีศีลช้วนอกนี้ กลิ่นช้วนนั้นไม่มีบ้างหรือ

^๑ ส. น ทิสฺสติ.
^๒ พ. ธิ. ๒๕/๒๒.
^๓ ม. (น สีลมย์ คนุณฺ).
^๔ ส. อิตฺรา.
^๕ ส. อี. กิณฺจ.

สีลมย์ คนุฉิ วายสีติ พยติเรเกน เพราะกลืนศีลยอมฟุ้งไปเป็นเหตุ ฉะนั้น
สีลคนุชวายนเมว วิภาเวติ. ท่านจึงประกาศความฟุ้งไปด้วยกลืนศีล
โดยพยติเรกนัย ฉะนี้.

ชมฺพุกามิยปุตฺตตฺเถรคาถาวณฺณนา พรรณนาคาถาของพระชัมพुकามิยบุตรเถระ
นิฏฺฐิตา. จบ.

๙. หาริตตฺเถรคาถาฉนวนนา

สมฺมุณมยมตฺตานนฺติ อายสฺมโต
หาริตตฺเถรสฺส คาถา. กา อฺปฺปตฺติ ?
โส กิร ปุริมพฺพุตฺเตสฺส กตาทิกาโร
หุตฺวา ตตฺถ ตตฺถ วิวญฺญูปนินฺตฺสยํ
ปุณฺณสมฺภารํ อฺปฺจินฺนฺโต อิตฺโต เอกตีสฺเส
กปฺเป สฺทสฺสนํ นาม ปจฺเจกสมฺพฺพุทฺธิ
ทิสฺวา ปสนฺนมานโส กุญฺชปฺปฺเผหิ ปุชฺชํ
กตฺวา เตน ปุณฺณกมฺเมเน สฺคตีสฺสเยว
ปรีวตฺเตนฺโต อิมสฺมิมิ พฺพุทฺธปฺปาเท
สวาทฺถินฺคเร พุราหฺมณฺมหาสาลกฺกุเล
นิพฺพตฺติ. **หาริตฺตีสฺส**^๑ นามํ อโหสิ.

ตสฺส วยปฺปตฺตสฺส มาตาปิตโร
กฺกุณฺฐปาทีหิ อญฺจวิภัง กุมาริกํ
พุราหฺมณฺธิตรํ อาเนสฺสุ. โส ตาย สฺทฺธิ
โกคฺสฺขํ อญฺกวณฺโต เอกทิวสํ อตฺตโน
ตสฺสา จ รุปสมฺปตฺติ อโโลเกตฺวา
ธมฺมตาย ใจฺทียมาโน "อิตฺถิสฺสํ นาม
รูปํ น จิรสฺเสว ชราย มจฺจุณา จ

๙. พรรณนาคาถาของ

พระหาริตเถระ

คาถาของท่านพระหาริตเถระมีคำ
เริ่มต้นว่า สมฺมุณมยมตฺตานํ ดังนี้.
มีเหตุเกิดอย่างไร? ได้ยินว่า ท่านได้ทำ
ความดีไว้ในพระพุทธรเจ้าแต่ปางก่อน
สั่งสมบุญสมภาร อันเป็นอุปนิสัยแห่ง
พระนิพพานไว้ในภพนั้น ๆ ในกัปที่ ๓๑
แต่ภัทรกัปนี้ ได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
พระนามว่าสุทฺถสฺสนะ มีใจเลื่อมใส เอา
ดอกไม้มากระทำบูชา ด้วยบุญกรรมนั้น
ได้วนเวียนอยู่แต่ในสุคติเท่านั้น ครั้น
พุทฺธปฺบาทกาลนี้ จึงมาบังเกิดในตระกูล
พราหฺมณมหาศาล ในพระนครสาวัตถี.
ท่านได้มีชื่อว่าหาริตะ.

เมื่อท่านเจริญวัยแล้ว มารดาและบิดา
ได้นำสาวรุ่น ซึ่งลูกสาวพราหฺมณ
ผู้เหมาะสมกัน ด้วยตระกูลและรูป
เป็นต้นมาให้. ท่านเสวยความสุขในภคะ
กับหญิงนั้น วันหนึ่ง พิจารณารูปสมบัติ
ของตนและของภรรยา อันธรรมตา
ตักเตือนแล้ว กลับได้ความสังเวชว่า

^๑ ม. หาริตฺติ.

อภิปมทที่ยตี"ติ สัเวคั ปฏิลภิ.
กติปยทิวสาติกุกเมเนว จสฺส ภริยั
กณฺหสฺสไป ทัสสิตฺวา มาเรสิ.

โส เตน ภียโยโส มตฺตาย สญฺชาต-
สัเวโค สตฺถุ สนฺตีกิ คนฺตฺวา ฌมฺมิ
สฺตฺวา สมฺพนฺธเน ฉินฺทิตฺวา ปพฺพชิ.
ตสฺส จ จริยานุกฺคัลลํ กมฺมญฺจานันํ คเหตุวา
วิหฺรณฺตสฺส กมฺมญฺจานันํ น สมฺปชฺชติ,
จิตฺตํ อชฺชคฺตํ น โหติ. โส คามิ
ปิณฺฑทาย ปวิญฺจโ อญฺเจตริ อชฺชกาโร
อชฺชทณฺฑกั^๑ ยนฺเต ปกฺขิปีตฺวา อชฺชั
กโรนฺติ ทิสฺวา "อิมเ อเจตณฺมปิ นาม
อชฺชั กโรนฺติ, กสฺมา อหิ จิตฺตํ อชฺชั
น กริสฺสามิ"^๒ติ ฉินฺเตตฺวา ตโตว^๓
ปฏินิวดตฺติตฺวา ทิวาญฺจานเ นิสินฺโน
วิปสฺสนันํ อารภิ. อถสฺส ภควา อชฺชริ
อากาเส นิสิตฺติตฺวา โอวาทิ เทนฺโต
"สมฺนุณฺมยมตฺตานนุ"^๓ติ คาทิ อภาสิ.
อชฺชเมว เถโร อตฺตานันํ ปรี วีย โอวทนฺโต
อภาสิติ จ วทนฺติ.

"ธรรมดารูปเช่นนี้ไม่นานนักก็จะถูกขรา
และมัจจุร่าย". ก็พอผ่านพ้นไป ๒-๓ วัน
เท่านั้น ภริยาของท่านก็ถูกงูเห่ากัดตาย.

ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงเกิดความสลัดจิต
เป็นอย่างยิ่ง ไปเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรม
ตัดเครื่องผูกคือเรื้อน ออกบวชแล้ว. และ
เมื่อท่านรับกรรมฐานที่เหมาะสมแก่จริตอยู่
กรรมฐานก็ไม่สำเร็จ จิตก็ไม่ตรง. ท่าน
เข้าไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาต เห็นช่าง
ทำครคนหนึ่ง เอาไม้สำหรับทำลูกศรใส่
เข้าในเครื่องยนต์แล้วตัดให้ตรง จึงคิดว่า
"คนเหล่านี้ทำไม้แม้ที่ไม่มีจิตใจให้ตรงได้
ก็เพราะเหตุไร เราจึงไม่ทำจิตของเรา
ให้ตรงบ้างเล่า" กลับจากบิณฑบาตนั้น
นั่งพักกลางวัน เริ่มวิปัสสนา. คราวนั้น
พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง ในอากาศ
เหนือพระหาริตะนั้น เมื่อประทานโอวาท
จึงได้ตรัสพระคาถานี้ว่า "สมฺนุณฺมย-
มตฺตานัน" เป็นต้น. และอาจารย์ทั้งหลาย
กล่าวว่า พระเถระนี้แหละได้กล่าวสอนตน
ดุจสอนคนอื่น.

^๑ ส. อชฺชทณฺฑกั.

^๒ ส. ตโต.

^๓ ข. เถร. ๒๖/๑๖๖/๒๖๖.

(๒๙. สมุณฺณมยมตฺตานํ
 อสุกาโร เตชนํ
 จิตฺตํ อชฺฐํ กริตฺวา
 อวิชฺชํ ภินฺท หาริตาติ).

๒๙. ตตฺถ^๑ สมุณฺณมยฺนฺติ สมฺมา
 อุนฺนเมฺนุโต, สมฺปาตฺตฺวิเสฺน โภสฺชชฺปกฺเข
 ปตฺติตุํ อทฺตฺวา ตโต อชฺฐธฺรฺนุโต วัริยสมตฺ^๒
 โยเชนฺโตติ อตฺถโก. อตฺตฺตานนฺติ จิตฺตํ,
 อถฺวา สมุณฺณมยาติ โภสฺชชฺปกฺขโต
 สมุณฺณเมหิ. ม-กาโร ปทสนฺธิกโร.
 หีนวัริยตาย ตว จิตฺตํ กมฺมฏฺจฺจานวิถิ
 นปฺปฏิปชฺชติ เจ, ตํ วัริยารมฺภวเสฺน
 สมฺมา อุนฺนเมหิ, อโนนตฺ^๓ อนปนตํ
 กโรหิตี อธิปฺปาโย.

เอวํ ปน กโรนุโต อสุกาโร เตชนํ
 จิตฺตํ อชฺฐํ กริตฺวาน อวิชฺชํ ภินฺท

(๒๙. แน่ท่านหริตะ ท่านจงยกตน
 ของท่าน ขึ้นจากความเกียจคร้าน
 เหมือนช่างศรยกลูกศรขึ้นดัด ฉะนั้น
 ท่านจงทำจิตให้ตรง แล้วทำลาย
 อวิชาเสีย ดังนี้).

๒๙. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า
 สมุณฺณมยํ ความว่า ยกขึ้นโดยชอบ
 อธิบายว่า ยกขึ้นไม่ให้ตกไปในฝ่ายความ
 เกียจคร้าน ด้วยอำนาจการเข้าสมาบัติ
 เมื่อยกขึ้นจากความเกียจคร้านนั้นได้จึง
 ประกอบความเพียรให้สม่ำเสมอ. บทว่า
 อตฺตฺตานํ ได้แก่ จิต อีกนัยหนึ่ง บทว่า
 สมุณฺณมยํ ความว่า ท่านจงยกขึ้นจาก
 ฝ่ายที่เกียจคร้าน. ม-อักษร กระทำเป็น
 บทสนธิ. ถ้าหากจิตของท่านไม่ดำเนินไป
 สู่วิถีกรรมฐาน เพราะมีความเพียรต่ำไป
 ท่านก็จงยกจิตนั้นขึ้นโดยรอบด้วยอำนาจ
 การปรารภความเพียร อธิบายว่า จง
 กระทำไม่ให้ต่ำลง ไม่ให้ลดลง.

ก็เมื่อกระทำได้ดังนี้ แน่ท่านหริตะ
 ก็เมื่อท่านทำได้ดังนี้ ดุจช่างศร ยก

^๑ เอวํ ตตฺถ (สพฺพตฺถ).

^๒ โป. วัริยสมตํ.

^๓ ส. อนมนตํ, โป. อ. อโนมนตํ.

หาริตาติ. ยถา นาม อสุกาโร กณฺฐํ
 อีสกมุปี โอนติ อปนติ จ^๑ วิชฺฌนฺโต
 ลกฺขํ ภินฺทนฺตํ อุกฺกํ กโรติ. เอวํ
 โภสชฺชปาตโต อรฺกขณฺน โอนติ^๒
 อุกฺกจฺจปาตโต อรฺกขณฺน อปนติ
 วิชฺฌนฺโต^๓ อปฺปนาปตฺติยา จิตฺตํ อุกฺกํ
 กริตฺวาน สฺมาหิตจิตฺโต วิปฺสฺสนํ
 อสุสฺสกฺกาเปตฺวา สีมํ อคฺคฺมคฺคฺคาณฺน
 อวิชฺชํ ภินฺท ปทาเลหิติ. ตํ สุตฺวา เถโร
 วิปฺสฺสนํ วทฺเตตฺวา น จิเรเนว อรฺหา
 อโหสิ. เตน วุตฺตํ **อปทาน**^๔

ลูกศรขึ้นดัด ฉะนั้น ท่านจงทำจิต
 ให้ตรงแล้ว ทำลายอวิชาเสีย
 ฉะนั้นแล. อธิบายว่า ช่างศรเกลาลูกศร
 ที่โอนไปเอียงไปนิดหน่อยให้ตรง เพื่อ
 ทำลายที่หมายเสีย ฉนั้นใด ท่านก็จง
 เกลาจิตที่เอียงไป เพราะไม่รักษาจาก
 การตกไปฝ่ายความเกียจคร้านที่เอียงไป
 เพราะไม่รักษาไว้ จากการตกไปฝ่าย
 อุทฺธจจะ กระทำจิตให้ตรงด้วยการถึง
 อปฺปนา เป็นผู้มีจิตตั้งมั่นแล้ว ขวนขวาย
 วิปฺสฺสนา ก็จะทำลายอวิชา ด้วย
 มรรคญาณอันเลิศได้เร็วพลัน. พระเถระ
 ฟังพระโอวาทนั้นแล้ว เจริญวิปฺสฺสนา
 ไม่นานนัก ก็เป็นพระอรหันต์. ด้วยเหตุนี้
 ท่าน จึงกล่าวไว้ใน**อปทาน**ว่า

“หิมวฺนตฺตฺสฺสาวิทฺเฐ
 ฉापโล นาม ปพฺพโต
 พุทฺโธ สุตฺตฺสฺสโน นาม
 วิหาสิ^๕ ปพฺพตฺนฺตเร.

“ในที่ไม่วิกลุแกหิมวันต์ มีภูเขา
 ลูกหนึ่งชื่อว่าฉापละ พระพุทธเจ้า
 พระนามว่าสุทฺตฺสฺสนะ ประทับอยู่
 ที่ชอกเขา.

^๑ ส. อีสกมุปี โอนติ อปนติ จ. อ. อีสกมุปี
 โอนติ อปนติ จ ตํ วิชฺฌนฺโต.

^๒ ส. รกฺขณฺน โอนติ.

^๓ ส. รกฺขณฺน อปนติ วิชฺฌนฺโต.

^๔ พ. อ. ๓๒/๓๔๘/๔๓๔.

^๕ ม. วสนฺโต.

ปุปผิ์ เหมวณฺณิ์ คยฺห
 คจฺฉิ์ เวหายเสนหิ์^๑
 อทฺทสฺสิ์ วิรชฺชิ์ พุทฺธิ์^๒
 โอมติณฺณมนาสวฺ.

สตุตฺต จมฺปกปฺปฺพานิ
 สีเส กตฺวานิ์ ตทา
 พุทฺธสฺส อภิโรเปสี
 สยมฺภุสฺส มเหสีโน.

เอตฺตีสฺเส อิตฺ กปฺเป
 ยิ์ ปุปฺผมฺภิปุชฺชียิ์
 ทุคฺคตี นามิขานามิ
 พุทฺธปุชฺชายิ์ทํ ผลิ์.

กิเลสฺสา ฉมาปีตา มยฺหิ์ ฯเปฯ
 กตฺติ์ พุทฺธสฺส สาสนฺนุ"ติ.

อรหตุตฺติ์ ปน ปตฺวา อญฺญิ์
 พุยากรโณตฺปิ ตเมว คากิ์ อภาสิ.

หริตฺตเถรคาถาวณฺณนา นิฏฺจิตา.

เราถึอดดอกจัมปา เหาะไปทาง
 อากาศ ได้เห็นพระพุทเจ้า
 ผู้ปราศจากธุลี ผู้ข้ามพ้นโอชะ
 ไม่มีอาสวะ.

ขณะนั้น เราวางดอกจัมปาไว้
 บนศิรัษะแล้ว แล้วบูชาพระพุทเจ้า
 ผู้สยัมภู ผู้แสวงหาประโยชน์
 อันยิ่งใหญ่.

ในกัณฑ์ที่ ๓๑ แต่ภัทรกัณฑ์นี้ เราได้
 เอาดอกไม้ไต่บูชา ด้วยการบูชานั้น
 เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผล
 แห่งพุทบูชา.

เราเฝ้ากิเลสทั้งหลายแล้ว ฯลฯ
 พระพุทศาสนาเราทำได้สำเร็จแล้ว"
 ดังนี้.

ก็ ครั้นท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว
 แม้เมื่อจะพยากรณ์อรหัตคุณ ก็ได้ภาษิต
 คาถานั้นเหมือนกัน.

พรรณนาคาถาของพระหริตเถระ จบ.

^๑ ฉ. เวหาสิ์ อคมาสนหิ์.

^๒ ฉ. ตตฺถทฺทสฺสสิ์ สมฺพุทฺธิ์.

๑๐. อุตติยตฺเถรคาถาพรรณนา

อาพาธ เม สมบุปฺปนฺนติ
 อายสฺมโต อุตติยตฺเถรสฺส คาถา. กา
 อฺปฺปตฺติ ? โส กิร ปุริมพฺพุเธสุ
 กตาริกาโร ตตฺถ ตตฺถ วิวญฺญูปนิสฺสยํ
 ปุณฺณ^๑ อฺปจฺฉินฺนโต อิตฺถ จตฺตุนวฺเต กปฺเป
 สิทฺถตฺถสฺส ภควโต กาลे จนฺทภาคายน
 นทียา มหารูโป^๒ สฺสุมาริ หุตฺวา
 นิพฺพตฺโต. โส ปาริ คนฺตุ นทียา ตีริ^๓
 อฺปคตฺติ ภควนฺตฺติ ทิสฺวา ปสฺนุนจิตฺโต
 ปาริ เนตฺกามา ตีรสมิเป นิปฺชฺชติ.

ภควา ตสฺส อฺนุกมฺปาย ปิฏฺฐิจฺยํ ปาทะ
 จเปสิ. โส หฏฺฐิ อฺทคฺโค ปิตฺติเวเคน
 ทิคฺคฺคฺสาเห หุตฺวา โสตํ จินฺทนฺโต
 สีมฺน ชเวน ภควนฺตฺติ ปฺรตีริ^๔ เนสิ.

๑๐. พรรณนาคาถา

ของพระอุตติยเถระ

คาถาของท่านพระอุตติยเถระมี
 คำเริ่มต้นว่า อาพาธ เม สมบุปฺปนฺน
 ดังนี้. มีเหตุเกิดอย่างไร ? ได้ยินว่า
 ท่านได้กระทำความดีไว้ในพระพุทธเจ้า
 แต่ปางก่อนแล้ว สิ่งสมบุญอันเป็น
 อุนิสัยแห่งพระนิพพานในภพนั้น ๆ ใน
 กัปที่ ๙๔ แต่ภัทรกัปนี้ ในกาลแห่งพระผู้มี
 พระภาคพระนามว่าสิทธัตถะ มาบังเกิด
 เป็นจระเข้ตัวใหญ่ อยู่ในแม่น้ำจันทภาคา.
 ท่านเห็นพระผู้มีพระภาค เสด็จเข้ามา
 ยังฝั่งแม่น้ำเพื่อจะเสด็จข้ามฟาก มีจิต
 เลื่อมใส ประสงค์จะนำเสด็จข้ามฟาก
 จึงมานอนที่ริมฝั่งน้ำ.

พระผู้มีพระภาค ทรงประทับยืนบนหลัง
 เพื่ออนุเคราะห์จระเข้ขึ้น. เขาดีใจปลื้มใจ
 มีความอุตสาหะเป็นทวิคุณด้วยกำลังปีติ
 จึงว่ายตัดกระแสแม่น้ำนำพระผู้มีพระภาค
 ไปยังฝั่งโน้นด้วยความรวดเร็ว. พระผู้มี

^๑ ส. พหุ ปุณฺณ.

^๒ ส. มหารนฺท.

^๓ ม. ตีเร.

^๔ ส. ปาริ ตีริ.

ภควา ตสฺส จิตฺตปฺปสาทํ โอลฺลเกตฺวา
 “อโย อิตฺโต จฺโต เทวโลเก นิพฺพตฺติตฺวา”^๑
 ตโต ปฏฺจาย สุกฺตีสฺสเยว สํสรฺนฺโต อิตฺโต
 จตฺนฺวเต กปฺเป อมตํ ปาปฺณิสฺสตี”ติ
 พฺยากริตฺวา ปกฺกามิ.

โส ตถา สุกฺตีสฺสเยว ปริพฺภมฺนฺโต^๒
 อิมสฺมี พุทฺธปฺปาเท สาวตฺถิโย
 อญฺญตรสฺส พฺราหฺมณฺสฺส ปฺตฺโต หุตฺวา
 นิพฺพตฺติ อุตฺติโย นาม นามเณ. โส
 วยปฺปตฺโต “อมตํ ปริเยสฺสิสฺสามิ”ติ
 ปริพฺพาชโก หุตฺวา วิจฺรฺนฺโต เอกทิวสํ
 ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา^๓ ธมฺมํ สุตฺวา
 (๔) สาสเน ปพฺพชิตฺวาปิ สีลาทีนํ
 อวิโสธิตตฺตา วิเสสํ นิพฺพตฺเตตฺตํ
 อสฺกโกนฺโต อญฺเณ ภิกฺขุ วิเสสํ
 นิพฺพตฺเตตฺวา อญฺณํ พฺยากรโณเต ทิสฺวา
 สตฺถาริ อุปฺสงฺกมิตฺวา สงฺเขเปเนว^๕
 โอวาทํ ยาจิ.

พระภาคทรงเห็นเขามีจิตแจ่มใส จึงทรง
 พยากรณ์ว่า “จะเข้ตัวนี้จตุจากอัทภานี้
 แล้วไปบังเกิดในเทวโลก จำเดิมแต่นั้น
 ก็จะท่องเที่ยวไปในสุคติเท่านั้น ในกัปที่
 ๙๔ แต่มัทรกัปนี้ไป จักบรรลุอมตธรรม”
 ดังนี้แล้ว เสด็จหลีกไป.

ท่านท่องเที่ยวไปแต่ในสุคติเช่นนั้น
 อย่างเดียว ในพุทธบาทกาลนี้มาบังเกิด
 เป็นบุตรพราหมณ์คนหนึ่งในกรุงสาวัตถี
 มีนามว่าอุตติยะ. ท่านเจริญวัยแล้ว
 คิดว่า “เราจักแสวงหาอมตธรรม”
 จึงบวชเป็นปริพาชกท่องเที่ยวไป วันหนึ่ง
 เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคฟังธรรมแล้ว
 แม้บวชแล้วในศาสนา ก็ไม่อาจจะยัง
 คุณวิเศษให้บังเกิดได้ เพราะความที่
 คุณธรรมทั้งหลายมีศีลเป็นต้น ยังไม่ได้
 ชำระให้บริสุทธิ์ เห็นภิกษุเหล่าอื่นยัง
 คุณวิเศษให้บังเกิดแล้วพยากรณ์อรหัตคุณ
 อยู่ จึงเข้าเฝ้าพระศาสดา ทูลขอโอวาท
 โดยสังเขปเท่านั้น.

^๑ ส. นิพฺพตฺติสฺสตี.

^๒ ส. สํสรฺนฺโต.

^๓ ส. ทิสฺวา อุปฺสงฺกมิตฺวา.

^๔ ส. เขตฺถนฺตเร “ปฏฺิลทฺธสฺสทฺโร”ติ ปาโจ ทิสฺสตี.

^๕ ม. สงฺเขเปเน.

สตถุปิ ตสฺส “ตสฺมาติห ตฺวํ อุตฺตिय
 อาทิมเว วิโสเธหิ”ติอาทินา^๑ สงฺเขเปเนว
 โยวาทํ อทาสิ. โส ตสฺส โยวาเท
 จตฺวา วิปฺสฺสนํ อารภิ. ตสฺส
 อารทฺธวิปฺสฺสนสฺส อาพาโธ อฺปฺปชฺชติ.
 อฺปฺปนฺเน ปน อาพาธเส สญฺชาตสฺสเวโค
 วิริยารมฺภวตฺถุํ กตฺวา วิปฺสฺสนาย กมฺมํ
 กโรนฺโต วิปฺสฺสนํ อฺสฺสกุภาเปตฺวา
 อรหตฺตํ ปาปฺปณิ. เตน วุตฺตํ อปทานे^๒

แม้พระศาสดา ก็ประทานโอวาทแก่ท่าน
 โดยสังเขปเท่านั้น มีอาทิว่า “อุตตियะ
 เพราะเหตุนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องตัน
 ในศาสนานี้ให้นั้นเทียว ท่านตั้งอยู่
 ในพระโอวาทของพระผู้มีพระภาคนั้นแล้ว
 ปรรอวิปัสสนา. เมื่อท่านปรรอวิปัสสนา
 ก็เกิดอาพาธขึ้น. แลเมื่อเกิดอาพาธขึ้น
 แล้ว จึงเกิดความสังเวช กระทำเรื่อง
 ปรรอภควมเพียรแล้ว ทำกรรมใน
 วิปัสสนา พยายามขวนขวายวิปัสสนา
 บรรลุพระอรหัตแล้ว. ด้วยเหตุนั้น ท่าน
 จึงกล่าวไว้ในอปทานว่า

“จนฺทภาคานทีตีเร

 สํสุมาโร อหํ ตทา
 สโกชนปฺสฺตาทิ^๓
 นทีติตฺถิ^๔ อคณฺจหิ.

 สิทฺถตฺถุโธ ตมฺหิ สมเย
 สยมฺภุ อคฺคปฺคฺคโล
 นที ตริตฺถกาโม โส
 นทีติตฺถิ อฺปาคมิ.

“เวลานั้น เราเป็นจระเข้อยู่ในใกล้ฝั่ง
 แม่น้ำจันทภาคา เราขวนขวาย
 หาเหยื่อของตน ได้ไปยังท่าแม่น้ำ.

สมัยนั้น พระสยมภูผู้อัศจรรย์บุคคล
 พระนามว่าสิทธัตถะ พระองค์
 ประสงค์จะเสด็จข้ามแม่น้ำ จึงเสด็จ
 เข้ามาสู่ท่าแม่น้ำ.

^๑ ส. มหา. ๑๙/๑๙๒.

^๒ พ. อ. ๓๒/๓๐/๑๑๓.

^๓ ฉ. สโคจรปฺสฺโตหิ.

^๔ ม. นทีตีริ.

โอปาคเต^๑ จ สมฺพุทฺธ
 อหฺปี ตตฺตฺตฺตฺตฺต
 อฺปคฺนตฺตฺตฺตฺต สมฺพุทฺธ
 อิมํ วาจํ อฺทฺธีรยฺยํ.

อภฺริยฺยห^๒ มหาวิร
 ตาเรสุสํมิ อหฺ ตฺวํ
 เปตฺตํ วิสยํ มยฺหํ
 อญฺกมฺป มหามฺนิ.

มม อฺคฺคชฺชนํ^๓ สุตฺวา
 อภฺริยฺย มหามฺนิ
 หฺมฺจํ หฺมฺเจน จิตฺเตน
 ตาเรสึ โลกนํายกํ.

นทฺธิยา ปาวิเม ตีเร
 สิทฺถตฺตฺตฺต โลกนํายโก
 อสุสํเสสิ มมํ ตตฺต
 อมตํ ปาปฺปณิสฺสตี.

ตมฺหา กายา จวิตฺตฺต
 เทวโลกํ อคฺณฺจหํ

ก็เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จ
 มาถึง แม้เราก็มายังที่ที่นั่น
 เราได้เข้าไปใกล้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ได้กราบทูลดังนี้ว่า.

เชิญเสด็จขึ้น (หลังข้าพระองค์) เกิด
 พระมหาวิรเจ้า ข้าพระองค์จักข้าม
 ส่งพระองค์ ขอพระองค์ทรง
 อนุเคราะห์วิสัย ของบิดาของข้า
 พระองค์เกิด พระมหามนิ.

พระมหามนิ ทรงสดับคำทูลเชิญ
 ของเราแล้วเสด็จขึ้น(หลัง) เราย้ำเรียง
 มีจิตยินดี ได้ข้ามส่งพระผู้มีพระภาค
 ผู้นำกของโลก.

ที่ฝั่งแม่น้ำนั้น พระผู้มีพระภาค
 สิทธิตถะ นายกของโลก ทรงยัง
 เราให้พอใจ ณ ที่นั้นว่า ท่านจัก
 ได้บรรลุอมตธรรม.

เราเคลื่อนจากกายนั้น แล้วได้
 ไปสู่เทวโลกแวดล้อมด้วยนางอัปสร

^๑ อ. อุปคเต.

^๒ อ. อภฺริย.

^๓ ส. มม ตํ คชฺชนํ.

อรหตฺตํ ปน ปตฺวา อตฺตโน
สมฺมา ปฏิปตฺติยา ปริปุณฺณาการ-
วิภาวนมุขเณ อณฺโณ พุยากโรนฺโต
“อาพาธ เม สมฺปุปนฺเน”^๑ คณฺ
อภาสิ.

(๓๐. อาพาธ เม สมฺปุปนฺเน
สติ เม อุปฺปชฺชถ
อาพาโธ เม สมฺปุปนฺโน
กาโล เม นฺปุปฺมชฺชิตฺตุ).

๓๐. ตตฺถ อาพาธ เม สมฺปุปนฺเนติ
สริรสฺส อาพาธนฺโต “อาพาโธ”ติ
ลทฺธนาเม วิสภาคธาตฺกฺโขภเหตุเก โรเค
มยฺหํ สญฺชาเต. สติ เม อุปฺปชฺชถาติ
“อุปฺปุปนฺโน โข เม อาพาโธ, จานฺ โข
ปเนตฺ วิชฺชติ, ยทิทํ อาพาโธ วฑฺฒเมยฺย.
ยาว ปนายํ อาพาโธ น วฑฺฒติ,
หนฺทานํ วิริยํ อารภามิ อปฺปตฺตสฺส
ปตฺติยา อนนฺทิตสฺส อธิคฺมาย
อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาयाติ” วิริยารมฺภ-
วตฺถุฏฺฐตา สติ ตสฺเสว อาพาธสฺส วเสน
ทฺกฺขาย เวทนาย ปิพิยฺมานสฺส มยฺหํ
อุทฺปาที. เตนาห “อาพาโธ เม

ก็ครั้งท่านบรรลุพระอรหัตแล้ว เมื่อ
จะพยากรณ์พระอรหัตคุณโดยมุ่งถึงการ
ประกาศอาการแห่งสัมมาปฏิบัติของตน
บริบูรณ์แล้ว จึงได้ภาษิตคาถาว่า
“อาพาธ เม สมฺปุปนฺเน” เป็นต้น.

(๓๐. เมื่ออาพาธ บังเกิดขึ้นแก่เรา สติ
ก็เกิดขึ้นแก่เราว่า อาพาธเกิดขึ้น
แก่เราแล้ว เวลานี้ เป็นเวลาที่เรา
ไม่ควรประมาท).

๓๐. บรรดาบทเหล่านั้น บทคาถา
ว่า อาพาธ เม สมฺปุปนฺเน ความว่า
เมื่อโรคอันมีเหตุมาแต่ธาตุที่ไม่เสมอกัน
กำเริบ ที่ได้ชื่อว่า “อาพาธ” เพราะ
เบียดเบียนสรีระ เกิดขึ้นแล้วแก่เรา.
บทคาถาว่า สติ เม อุปฺปชฺชถ
ความว่า สติอันมีการปรารภความเพียร
เป็นที่ตั้งว่า “อาพาธ เกิดขึ้นแล้วแก่เราแล,
ก็ข้อที่อาพาธพึงเจริญขึ้นนั้น เป็นฐานะ
ที่จะมีได้ เอาเถอะ เราจะปรารภ
ความเพียร ตราบเท่าที่อาพาธ ยังไม่
เจริญขึ้น เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุ
สิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้ง สิ่งที่ยัง

^๑ พ. เถร. ๒๖/๑๖๗/๒๖๗.

สมุปฺปนฺโน กาโล เม นปฺปมชฺชิตฺตฺนํ"ติ.
 เอวํ อุปฺปนฺนํ หิ สตี องฺกุสํ กตฺวา
 อยํ เถโร อรหตฺตํ ปตฺโตติ.

ไม่ทำให้แจ้ง ดังนี้ เกิดขึ้นแล้วแก่เรา
 ผู้ถูกทุกขเวทนา ด้วยอำนาจอาพาธนั้น
 นั้นแลบีบคั้น. เพราะเหตุนั้น ท่านจึง
 กล่าวว่า "อาพาธเกิดขึ้นแล้วแก่เรา
 เวลานี้เป็นเวลาที่เราไม่ควรประมาท"
 ดังนี้. ก็พระเถระนี้ เอาสติที่เกิดขึ้นอย่างนี้
 เป็นขอบรรลุพระอรหัตแล้ว.

อุตฺตียตฺเถรคาถาภณฺณนา นิฏฺฐิตา.

พรรณนาคาถาของพระอุตฺตียเถระ ๑๖.

ตฺตียวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

พรรณनावรรคที่ ๓ ๑๖.

**เลขคณาดอกฤกษ์ภาย
ส่วฤกษ์คปทาน์ ปทานุกุโม
(ปฐมภาค)**

	อังก		อังก
	อ		อ
อคคิ	๑๒๖	อภาสิตฤ	๙๗
อจจตุ ปท	๕๑	อภินุหไส	๓๐๗
อภูจิสญบาย	๒๖๒, ๒๖๓	อภินทนต์	๒๙๐, ๒๙๑
อณู	๑๓๘, ๑๔๐	อमतสฺส	๒๘๕, ๒๘๖
อตนุทิตา	๔๖	อวจ	๒๒๗
อตุถ	๕๓	อหุ	๒๖๑, ๒๖๒
อตุถทสฺสโน	๑๔๐		
อตุถุปนายิกา	๑๐, ๑๓		อ
อนุทตโต	๑๑๐, ๑๑๑	อาคตาน	๑๒๒, ๑๒๖
อนุปุตตดา	๓๐๒, ๓๐๓	อาชญโย	๒๕๑, ๒๕๒
อนุพฐุหย	๒๙๖, ๒๙๗	อาทิจจพนฺธุโน	๓๑๒, ๓๑๓
อนุวสฺสโก	๒๙๘, ๓๐๒	อพาธา	๓๓๒, ๓๓๗
อปานุท	๑๗๘	อายสฺมา	๙๖
อเปกฺข	๑๙๙, ๒๐๑	อโลกทา	๑๒๒, ๑๒๖
อเปตภรโว	๑๖๐, ๑๗๘	อาสชช	๓๐๘
อเปตโลมหไส	๑๘๔, ๑๘๕		
อปปกสิเรน	๒๕๑, ๒๕๓		อ
อปปมตฺตา	๑๓๘, ๑๔๑	อิตโต	๒๒๖, ๒๒๗
อผริ	๒๖๒, ๒๖๓, ๒๖๔	อิตถ	๙๖

	อุ	อุ	ก	อุ
อิธิ	๒๑๒, ๒๑๔	กงฺเขถ		๒๑๒, ๒๑๔
อินฺทโคปกสณฺณนา	๒๒๑	กจฺจิ		๓๒๓, ๓๒๔
อิมนิ	๕๓	กณฺหา		๓๐๘
อิวิ	๑๑	กตํ		๓๐๒, ๓๐๓
		กตฺนุตํ		๕๑
		กายคตาสตี		๑๗๑, ๑๗๒
อุตฺตริ	๒๔๗	การวิยํ		๒๙๐, ๒๙๑
อุปฺปชฺชถ	๓๓๗	กฺฎิกกา		๕๕, ๘๐, ๘๓
อุทฺยพฺพยํ	๒๐๑	กฺุสํ		๓๑๗, ๓๑๘
อุปฺชฺฌมาโย	๒๒๖, ๒๒๗	เกวลํ		๒๖๒, ๒๖๓
อุปรโต	๑๑๐	โกวิทฺ		๒๘๕, ๒๘๖
อุปฺสนฺโต	๑๑๐			
อุปาคมี	๑๙๔		ช	
อุสุการา	๒๗๑	ขณฺธานํ		๒๙๖
		ชิปฺปเมว		๒๖๒, ๒๖๓
	เอ			
เอโก	๑๗๐, ๑๗๑		ค	
		คฺมฺภีริ		๑๓๘, ๑๔๐
	โอ	คาถา		๕, ๖, ๗, ๒๑
โอมติณฺโณ	๒๔๖, ๒๔๘	คิริคพฺภเว		๑๒, ๑๘
โองาสชาตํ	๓๐๖, ๓๐๗			
			จ	
	ก	จกฺขุททา		๑๒๒, ๑๒๖
กงฺขิ	๑๒๗	จิตฺตํ		๓๐๗

สำนวนิตปทานิ ปทานุกกโม

๓๔๑

อังก

อังก

ฉ

ท

ฉนุณา

๕๕, ๘๐, ๘๑

ทพพิ

๓๑๕, ๓๑๗, ๓๑๘

ฉินุเท

๒๓๐, ๒๔๖, ๒๔๗

ทพโพ

๑๔๖, ๑๖๑, ๑๖๒

ทเมน

๑๖๑

ช

ทมนนุติ

๒๗๑, ๒๗๒

ชญญา

๑๙๙, ๒๐๑

ทาจินี

๑๗, ๑๙

ชเห

๒๔๖, ๒๔๗

ทายาโท

๒๖๑, ๒๖๒, ๒๖๓

ทุททมโย

๑๔๓, ๑๕๙,

ฉ

๑๖๐, ๑๘๑, ๑๘๔

ฉานรโต

๒๑๒, ๒๑๓

ทุททสิ

๑๓๘, ๑๔๐

ฉายิ

๒๙๒

ทุมนุติตี

๑๙๓

ทุมปตตี

๑๑๐, ๑๑๒

ฉ

เทว

๘๐, ๙๐

ฉิตตโต

๑๖๒, ๑๘๔

ธ

ต-ถ-ท

ธมฺมสุธมฺมตี

๓๐๒, ๓๐๓

ตจฺจกา

๒๗๑

ธมฺเม

๑๑๐, ๑๑๒, ๒๐๖, ๒๐๗

ตตฺถ

๕๐

ธมฺเมสุ

๑๙๒, ๑๙๓

ตถาคตานิ

๑๒๒, ๑๒๔, ๑๒๖

ธโร

๑๘๔, ๑๘๕

ตาทิสิ

๓๐๗

ธุนาตี

๑๑๐, ๑๑๑

เต

๒๙๐, ๒๙๑

เตชนิ

๒๗๑, ๓๒๙

น

เตน

๒๗๗, ๒๗๘

นงฺคลาวตฺตนิ

๒๕๑, ๒๕๒

เถโร

๘๘, ๙๔

นทฺนตานิ

๑๐, ๑๒, ๑๗

ทนฺโต

๑๘๔

นมนนุติ

๒๗๑

	อฏฐก		อฏฐก	
	น	น	ป	ป
นยณตติ		๒๖๗, ๒๗๑	ปณณพาลี	๒๑๐, ๒๑๒
นพเสตุมว		๑๗๘, ๑๘๐	ปฏิกุคคมิสสุสามิ	๒๙๖, ๒๙๗
นาปคตติ		๑๙๒, ๑๙๓	ปตติสสุตโต	๒๗๕, ๒๗๖
นาวตติฏฐตติ		๒๘๖	ปณททา	๑๓๙
นิกนตติ		๒๗๕, ๒๗๖	ปณทตติตา	๑๓๙
นิกขิปิสิสสามิ		๒๗๕, ๒๗๖	ปจวี	๒๖๒, ๒๖๓
นิตททายิตา		๒๕๗, ๒๕๘	ปทกขินัน	๒๙๖
นิตปนัน	๑๓๘, ๓๑๒, ๓๑๔		ปนุททิสสุสามิ	๓๑๘
นิตโพธณตติ		๒๙๐, ๒๙๒	ปพพชิตโต	๓๐๒
นิตรามิเส		๒๕๑, ๒๕๓	ปวิภตเตสสุ	๑๙๒, ๑๙๓
นิตวาทา		๘๐, ๙๓	ปรินิพพตโต	๑๘๔, ๑๘๕
นิตวาปปฏฐจ		๒๕๗, ๒๕๘	ปานุททิ	๑๗๘
นิตลพภวณณนา		๒๒๑	ปาปเก	๑๑๐, ๑๑๒
นิตลา		๒๙๐	ปาโมชชพพุโล	๒๐๖
เนตตรา		๓๒๔, ๓๒๕	โปฏฐกิล	๓๑๗, ๓๑๘
เนตตติกา		๒๗๑		
			ผลค	๓๐๖, ๓๐๗
	ป		มุสิตวา	๕๑
ปจจพพยาริ		๓๑๒, ๓๑๔		
ปชทา		๓๒๔, ๓๒๕		
ปชชลิตโต		๑๒๒, ๑๒๖		
ปณจ		๒๔๖, ๒๔๗	พทฐปุปเวทิตเต	๒๐๖, ๒๐๗
ปณจสงคคาคติค		๒๔๖, ๒๔๗	พทฐสสุ	๒๖๑, ๒๖๒
ปณณ		๑๒๒	ภทเท	๒๕๑

	ขงฺเก		ขงฺเก
	ภ		ย
ภาวเย	๒๔๖, ๒๔๗	ยตุถ	๒๘๖
ภาวิตตฺตานํ	๒๐, ๒๑, ๒๒, ๔๒	ยถา	๑๒๒, ๑๒๖
ภิกฺขุ	๑๗๐, ๑๗๑	ยถาโคตฺตทา	๔๔
ภินฺท	๓๒๙	ยถาธมฺมวิหาริโน	๔๔
ภุตฺวาน	๒๙๖	ยถาธิมฺตฺตทา	๔๔
ภุสฺนารโต	๓๒๓, ๓๒๔	ยถานามา	๔๓
ภาสกพิวเน	๒๖๒, ๒๖๓	ยถาสุขํ	๘๐, ๘๘
โภชนํ	๒๑๒, ๒๑๓	ยทตฺถิยํ	๒๑๒, ๒๑๓
		ยทา	๒๕๗
	ม-ย	โย	๑๖๐, ๑๙๙, ๒๐๐
มคฺเคน	๒๘๖		
มจฺจุราชฺสุส	๑๗๘		ร
มณฺเฑหํ	๒๖๒, ๒๖๓	รตฺตินฺทิวา	๒๕๑, ๒๕๓
มรฺุปายาสํ	๒๙๖	รมยฺนฺติ	๒๒๑, ๒๒๒
มนฺตภาณิ	๑๑๐	ราชา	๑๗๘
มรณ	๒๗๓, ๒๗๕	รฺุจิริวา	๒๒๑
มหคฺสมฺโส	๒๕๗		
มหนฺตํ	๑๓๘, ๑๔๐		ล
มโหฺโสม	๑๗๘, ๑๘๐	โลกสุส	๑๙๙, ๒๐๑
มาลฺุโต	๑๑๐, ๑๑๒		
มิทฺธิ	๒๕๗		ว
เม	๓๓๒, ๓๓๗, ๓๓๘	วชนฺติ	๒๘๖
โมรา	๒๙๐, ๒๙๑	วตฺถปฺสุโต	๓๒๓, ๓๒๔
ยตตฺโต	๑๙๙, ๒๐๐	วสุส	๘๗, ๘๘

	อุงเก		อุงเก
	ว		ส
วาสิ	๓๒๔, ๓๒๕	สมุปชาโน	๒๗๕, ๒๗๖
วิจกขณา	๑๓๘, ๑๔๑	สมุมสนุโต	๒๙๖
วิชิตาวี ๑๖๐, ๑๖๑, ๑๗๑, ๑๗๒, ๑๘๔		สำนัก	๒๙๖, ๒๙๗
วติณณกงฺโข	๑๖๐, ๑๖๑, ๑๘๔	สาสน์	๓๐๒, ๓๐๓
วินยนุติ	๑๒๒, ๑๒๖, ๑๒๗	สิขิโน	๒๙๐, ๒๙๑
วิปสุสิตฺวา	๕๐	สิขี	๒๕๑, ๒๕๒
วิเวกั	๒๙๖, ๒๙๗	สีตวนั	๑๗๐, ๑๗๑
วิหริสุ	๔๕	สีตวาทกสิตา	๒๙๐, ๒๙๒
วิหริ	๑๙๙	สีตวารี	๒๒๑
เวทคฺ	๑๙๙, ๒๐๐	สีลมยั คนุรั	๓๒๔, ๓๒๕
เวฬุคฺมพสมั	๒๙๓, ๒๙๖	สีลวตฺตูปปนุโน	๒๑๒
	ส	สีวก	๒๒๖, ๒๒๗
		สีเว	๑๒๒, ๑๒๖
สงฺขารูปสมั	๒๐๖, ๒๐๗	สีหานั	๑๐, ๑๑, ๑๒
สติมา	๒๑๒, ๒๑๓	สุขั	๒๐๖, ๒๐๗
สนตฺตฺสโต	๑๖๐, ๑๖๑,	สุขา	๘๐, ๘๖
	๑๗๐, ๑๗๑, ๑๘๔	สุเข ลทฺเท	๒๕๑, ๒๕๓
สนุเทหิ	๒๗๕, ๒๗๖	สุคั	๒๙๐
สปปญญา	๔๕	สุจันฐา	๒๒๑
สพฺภิเรว	๑๓๘	สุณาถ	๑๐, ๑๑, ๑๒
สมาเสถ	๑๓๘, ๑๓๙	สุตฺตั	๒๙๐, ๒๙๒
สมาหิตตฺโต	๑๗๐, ๑๗๑	สุตฺวา	๓๑๒
สมาหิต	๒๑๒	สุทั	๙๖
สมุนฺนมยา	๓๒๙	สุทฺพพลั	๑๗๘, ๑๘๐

อังก

อังก

ส

ส

สุพุดตา

๒๗๑, ๒๗๒

โส

๒๖๒, ๒๖๓

สุภาสิต์

๓๐๙, ๓๑๒

สุวาคตี

๑๙๒, ๑๙๓

สุสมาหิต์

๘๐, ๙๔

เสฏจ

๑๙๒, ๑๙๔

ห

เสน

๑๗๘, ๑๗๙

หาวิตา

๓๒๙, ๓๓๐

เสลา

๒๒๑, ๒๒๒

หุรี

๑๙๙

อนุโมทนากุศลการสร้างพระคัมภีร์

มูลนิธิภูมิพลโลกกุศล สร้างพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อความถูกต้อง
แห่งพระสัทธรรม เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ผู้ศึกษาประพฤติปฏิบัติด้วย
สัมมาทิฐิ อันจะนำมาซึ่งการปฏิบัติที่บริสุทธิ์และเข้าถึงพระนิพพาน

ขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของท่านผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์ เพื่อสร้าง
พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ฉบับภูมิพลโลกกุศล ขออานิสงส์แห่งกุศลจงเป็นพลวปัจจัย
ให้ท่านได้พบแสงสว่างแห่งปัญญา หยั่งถึงพระสัทธรรมอันลึกซึ้งของสมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้า และขอให้ท่านทั้งหลายประสบความสำเร็จด้วยเหตุแห่งบุญกุศลที่ได้
บำเพ็ญในครั้งนี้อย่างตลอดกาลนาน เทอญ

สัพพะทานัง ธัมมะทานัง ชินาติ
การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

(พ.บ. ๒๕/๓๔/๖๓)

รายนามผู้บริจาคสร้างต้นฉบับพระคัมภีร์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๑.	คุณหญิงสุจิตรา มงคลกิติ	๑๐,๐๐๐.-
๒.	คุณนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์	๑๐,๐๐๐.-
๓.	จังหวัดบุรีรัมย์	๑๐,๐๐๐.-
๔.	คุณบุญช่วย เกิดสุขคนธ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดตราด	๖,๙๙๙.-
๕.	คุณเชิดวิทย์ ฤทธิประศาสน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี	๖,๖๖๗.-
๖.	คุณไชยวัฒน์-คุณอาจารย์ ยติรักเพ็ชร	๖,๔๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๗.	คุณประภากร สมิติ ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ	๖,๐๐๐.-
๘.	จังหวัดชลบุรี	๕,๐๗๗.-
๙.	คุณนวนน้อย โลพันธ์ศรี	๕,๐๐๐.-
๑๐.	มูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา	๕,๐๐๐.-
๑๑.	มูลนิธิกาธนสินธวานนท์	๕,๐๐๐.-
๑๒.	คุณไพศาล รัตนพัลลภ ผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร	๕,๐๐๐.-
๑๓.	คุณนิคม เกิดขันหมาก ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม	๕,๐๐๐.-
๑๔.	จังหวัดนครพนม	๕,๐๐๐.-
๑๕.	จังหวัดนครปฐม	๔,๔๐๐.-
๑๖.	จังหวัดนครสวรรค์	๔,๒๕๐.-
๑๗.	ศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต ๕ นครราชสีมา	๔,๑๓๐.-
๑๘.	คุณพนัส แก้วลาย ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี	๔,๐๐๐.-
๑๙.	สำนักงานสรรพากรพื้นที่นครราชสีมา	๔,๐๐๐.-
๒๐.	พลตรีไชยณรงค์-ดร.เลิศลักษณ์ บุรุษพัฒน์	๓,๔๘๘.-
๒๑.	มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์	๓,๐๐๐.-
๒๒.	คุณทองเจือ-คุณประนอม อ่อนท้วม	๓,๐๐๐.-
๒๓.	จังหวัดกระบี่	๓,๐๐๐.-
๒๔.	จังหวัดนครนายก	๓,๐๐๐.-
๒๕.	สำนักงานสรรพากรภาค ๙	๒,๙๒๐.-
๒๖.	โรงพยาบาลจิตเวชนครราชสีมาราชชนครินทร์	๒,๕๐๐.-
๒๗.	คุณพงษ์เทพ จิรสุขประเสริฐ นายอำเภอเชียรใหญ่	
	จังหวัดนครศรีธรรมราช	๒,๕๐๐.-
๒๘.	คุณอานนท์ มั่นสวานิช ผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร	๒,๔๐๐.-
๒๙.	ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	๒,๓๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๓๐.	คุณมงคล-คุณลัดดา-คุณมาลินี-ภ.ญ.อรสา อารยพัฒน์ และญาติมิตร, คุณศิริวรรณ พิลารักษ์	๒,๑๐๐.-
๓๑.	คุณจงจิต เรืองกฤตยา	๒,๐๐๐.-
๓๒.	มูลนิธิพระมงคลบพิตร	๒,๐๐๐.-
๓๓.	บริษัทไปรษณีย์ จำกัด	๒,๐๐๐.-
๓๔.	บริษัทประชานิยม จำกัด	๒,๐๐๐.-
๓๕.	คุณนที ชัยสินธพ	๒,๐๐๐.-
๓๖.	คุณเกษริน ชัยสินธพ	๒,๐๐๐.-
๓๗.	คุณประสิทธิ์-คุณกาญจนา ประชาอนุพงศ์	๒,๐๐๐.-
๓๘.	คุณเกรน โกเมศโสภา	๒,๐๐๐.-
๓๙.	คุณชัยยุทธ-คุณเพ็ญรัตน์-คุณพรพิไล-คุณณัฐพร โกศลประภา	๒,๐๐๐.-
๔๐.	มูลนิธิศรัทธาพระครูพิณิจยติกรรม (หลวงปู่แจ้ ฉินฺนมนฺโท)	๒,๐๐๐.-
๔๑.	คุณเชิดโฉม จันทราทิพย์	๒,๐๐๐.-
๔๒.	พันเอกดาราวงษ์ ลังกาฟ้า (ผู้อำนวยการโรงพยาบาลค่ายประจักษ์ศิลปาคม)	๒,๐๐๐.-
๔๓.	มูลนิธิการพยาบาลบางพลี	๒,๐๐๐.-
๔๔.	คุณสมศรี	๒,๐๐๐.-
๔๕.	คุณพัชกรเที่ยง-ไว้วีชัยอิน-เอมรส สุขอภิชาติกุล และครอบครัว	๒,๐๐๐.-
๔๖.	ห้างเพชรทองยิ่งเฮง	๒,๐๐๐.-
๔๗.	ดร.พิมพ์ใจ ภิบาลสุข	๒,๐๐๐.-
๔๘.	คุณประภา เป็นสุข	๒,๐๐๐.-
๔๙.	คุณสุวัฒน์ ต้นประวัติ ผู้ว่าราชการจังหวัดตาก	๒,๐๐๐.-
๕๐.	วิทยาลัยเทคนิคนครราชสีมา	๒,๐๐๐.-
๕๑.	ศูนย์ควบคุมการบินนครราชสีมา	๒,๐๐๐.-
๕๒.	คุณสำรวย น้อยอ่ำ ประธานสภาวัฒนธรรม อ.ชุมแสง	๒,๐๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๕๓.	คุณวินัย บรรรเจตกิจ	๒,๐๐๐.-
๕๔.	คุณปรุงใจ บุญประกอบ	๑,๕๐๐.-
๕๕.	จังหวัดเชียงราย	๑,๕๐๐.-
๕๖.	สำนักงานหลวงที่ ๘ (นครราชสีมา)	๑,๓๘๐.-
๕๗.	แขวงทางหลวงนครราชสีมาที่ ๒	๑,๓๐๐.-
๕๘.	คุณชาญณรงค์ โชตินิสากรณ์	๑,๒๐๐.-
๕๙.	คุณชิตพล พรหมจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรียะลา	๑,๒๐๐.-
๖๐.	คุณกุลณี ธรรมสุริยะ พร้อมเพื่อน	๑,๑๐๐.-
๖๑.	สำนักงานบริการโทรศัพท์นครราชสีมา	๑,๐๕๐.-
๖๒.	คุณเย็นฤดี-คุณบ๊อบ บารีโคริช	๑,๐๐๐.-
๖๓.	คุณสุภาภรณ์ ณ นคร	๑,๐๐๐.-
๖๔.	คุณดารา จุฑาทอง	๑,๐๐๐.-
๖๕.	ม.ร.ว.รมณีย์ฉัตร แก้วกิริยา	๑,๐๐๐.-
๖๖.	ศาสตราจารย์จรินทร์ ธาณีรัตน์	๑,๐๐๐.-
๖๗.	ศาสตราจารย์ ดร.วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา	๑,๐๐๐.-
๖๘.	คุณอรุพันธ์ บุญประกอบ	๑,๐๐๐.-
๖๙.	คุณอุษา บุญประกอบ	๑,๐๐๐.-
๗๐.	คุณสมวิทย์-คุณชอบพร อุดมสีทานนท์	๑,๐๐๐.-
๗๑.	พันโททองสุข เมืองสุข	๑,๐๐๐.-
๗๒.	มูลนิธิพัฒนาการวิจัยประชากรและสังคม	๑,๐๐๐.-
๗๓.	คุณสร้างสรรค์ ประชาอนุวงศ์	๑,๐๐๐.-
๗๔.	บริษัทสยามกลการ จำกัด	๑,๐๐๐.-
๗๕.	มูลนิธิสยามกลการ	๑,๐๐๐.-
๗๖.	คุณสุระ ปานเจริญศักดิ์ (ประธานมูลนิธิศรัทธาพระครูพิณี)	๑,๐๐๐.-
๗๗.	คุณสมพงษ์ ศิริวัฒน์	๑,๐๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๗๘.	มูลนิธิหนองสองห้องการกุศล	๑,๐๐๐.-
๗๙.	คุณสมศักดิ์-คุณสุพร-คุณชลิตา-คุณดมัทศิษฐ์-คุณปกิจ วงศ์ศิริกุล	๑,๐๐๐.-
๘๐.	คุณพ่อเกียรติ-คุณแม่วิภา-คุณสุภาภรณ์ ชัยสถาวรพงศ์ และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๘๑.	คุณกุลยิต จันทร์ศรีชวาลา	๑,๐๐๐.-
๘๒.	คุณสุชาดา ไทยทวี	๑,๐๐๐.-
๘๓.	บริษัทโซครนาธิป จำกัด	๑,๐๐๐.-
๘๔.	คุณรัตนา นรพัลลภ	๑,๐๐๐.-
๘๕.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์กริช อัมโภชน์	๑,๐๐๐.-
๘๖.	ดร.สุข พุคยาภรณ์ (มหาวิทยาลัยศรีปทุม)	๑,๐๐๐.-
๘๗.	มูลนิธิสวนกุหลาบวิทยาลัยนนทบุรี	๑,๐๐๐.-
๘๘.	คุณส้มแป้น ประเสริฐศักดิ์	๑,๐๐๐.-
๘๙.	คุณเอกวิทย์ ณ ถลาง และครอบครัว	๑,๐๐๐.-
๙๐.	มูลนิธิเพื่อช่วยเหลือครูนักเรียนโรงเรียนอนุบาลสุรินทร์	๑,๐๐๐.-
๙๑.	คุณนิภา รัตนโสภณ	๑,๐๐๐.-
๙๒.	คุณพหลรัตน์ ประเสริฐสม	๑,๐๐๐.-
๙๓.	คุณจักรกริช ชูตินันต์	๑,๐๐๐.-
๙๔.	คุณศศิชา ชูตินันต์	๑,๐๐๐.-
๙๕.	คุณศรีสุรางค์ ณ ถลาง	๑,๐๐๐.-
๙๖.	โรงพยาบาลแม่สอด	๑,๐๐๐.-
๙๗.	สำนักงานขนส่งจังหวัดนครราชสีมา	๑,๐๐๐.-
๙๘.	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี	๑,๐๐๐.-
๙๙.	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต ๑	๑,๐๐๐.-
๑๐๐.	โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา	๑,๐๐๐.-
๑๐๑.	กิ่งอำเภอลำทะเมนชัย นครราชสีมา	๑,๐๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๑๐๒.	สถานีตำรวจภูธรตำบลโพธิ์กลาง นครราชสีมา	๑,๐๐๐.-
๑๐๓.	ทัณฑสถานบำบัดพิเศษคลองไผ่ นครราชสีมา	๑,๐๐๐.-
๑๐๔.	คุณวิเชียร ศรีสุวิทยานนท์ สำนักงานธนารักษ์พื้นที่นครศรีธรรมราช	๑,๐๐๐.-
๑๐๕.	ที่ทำการปกครองอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช	๑,๐๐๐.-
๑๐๖.	คุณเสน่ห์ คงแป้น นายอำเภอชุมแสง	๑,๐๐๐.-
๑๐๗.	คุณประดิษฐ์ พลายสายทอง ผู้จัดการธนาคารกรุงเทพ สาขาชุมแสง	๑,๐๐๐.-
๑๐๘.	การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย นครราชสีมา	๗๗๑.-
๑๐๙.	อาจารย์และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย ม.ธุรกิจบัณฑิตย์	๗๔๐.-
๑๑๐.	เจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินและการบัญชี ม.ธุรกิจบัณฑิตย์	๖๖๐.-
๑๑๑.	คุณวิฑูล มรรคยาธร, คุณชินหย่น แซ่เฮี้ยน	๖๐๐.-
๑๑๒.	ศูนย์วิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์ปากช่อง นครราชสีมา	๖๐๐.-
๑๑๓.	อาจารย์และเจ้าหน้าที่สำนักวิชาการ ม.ธุรกิจบัณฑิตย์	๕๑๑.-
๑๑๔.	คุณประสพศรี ประเสริฐสม	๕๑๐.-
๑๑๕.	คณะผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขอนแก่น	๕๐๐.-
๑๑๖.	โรงเรียนราชวินิตบางแคปานขำ	๕๐๐.-
๑๑๗.	คุณประวาณี นรินทรางกุล ณ ออยุธยา	๕๐๐.-
๑๑๘.	มูลนิธิสงเคราะห์และฟื้นฟูสภาพผู้ป่วยพิการนครเชียงใหม่	๕๐๐.-
๑๑๙.	มูลนิธิอนามัยครอบครัว	๕๐๐.-
๑๒๐.	คุณชัยยา-คุณทุเรียน ประชาอนุวงศ์	๕๐๐.-
๑๒๑.	คุณณัฐธนต์ต์ ประชาอนุวงศ์	๕๐๐.-
๑๒๒.	พ.ต.ต.หญิงวรรภัทรา บุรณะกิจเจริญ	๕๐๐.-
๑๒๓.	คุณปณทริก เพ็ญศิริพันธ์	๕๐๐.-
๑๒๔.	คุณอนุศักดิ์ จารุจาริต	๕๐๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๑๒๕.	คุณธงชัย อุ่นเมือง	๕๐๐.-
๑๒๖.	คุณพจน์ คมนอนันต์	๕๐๐.-
๑๒๗.	คุณธำพิดา นรพัลลภ	๕๐๐.-
๑๒๘.	คุณณัฐธีรา นรพัลลภ	๕๐๐.-
๑๒๙.	คุณวัลยา จิราธิวัฒน์	๕๐๐.-
๑๓๐.	คุณจริยา จิราธิวัฒน์	๕๐๐.-
๑๓๑.	คุณบุษยา จิราธิวัฒน์	๕๐๐.-
๑๓๒.	คุณวิภา จิราธิวัฒน์	๕๐๐.-
๑๓๓.	คุณสำอางค์ จันทรตา	๕๐๐.-
๑๓๔.	รศ.อภรณ์รัตน์ รัตนทวารส	๕๐๐.-
๑๓๕.	พลโทอดิสร รัตนเสนีย์	๕๐๐.-
๑๓๖.	คุณสุวรรณี สุวรรณพาด	๕๐๐.-
๑๓๗.	สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์นครราชสีมา	๕๐๐.-
๑๓๘.	ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาหารสัตว์นครราชสีมา	๕๐๐.-
๑๓๙.	สำนักงานสาขาข้างตวงวัดเขต ๒-๖ นครราชสีมา	๕๐๐.-
๑๔๐.	ศูนย์วิจัยหม่อนไหมนครราชสีมา	๕๐๐.-
๑๔๑.	โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาทุ่งสัมฤทธิ์ นครราชสีมา	๕๐๐.-
๑๔๒.	ที่ว่าการอำเภอชุมพวง นครราชสีมา	๕๐๐.-
๑๔๓.	คุณชัยณรงค์ เศเวตจินดา ผบ.เรือนจำกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช	๕๐๐.-
๑๔๔.	คุณเจริญ มีแก้ว เรือนจำอำเภอปากพนัง	๕๐๐.-
๑๔๕.	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช	๕๐๐.-
๑๔๖.	อาจารย์และเจ้าหน้าที่สำนักกิจการนักศึกษา ม.ธุรกิจบัณฑิตย์	๔๖๐.-
๑๔๗.	คุณอะมิ อีพร, คุณลือ ปรีชาไพโร, คุณมนตรี บัวเขียว, คุณนัยนา ต่างพะไล พร้อมครอบครัวและญาติมิตร	๔๔๐.-

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	จำนวนเงิน(บาท)
๑๔๘.	สถานีทดลองการใช้น้ำชลประทานที่ ๓ (หัวน้ำยาง) นครราชสีมา	๔๓๐.-
๑๔๙.	สหกรณ์ออมทรัพย์ครูร้อยเอ็ด	๔๒๕.-
๑๕๐.	โรงเรียนอำนวยการศิลป์	๔๒๐.-
๑๕๑.	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย	๔๐๐.-
๑๕๒.	ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขอนแก่น	๓๐๐.-
๑๕๓.	มูลนิธิเพื่อน-บุญเกิด ประสงค์สม	๓๐๐.-
๑๕๔.	คุณบุญประคอง ประสงค์สม	๓๐๐.-
๑๕๕.	คุณเจริญพรรณน บุนนศิริ	๓๐๐.-